

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

«Ισλαμική τρομοκρατία στην Ευρώπη.
Παρούσα κατάσταση - μελλοντικές προοπτικές»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημήτριος Βασιλόπουλος

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή
Ανδρέας Γκόφας, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Χαρά Καραγιαννοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Δημήτριος Βασιλόπουλος, 2019
All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Αφιερώνεται στον εκλιπόντα πατέρα μου
και στην οικογένειά μου*

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	7
Abstract	9
Εισαγωγή.....	11
Γενικά	11
Προϋποθέσεις	12
Κεφάλαιο Πρώτο	16
Ορισμοί.....	16
Ισλάμ	16
Κλάδοι του Ισλάμ (Σέχτες).....	21
Άλλες τάσεις του Ισλάμ	28
Φονταμενταλισμός.....	29
Τζιχάντ - Τζιχαντιστής.....	32
Αδελφοί Μουσουλμάνοι	34
Al Qaeda.....	35
Ισλαμικό Κράτος.....	37
Τρομοκρατία - Τρομοκράτης	41
Ισλαμική Τρομοκρατία.....	46
Ξένοι Μαχητές (Foreign Fighters).....	48
Μοναχικοί Λύκοι (Lone Wolves).....	52
Πολιτικό Ισλάμ	54
Αραβική Άνοιξη.....	57
Κεφάλαιο Δεύτερο	61
Ιστορικά Στοιχεία.....	61
Ισλάμ	61
Η επέκταση του Ισλάμ	63
Οι «πέντε στύλοι» του Ισλάμ	64
Η σύγχρονη ισλαμική κοινωνία.....	66

Κεφάλαιο Τρίτο	70
Ισλαμική Τρομοκρατία.....	70
Οργάνωση Ισλαμικής Τρομοκρατίας.....	73
Κυψελική Δομή.....	73
«Ακέφαλη» Αντίσταση.	74
Ομάδες Θανάτου (Death Squads).	75
Εκπαίδευση Τρομοκρατών.....	76
Χρηματοδότηση.....	77
Κίνητρα - Αιτίες Ριζοσπαστικοποίησης.....	82
Η Τρομοκρατία ως Ψυχολογικό Φαινόμενο.....	84
Το Προφίλ του Τρομοκράτη.....	86
Κεφάλαιο Τέταρτο	89
Παρούσα Κατάσταση στην Ευρώπη.....	89
Γενικά.....	89
Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ	97
Συνεργασία με διεθνείς εταίρους.....	98
Αντιμετώπιση της τρομοκρατίας	99
Μελλοντικές Προοπτικές	101
Συμπεράσματα.....	107
Βιβλιογραφία.....	109
Ελληνόγλωσση	109
Ξενόγλωσση	110

Περίληψη

Η ημερομηνία ορόσημο που άλλαξε τον σύγχρονο κόσμο είναι αναμφίβολα η 11^η Σεπτεμβρίου 2001. Οι αλλαγές που προκάλεσε το γεγονός αυτό δεν έγιναν αισθητές μόνο στις δυτικές κοινωνίες αλλά και στον μουσουλμανικό κόσμο. Μέσα στο πλαίσιο αυτό η ριζοσπαστικοποίηση ορισμένων μουσουλμανικών ομάδων, η ενεργοποίηση ισλαμιστών μαχητών, η άνοδος της Al-Qaeda και του ISIS, δημιούργησαν ένα εκρηκτικό περιβάλλον.

Το φαινόμενο της ισλαμικής τρομοκρατίας δεν είναι καινούργιο, όμως τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω των προσφυγικών ροών και της γενικότερης αναστάτωσης που επικρατεί στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής (MENA), τείνει να αποτελέσει το κυριότερο θέμα σχετικά με την εσωτερική ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η γεωγραφική εγγύτητα της Ευρώπης με την περιοχή της MENA σε συνδυασμό με τις προσφυγικές ροές αλλά και τις διάφορες τρομοκρατικές πράξεις σε ευρωπαϊκές πόλεις οδήγησε την ΕΕ στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, τον περιορισμό των προσφυγικών ροών αλλά και την αναθεώρηση των πολιτικών της για την ασφάλεια και την άμυνα.

Μια σύντομη ιστορική αναδρομή στο φαινόμενο της τρομοκρατίας και στους όρους που χρησιμοποιούνται ευρύτατα κρίθηκε επιβεβλημένη, προκειμένου ο αναγνώστης να μπορέσει να αισθανθεί οικείος με τις έννοιες αυτές και να δύναται να αντιληφθεί την περαιτέρω ανάλυση και εμβάθυνση του φαινομένου της «Ισλαμικής» τρομοκρατίας.

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια καταγραφής του φαινομένου της ισλαμικής τρομοκρατίας και διαφόρων πτυχών της όπως ο τρόπος οργάνωσης, δράσης, χρηματοδότησης, στρατολόγησης κ.λπ.. Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια εντοπισμού των αιτιών, των κινήτρων και του ψυχολογικού προφίλ κάποιου πιθανού μελλοντικού τρομοκράτη.

Τέλος, γίνεται μια παρουσίαση της κατάστασης στην ΕΕ, όπως είναι σήμερα, τι μέτρα έχει ήδη λάβει για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας καθώς και ποιες μπορεί να είναι οι μελλοντικές επιπτώσεις του, σε συνδυασμό με την εφαρμογή κατάλληλων πρακτικών, μέτρων και δράσεων για την αντιμετώπισή τους, είτε στο πλαίσιο της ΕΕ είτε σε διεθνές επίπεδο.

Λέξεις κλειδιά: Τρομοκρατία, Ισλαμική Τρομοκρατία, Αντιτρομοκρατική Στρατηγική ΕΕ, Αντι-τρομοκρατία, Ριζοσπαστικοποίηση

Δημήτριος Βασιλόπουλος

Abstract

The landmark date that changed the modern world as we knew it, is undoubtedly September 11, 2001 (9/11). The changes that caused by this event, were perceptible in both Western societies and the Muslim world. Within this context, the radicalization of certain Muslim groups, the activation of Islamist militants, the rise of Al-Qaeda and ISIS, created an explosive environment.

Islamic terrorism phenomenon is not something new, but in recent years, mainly due to refugee flows and the general turmoil in the wider geographical area of Middle East and North Africa (MENA), tended to be the main issue of internal security for all the European Union (EU). Europe's geographical proximity to the MENA region in combination with refugee flows and various terrorist acts in European cities has led EU to take measures in order to tackle with terrorism, restrict refugee flows and revise its policies about security and defense.

A brief historical overview of the issue of terrorism and its widely used terms, deemed to be necessary so as the reader to be familiarised with these concepts and be able to understand the further analysis and deepening of the issue of "Islamic" terrorism.

This paper attempts to capture and highlight the issue of Islamic terrorism and its various aspects such as its organizational structure, its actions, financing, recruitment process, etc. At the same time, an attempt is made to identify the causes, motivations and psychological profile of a potential future terrorist.

Finally, is presented the situation in the EU as it is today and in addition what measures has already been taken by EU to prevent and tackle with the terrorism issue along with the potential future implications, together with the implementation of best practices, measures and actions to address them, either within the EU context or globally.

Keywords: Terrorism, Islamic Terrorism, EU Counter-Terrorism Strategy, Counter-Terrorism, Radicalization

Dimitrios Vasilopoulos

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Εισαγωγή

Γενικά

Στην έναρξη του 21^{ου} αιώνα τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπ 2001 αλλά και όλα όσα επακολούθησαν (επεμβάσεις των ΗΠΑ σε Ιράκ και Αφγανιστάν, πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, τυφλές επιθέσεις σε ευρωπαϊκές και άλλες πόλεις, Αραβική Άνοιξη, πόλεμος Συρίας, ISIS, προσφυγικές ροές κ.λπ.), αποτυπώθηκαν βαθιά στη μνήμη μας και σηματοδότησαν την έναρξη μιας νέας περιόδου για την ανθρωπότητα που χαρακτηρίζεται από έντονο απομονωτισμό και φόβο για οτιδήποτε είναι διαφορετικό από εμάς αυξάνοντας την ανασφάλεια των πολιτών σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η φράση που έχει ειπωθεί, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη, για να χαρακτηρίσει το μέγεθος του αντίκτυπου της τρομοκρατικής επίθεσης της 11/9 είναι «Η μέρα που άλλαξε τον κόσμο». Η επίθεση αυτή επηρέασε άμεσα ή έμμεσα, σημαντικούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας¹. Με την επίκληση της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, οι περισσότερες χώρες ενίσχυσαν τους νόμους κατά της τρομοκρατίας, επαύξησαν τα μέτρα ασφαλείας στα σημεία εισόδου (αεροδρόμια, λιμάνια, συνοριακοί έλεγχοι, κ.λπ.), άλλαξαν τους κανόνες ασφαλείας σε κάθε είδους δραστηριότητα, καταπάτησαν τις προσωπικές ελευθερίες και σταδιακά δημιουργήθηκε μια ανεξέλεγκτη ξеноφοβία - ισλαμοφοβία. Ωστόσο, η απειλή μιας ενδεχόμενης τρομοκρατικής επίθεσης παραμένει, καθώς οι τρομοκρατικές οργανώσεις δεν έχουν εξουδετερωθεί πλήρως.

Στον ισλαμικό κόσμο, οι περισσότεροι μουσουλμάνοι τρομοκρατήθηκαν από το θάνατο και την καταστροφή που προκάλεσαν οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, λογικά σκεφτόμενοι και αναλογιζόμενοι ενδεχομένως ότι η υπερδύναμη δεν θα μείνει απαθής. Εντούτοις, υπήρξαν και αυτοί, ιδιαίτερα στον αραβικό κόσμο, που ικανοποιήθηκαν με την ιδέα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν αισθανθεί τον ίδιο πόνο που πίστευαν ότι προξενούσε στους μουσουλμάνους. Ο παγκόσμιος πόλεμος κατά της τρομοκρατίας επηρέασε, όπως ήταν αναμενόμενο και την πολιτική πολλών μουσουλμανικών χωρών, ενισχύοντας το χάσμα ανάμεσα σε μετριοπαθείς και ριζοσπάστες μουσουλμάνους. Αυτός ο διαχωρισμός οδήγησε είτε στην περαιτέρω ριζοσπαστικοποίηση ορισμένων μουσουλμανικών τομέων, είτε στην ενεργοποίηση των ισλαμιστών μαχητών.

¹ Μπόση Μαίρη, «Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2018, σελ. 97-105

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, ο σουνιτικός ριζοσπασπισμός βρήκε την ευκαιρία να αυξηθεί με θεαματικό τρόπο και εκφράστηκε κυρίως με την εμφάνιση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS ή DAESH στα αραβικά), το οποίο αποτέλεσε το προϊόν της ριζοσπαστικοποίησης των νεαρών μουσουλμάνων, που καθοδηγούνται και στρατολογούνται πολύ πιο εύκολα από τους καθοδηγητές.

Μπαίνοντας στη νέα χιλιετία παρακολουθήσαμε όλοι τη μετάλλαξη του φαινομένου της τρομοκρατίας, σε αυτό που πλέον αποκαλείται «διεθνής τρομοκρατία» ή «νέα τρομοκρατία». Οι έννοιες «τρομοκράτης» και «τρομοκρατία» αποτελούν καθημερινότητα στο λεξιλόγιο της πολιτικής αντιπαράθεσης και άτομα ή ομάδες που είναι αντίθετες ή αντίπαλες της λεγόμενης καθεστηκίας τάξης μπορούν πολύ εύκολα να στοχοποιηθούν, με τη χρήση των παραπάνω χαρακτηρισμών. Έτσι τα όρια της νομιμότητας και της ανομίας έχουν γίνει σχετικά.

Μια σύντομη ιστορική αναδρομή στο φαινόμενο της τρομοκρατίας και στους όρους που χρησιμοποιούνται κρίνεται επιβεβλημένη, προκειμένου ο αναγνώστης να γίνει οικείος με τις εν λόγω έννοιες.

Κατά την ανάλυση του φαινομένου της «Ισλαμικής» τρομοκρατίας, θα δούμε ότι το φαινόμενο δεν είναι καινούργιο, αλλά τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω των προσφυγικών ροών και της γενικότερης αναστάτωσης που επικρατεί στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής, τείνει να αποτελέσει το κυριότερο θέμα σχετικά με την εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ.

Προϋποθέσεις

- Το διεθνές περιβάλλον δεν αναμένεται να μεταβληθεί ιδιαίτερα προς μία θετική κατεύθυνση (βελτίωση). Η περιοχή της Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής (Middle East and North Africa - MENA), θα συνεχίσει να είναι μια περιοχή αστάθειας και αναταραχής, χωρίς να αποκλείεται, μία ενδεχόμενη επιδείνωση της σημερινής κατάστασης, ειδικά στο χώρο της MENA, η οποία δυνητικά θα μπορούσε να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην ασφάλεια της Ευρώπης.

- Τυχόν επιδείνωση της σημερινής κατάστασης, θα οδηγήσει στη δημιουργία ενός καινούργιου κρατικού δρώντα, ο οποίος θα αναλάβει τον ρόλο της «μήτρας» στη δημιουργία νέων ακραίων ομάδων φονταμενταλιστών [είτε στη Λιβύη όπου υπάρχουν πυρήνες των Αδελφών Μουσουλμάνων και όπου έχουν καταφύγει σημαντικά στελέχη του καταρρέοντος Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ) είτε

στη Συρία λόγω των τελευταίων εξελίξεων (εισβολή Τουρκίας) με την απελευθέρωση φυλακισμένων στελεχών του ΙΚ].

- Οι μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν στο χώρο της Μέσης Ανατολής και στις χώρες της Βόρειας Αφρικής («Αραβική Άνοιξη», εσωτερικές πολεμικές διαμάχες, αλλαγές καθεστώτων κ.λπ.), αλλά και οι μεταβολές που ήδη συντελούνται, δεν αναμένεται ότι θα επηρεάσουν τις πολιτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές δομές των χωρών αυτών, και εκτιμάται ότι θα συνεχίσουν να παρουσιάζουν τις ίδιες «ασθένειες» (αδυναμία διακυβέρνησης, βίαιες ταραχές, πολιτική αστάθεια κ.λπ.).
- Η απειλή της Ισλαμικής τρομοκρατίας όχι μόνο δε θα μειωθεί, καθόσον δεν αναμένεται ότι θα εκλείψουν οι γενεσιουργοί της παράγοντες, αλλά ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός θα συνεχίσει να αποτελεί διαρκή απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.
- Η Τουρκία θα συνεχίσει την επαμφοτερίζουσα πολιτική της στην περιοχή την ΝΑ Μεσογείου, αποτελώντας παράγοντα αστάθειας και θα συνεχίσει να διαχειρίζεται την «κινητικότητα» της ροής των προσφύγων προς την Ευρώπη, πιέζοντας με τον τρόπο αυτό για την υποστήριξη των θέσεων της και για την άντληση διαφόρων ανταλλαγμάτων από την ΕΕ.
- Οι πρόσφυγες που έχουν καταφύγει στις χώρες της ΕΕ, θα παραμείνουν στην πλειονότητά τους σε αυτές, δεν αναμένεται να επιστρέψουν στις πατρίδες τους, τουλάχιστον για όσο χρόνο η πολιτική κατάσταση είναι ρευστή ή διαρκεί η εμπόλεμη διαμάχη και είτε δεν πρόκειται να αφομοιωθούν στον δυτικό τρόπο ζωής είτε θα αφομοιωθούν εξαιρετικά δύσκολα λόγω θρησκείας.
- Οι πρόσφυγες που θα παραμείνουν στην ΕΕ, θα ισχυροποιούνται κοινωνικά όσο θα αυξάνουν πληθυσμιακά και σε μεταγενέστερο χρόνο θα διεκδικήσουν, εκμεταλλευόμενοι το νομικό πλαίσιο της ΕΕ, ίσα δικαιώματα, ασκώντας με τον τρόπο αυτό πίεση στις κυβερνήσεις, προκαλώντας εσωτερική αστάθεια, αυξάνοντας το αίσθημα ανασφάλειας, την ξеноφοβία και τη δύναμη των εθνικιστικών κινημάτων.
- Η Ρωσία, δε θα αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης της παρούσας μελέτης, καθόσον η τρομοκρατία και οι αντίστοιχες απειλές που αντιμετωπίζει, είναι εσωτερικής προέλευσης και κατά κύριο λόγο προέρχονται από περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Τσετσενία, Γεωργία κ.λπ.). Οι φορείς των

τρομοκρατικών επιθέσεων, που γίνονται κατά καιρούς στη Ρωσία, μπορεί να είναι μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα, πλην όμως τα απώτερα κίνητρά τους είναι πολιτικά ή εθνικιστικά και σίγουρα όχι θρησκευτικά.

- Στην παρούσα μελέτη, η απειλή του ισλαμικού φονταμενταλισμού για την Ευρώπη θα εξεταστεί από την 11^η Σεπ 2001 έως τον Οκτώβριο του 2019.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Κεφάλαιο Πρώτο

Ορισμοί²

Ισλάμ³

Ισλάμ σημαίνει «υποταγή» στο Θεό. Είναι η θρησκεία της υποταγής στο θέλημα του Θεού, όπως αυτό αποκαλύφθηκε στον προφήτη Μωάμεθ, το οποίο διαμορφώνει και καθορίζει όλες τις πτυχές της ζωής, κοινωνικές και ατομικές, έως την πιο μικρή λεπτομέρεια. Το Ισλάμ δεν είναι απλά μια θρησκεία, είναι και δικαιοσύνη σύστημα. Μάλιστα, «είναι πρωτίστως Δικαιοσύνη σύστημα και δευτερευόντως Μεταφυσική»⁴. Έτσι, το Ισλάμ εκτός από θρησκεία, αποτελεί ταυτόχρονα και μια πολιτική, πολιτισμική, κοινωνική και ηθική πραγματικότητα. Είναι δηλαδή ένας πλήρης πολιτισμός.

Η κλασική ιστορία του Ισλάμ απέδειξε την ισλαμική οικουμενικότητα καθώς το Ισλάμ απορρίπτει τις διακρίσεις και το ρατσισμό και διδάσκει τους άνδρες και τις γυναίκες «να διασκορπιστούν παντού πάνω στη γη και να αναζητήσουν τη γενναιοδωρία του Θεού». Επομένως, το Ισλάμ κατά κάποιο τρόπο επιζητεί την παγκοσμιοποίηση σε δογματικό και πρακτικό επίπεδο και αναφέρεται γενικά, σε μια διαδικασία αλλαγής που επηρεάζει ολόκληρο τον κόσμο σε διάφορους τομείς, όπως η οικονομία, η επιστήμη η τεχνολογία, η πολιτική, τα μέσα ενημέρωσης, ο πολιτισμός και το περιβάλλον. Η «Χρυσή Εποχή της Ισλαμικής Παγκοσμιοποίησης» ήταν ο 12^{ος} αιώνας⁵.

Οι έξι «πυλώνες» της πίστης του Ισλάμ⁶

Αποτελούν μια πρακτική προσέγγιση της θρησκείας όπως αυτή αναφέρεται στο Κοράνι (ilm al-yaqin, η δογματική γνώση της αλήθειας), χωρίς να περιλαμβάνουν τις πιο προηγμένες καταστάσεις γνώσης (ayn al-yaqin και haqq al-yaqin)⁷. Οι έξι πυλώνες της πίστης στο Ισλάμ είναι οι εξής:

- Η πίστη στο Θεό (Αλλάχ).
- Η πίστη στους αγγέλους του Αλλάχ.

² Εγκυκλοπαίδεια Britannica (<https://www.britannica.com/topic/Islam>), τελευταία πρόσβαση 24 Νοε 2019.

³ Ι.Θ. Μάζης, «Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ.31

⁴ Γ. Μάζης: «Γιατί το Ισλαμικό Κράτος θα συντριβεί» (<http://www.capital.gr/sunenteuxi/3144572/g-mazis-giati-to-islamiko-kratos-tha-suntribei>), τελευταία πρόσβαση 24 Νοε 2019.

⁵ Περισσότερα στοιχεία για το Ισλάμ παρατίθενται στην ενότητα «Ιστορικά Στοιχεία».

⁶ John L. Esposito, «The Oxford history of Islam», 1999, Oxford University Press, σελ 87-90.

⁷ Ilm al-yaqin: Ο πρώτος βαθμός γνώσης, η στοιχειώδης γνώση, Ayn al-yaqin: η αληθινή μαρτυρία και Haqq al-yaqin: η ίδια η αλήθεια ή η αλήθεια της βεβαιότητας (<http://islamicencyclopedia.org/islamic-pedia-topic.php?id=422>), τελευταία πρόσβαση 24 Νοε 2019.

- Η πίστη στα αποκαλυπτόμενα βιβλία του Αλλάχ [το Κοράνι, την Καινή Διαθήκη γνωστή και ως Ευαγγέλιο (al-Injil), τους Ψαλμούς του Δαβίδ (al-Zabur), την Τορά (al-Tawrat) και τις Σελίδες του Αβραάμ (Suhuf Ibrahim)].
- Η πίστη στους αγγελιαφόρους του Αλλάχ [περιλαμβάνονται πολλοί από τους προφήτες της Εβραϊκής Γραφής καθώς και ο Ιησούς (Isa), ο Ιωάννης ο Βαπτιστής (Yahya) και οι προηγούμενοι αραβικοί προφήτες όπως ο Hud και ο Salih].
- Η πίστη στην τελευταία ημέρα (al-Yawm al-Akhir, επίσης γνωστή ως Yawm al-Qiyama). Η ισλαμική εσχατολογία είναι κοντά σε εκείνη του Χριστιανισμού (Ημέρα της Κρίσεως).
- Η πίστη στην αποφασιστικότητα του Αλλάχ για τις υποθέσεις, είτε καλές είτε κακές, η οποία αποτελεί μια επιβεβαίωση των εννοιών της θείας πρόνοιας (qada) και της μοίρας (qadar).

Οι πέντε «Πυλώνες» του Ισλάμ

Αναφέρονται και αναλύονται διεξοδικότερα στο Δεύτερο Κεφάλαιο. Πολύ σύντομα και επιγραμματικά, οι Πέντε Πυλώνες του Ισλάμ⁸, παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στη Hadith του Γαβριήλ, είναι σχετικά απλοί στην πράξη και μπορούν να απομνημονευτούν εύκολα από ένα άτομο που επιθυμεί να ασπαστεί το Ισλάμ και είναι: ***Η Μαρτυρία - Σαχάτ (Shahada)***. Η Σαχάτ αποτελεί για τον πιστό μουσουλμάνο την υποχρέωση της ομολογίας της υποταγής του προς το Θεό και την υποχρέωση να προσελκύσει και άλλους πιστούς (μάρτυρες).

Η Προσευχή - Σαλάτ (Salat). Η τελετουργική προσευχή στο Ισλάμ (Σαλάτ), ακολουθεί μια προκαθορισμένη ακολουθία λέξεων μαζί με συγκεκριμένες θέσεις (στάσεις) του σώματος και αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς τρόπους λατρείας του Θεού (Αλλάχ) στο Ισλάμ. Η καθημερινή «salat» κατέχει κεντρική θέση στο Ισλάμ.

Η Ελεημοσύνη - Ζακάτ (Zakah). Η ελεημοσύνη (φιланθρωπία) στο Ισλάμ (zakat ή zakah), αποτελεί έναν υποχρεωτικό φόρο που πληρώνει ετησίως κάθε μουσουλμάνος .

Η νηστεία - Σάουμ (Sawm ή Siyam Ramadan ή Saum). Η νηστεία, για τους μουσουλμάνους, σημαίνει στην αποχή από κάθε είδους τροφή και απόλαυση από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου.

⁸ John L. Esposito, «The Oxford history of Islam», 1999, Oxford University Press, σελ 77-87.

Το Ιερό Προσκύνημα στη Μέκκα - Χατζ (Hajj). Κάθε πιστός μουσουλμάνος οφείλει να πραγματοποιήσει το ιερό προσκύνημα ή ιερή αποδημία, το προσκύνημα στη Μέκκα και τα ιερά της μνημεία (την Κάμπα την ιερή Μαύρη Πέτρα), μία φορά στη ζωή του, εφόσον είναι σε θέση να το υλοποιήσει.

Οι τέσσερις πηγές του ισλαμικού νόμου

Η έννοια του νόμου στο Ισλάμ⁹ εκφράζεται από δύο διαφορετικούς αλλά σχετικούς σημασιολογικά όρους: τη shariah (δηλαδή τον «τρόπο» ή τη μέθοδο που ορίστηκε από το Θεό) και το fiqh (την «κατανόηση» ή την εφαρμογή αυτής της μεθόδου σε συγκεκριμένες περιπτώσεις). Όταν αναφερόμαστε στον ισλαμικό νόμο, οι καλά ενημερωμένοι μουσουλμάνοι χρησιμοποιούν τον όρο shariah για να υποδηλώσουν τον ιερό νόμο ως μια παγκόσμια ιδέα ή σαν τον ιδανικό, ενώ το fiqh χρησιμοποιείται για να υπογραμμίσει τη συνεχιζόμενη ερμηνεία του νόμου μέσω των σχολών (τεσσάρων για τους Σουνίτες και μιας για τους Σιΐτες) και των δικανικών πρακτικών και ερμηνειών (madhhab, ή madhahib).

Θεωρητικά, όλος ο ισλαμικός νόμος έχει θεϊκή προέλευση επειδή έχει τις ρίζες του στις εντολές του Θεού, όπως βρίσκονται στο Κοράνι. Ωστόσο, στην πράξη οι περισσότερες αποφάσεις των προγόνων, σε θέματα ισλαμικού δικαίου δε συναντώνται στο Κοράνι αλλά στη Σούννα και ειδικότερα σε εκείνα τα τμήματα της Hadith (παράδοση) που αντικατοπτρίζουν τις ερμηνείες του προφήτη Μωάμεθ για τις εντολές του Κορανίου. Ωστόσο, δε θα ήταν σωστό να υποθέσουμε ότι όλος ο ισλαμικός νόμος προέρχεται εκτός των Ιερών Γραφών, όπως το δυτικό σύστημα των κοσμικών νόμων. Αν και το περισσότερο περιεχόμενο του ισλαμικού νόμου προέρχεται κατευθείαν από το Κοράνι, εντούτοις το Κοράνι διατηρεί ακόμη για τους μουσουλμάνους τη Βιβλική γραφή του, επειδή οι κρίσεις του προφήτη πιστεύεται ότι είναι θεϊκά εμπνευσμένες.

Η ισλαμική θρησκεία έχει κάποιες βασικές αρχές τις οποίες πρέπει να τηρούν οι μουσουλμανικές κοινωνίες. Ειδικότερα, υπάρχουν τέσσερις δογματικές πηγές που καθορίζουν την καθημερινότητα του πιστού μουσουλμάνου: το Κοράνι (Al-Qur'an), οι Χαντίθ (Hadith), οι Ιτζμά (Ijmā) και οι Κίγιας (Qiyas ή Ijtihād), οι οποίες ουσιαστικά αποτελούν τις πηγές του ισλαμικού νόμου, της ισλαμικής νομολογίας.

⁹ John L. Esposito, «The Oxford history of Islam», 1999, Oxford University Press, σελ 90-91.

Κοράνιο - Κοράνι (Al-Qur'an). Το Κοράνιο ή Κοράνι (Al-Qur'an - Αλ Κουράν, Qur'ān, Quran και Koran) είναι το ιερό βιβλίο του Ισλάμ και για τους μουσουλμάνους αποτελεί το λόγο του Θεού και στα αραβικά σημαίνει «απαγγελία, αφήγηση». Το Κοράνι είναι η τελευταία ανακοίνωση του θελήματος του Θεού προς την ανθρωπότητα, είναι ο Δημιουργός που μιλά στον άνθρωπο, μέσω του αρχάγγελου Γαβριήλ (Τζιμπρίλ στα αραβικά, Gabriel) προς τον τελευταίο προφήτη Μωάμεθ, για μια περίοδο 23 χρόνων, από τις 22 Δεκεμβρίου 609 μ.Χ. έως το θάνατο του προφήτη το 632μ.Χ..

Το κύριο νόημα που επικρατεί στο Κοράνι είναι ότι ο Αλλάχ (Θεός) είναι ο μόνος που αξίζει να λατρεύουμε και ότι το κάλεσμα στη λατρεία του γίνεται πραγματοποιώντας καλές και ενάρετες πράξεις.

Το κεντρικό θέμα του Κορανίου είναι ο άνθρωπος και στόχος του να τον καθοδηγήσει προς τη σωτηρία. Για να καταστεί δυνατό αυτό θα πρέπει ο άνθρωπος να επανεξετάσει τη σχέση του με το Δημιουργό του, με τον εαυτό του και με την υπόλοιπη δημιουργία γενικότερα.

Το Κοράνιο αποτελεί το θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο χτίστηκε ολόκληρο το Ισλάμ. Περιλαμβάνει 114 κεφάλαια (sura, soura, chura, choura - σουρά)¹⁰, σε περίπου 6.200 στίχους (ayat - αιάτ) και κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει από 3 έως 286 στίχους. Διακρίνονται δύο μεγάλες περιόδους, η πρώτη περίοδος που αναφέρεται στις αποκαλύψεις του προφήτη όταν βρισκόταν ακόμη στη Μέκκα και η δεύτερη όπου υπάρχουν οι αποκαλύψεις την εποχή που ο προφήτης είχε καταφύγει στη Μεδίνα.

Χαντίθ (Hadīth). Η λέξη Χαντίθ (ή Hadīth ή Hadit), κυριολεκτικά σημαίνει «αναγγελία, διήγηση, παράδοση». Κάθε πιστή αναφορά ενός περιστατικού, ενός αποφθέγματος ή της σιωπής του Προφήτη Μωάμεθ, ονομάζεται Χαντίθ. Το σύνολο των Χαντίθ απαρτίζει τη Σούννα (Sunnah).

Οι Άραβες έδιναν πάντοτε μια ιδιαίτερη βαρύτητα στην παράδοση (Sunnah, sunna ή sunnat, σούννα) και το θεωρούσαν τιμή τους να την ακολουθούν διότι με τον τρόπο αυτό τιμούσαν τους προγόνους τους. Είναι προφανές ότι το Κοράνιο δεν μπορεί να περιέχει όλες τις περιπτώσεις και ούτε παρέχει λύσεις σε όλα τα προβλήματα της Ισλαμικής θρησκείας. Έτσι, όπου δεν υπήρχε σαφής υπόδειξη

¹⁰ Maximilien de Lafayette, «vol.3. Etymology, Philology and Comparative Dictionary of Synonyms in 22 Dead and Ancient Languages», Times Square Press, 2018, σελ. 265

ή περιγραφή του Κορανίου, οι Χαλίφες στηρίζονταν στα Αραβικά έθιμα, στις παραδόσεις και στην κρίση τους. Με τον τρόπο αυτό όμως, η παράδοση των προγόνων τους αντικαταστάθηκε από την παράδοση του προφήτη. Έτσι, η Χαντίθ, δηλαδή η παράδοση γύρω από τις πράξεις και τη σοφία του προφήτη, όπως μεταδόθηκε από στόμα σε στόμα, αποτέλεσε τη συμπληρωματική βάση του «Οίκου του Ισλάμ».

Ιτζμά (Ijmā). Η Ιτζμά (ijmā) στα αραβικά σημαίνει «ομοφωνία, συναίνεση». Δε συνιστά ανεξάρτητη πηγή δικαίου, δε διατυπώνει νέους νόμους ή κανόνες ηθικής και κοινωνικής συμπεριφοράς, πρόκειται απλά για μια μέθοδο ερμηνείας. Αποτελεί συμπληρωματική πηγή της ισλαμικής νομολογίας, που βασίζεται στη συναίνεση των μουσουλμάνων νομικών, θεολόγων και ερμηνευτών του Ιερού Νόμου, πάνω σε αμφισβητούμενα ή μη προβλεπόμενα θέματα. Πρόκειται δηλαδή για μία «επιστημονική συναίνεση». Η Ιτζμά, μπορεί να είναι ρητή ή σιωπηρή. Ανέχεται, κατά κάποιον τρόπο, τις διαφορετικές παραδόσεις μέσα στο Ισλάμ και έχει αποδεχτεί την ενσωμάτωση στο Ισλάμ αρκετών μη μουσουλμανικών πρακτικών π.χ. του δυτικού κόσμου. Αποτελεί αυθεντική και ορθή ερμηνεία του Θεϊού νόμου μόνο όταν η προσωπική άποψη του κάθε μελετητή τυγχάνει της αποδοχής (ijmā) των διαπρεπών νομικών και ερμηνευτών του Κορανίου.

Κίγιας (Qiyas ή Ijtihād). Η Ijtihād (Ιτζιχάντ)¹¹, σημαίνει «την προσπάθεια έγκριτων μουσουλμάνων νομικών να εξηγήσουν τη θέση της Shariah (Σαρία) σε συγκεκριμένα θέματα κατά την εφαρμογή του Ιερού Νόμου». Η Qiyas σημαίνει τη σύγκριση ανάμεσα σε δύο πράγματα προκειμένου να βρεθούν ομοιότητες και αναλογίες ή να δημιουργηθεί ισορροπία. Η Κίγιας αποτελεί επομένως αναλογική μέθοδο δικαίου, δηλαδή μια προσπάθεια ανεύρεσης κάποιου είδους αναλογίας για την ανεξάρτητη και πρωτότυπη ερμηνεία των διαφόρων σύγχρονων προβλημάτων, που δεν καλύπτονται με ακρίβεια από το Κοράνι, τη Χαντίθ και την Ιτζμά. Έτσι, μπορεί με βάση ένα χωρίο του Κορανίου, της Σούννα ή της Ιτζμά, ανάλογα με το πως μπορεί να εφαρμοστεί αυτό σε μία περίπτωση που δεν προβλέπεται από τις πηγές αυτές, να δημιουργηθεί ένας νέος κανόνας (Κίγιας). Γενικά, δεν μπορεί να δημιουργηθεί νέος κανόνας από

¹¹ Γρηγόριος Ζιάκας, Ιστορία θρησκευμάτων Β' Τόμος - Ισλάμ, Π.Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 1991, σελ.227.

κάποιον υφιστάμενο κανόνα Κίγιας ούτε να δημιουργηθούν κανόνες για κληρονομικά ζητήματα. Σύμφωνα με τον Ομότιμο καθηγητή της Θρησκευολογίας της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. κο Γρηγόριο Ζιάκα¹²:

«Κάθε κανόνας του ισλαμικού νόμου πρέπει να προέρχεται από τις τέσσερις αυτές αρχές ή «ρίζες» του νόμου. Η διατύπωση των κανόνων του νόμου με βάση τις τέσσερις αυτές αρχές ονομάζεται ιτζιχάντ. Η λέξη αυτή δηλώνει την εντατική εκείνη προσπάθεια που καταβάλλει ο νομοδιδάσκαλος (μουτζταχίντ), για να μελετήσει τις πηγές του ισλαμικού νόμου (Κοράνιο και Σούννα), να μορφώσει γνώμη και να αποφανθεί. Το ιτζιχάντ απέβη θεμελιώδης ερμηνευτική αρχή των πηγών της μουσουλμανικής θρησκείας και απετέλεσε το μέσον δια του οποίου αναπτύχθηκε ο θρησκευτικός νόμος του Ισλάμ» (Ζιάκας Γρηγόριος, 2016).

Κλάδοι του Ισλάμ (Σέχτες)

Σουνίτες. Οι Σουνίτες είναι ο μεγαλύτερος κλάδος του Ισλάμ και αποτελούν σχεδόν το 90% των μουσουλμάνων του κόσμου. Το όνομά τους προέρχεται από τη λέξη σούννα, δηλαδή τη συμπεριφορά, τη συνήθεια του προφήτη. Το σουνιτικό ισλάμ είναι το μεγαλύτερο θρησκευτικό δόγμα στον κόσμο, και ακολουθείται από τον καθολικισμό. Οι οπαδοί του αναφέρονται στα αραβικά ως Ahl As-Sunnah Wal-Jamā'ah δηλαδή «οι άνθρωποι της παράδοσης και της κοινότητας των πιστών». Το σουνιτικό Ισλάμ αναφέρεται μερικές φορές και ως «ορθόδοξο Ισλάμ». Είναι αντίθετο σε κάθε διασπαστική τάση στο Ισλάμ, χρησιμοποιώντας ακόμα και τη βία.

Για τους Σουνίτες έχει μεγάλη σημασία η πιστή τήρηση του Κορανίου και της παράδοσης. Οι Σουνίτες ακολουθούν τις δικές τους Χαντίθ, οι οποίες περιλαμβάνονται σε έξι κωδικοποιημένες συλλογές, του 9^{ου} αιώνα μ.Χ.. Δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην παράδοση, από την οποία άλλωστε προέρχεται και το όνομά τους, η οποία βοηθάει τα μέλη της ισλαμικής κοινότητας να ξεπερνούν τα προβλήματα και να συνυπάρχουν αρμονικά. Παράλληλα, αποδέχονται τους τέσσερις πρώτους χαλίφες¹³ μετά το Μωάμεθ ως καθοδηγητές της κοινότητας, θεωρούν ότι η διαδοχή του Μωάμεθ δε χρειάζεται να είναι κληρονομική και

¹² Γρηγόριος Ζιάκας, «Ισλάμ, Οι Βασικές του Αρχές και η Σχέση του με τον Χριστιανισμό», 2016, σελ.31-33.

¹³ Οι 4 πρώτοι Χαλίφηδες αναγνωρίζονται από όλες τις υποδιαιρέσεις του Ισλάμ και είναι οι «εμπνευσμένοι, οι δίκαιοι και οι ενάρετοι»: 1. Ο Αμπού Μπακρ, πεθερός του προφήτη, 2. Ο Ομάρ, 3. Ο Οθμάν ή Οσμάν, γαμπρός του προφήτη και 4. Ο Αλή, εξάδελφος και γαμπρός του προφήτη, ο οποίος αν και θεωρήθηκε ο νόμιμος διάδοχος, τέθηκε στο περιθώριο για πολλά χρόνια μέχρι που το 661 μ.Χ. δολοφονήθηκε μαζί με το γιό του Χουσεΐν από τον Μωαβία, τον ιδρυτή της δυναστείας των Ομεϊαδών Χαλίφων. Τότε καλλιεργήθηκε η ιδέα ότι μόνο μέλη από την οικογένεια του προφήτη θα έπρεπε να κυβερνούν και όσοι αποδέχτηκαν αυτή την αντίληψη ονομάστηκαν Σιΐτες (Si'at Ali, η ομάδα του Αλή).

όλες οι αποφάσεις παίρνονται με βάση την ομοφωνία της Ούμα (κοινότητα των πιστών).

Σήμερα υπάρχουν τέσσερις επιμέρους σουνιτικές σχολές, που έχουν λάβει τα ονόματα τους από του αντίστοιχους Ιμάμηδες που είναι η Shafi'i (Abū 'Abdullāh Muhammad ibn Idrīs al-Shāfi'ī), η Hanafi (Imam Abū Ḥanīfa), η Maliki (Mālik ibn Anas) και η Hanbali (Ahmad Ibn Hambal).

Σιΐτες - Σιΐτισμός. Οι Σιΐτες αποτελούν το δεύτερο μεγαλύτερο κλάδο του Ισλάμ και υπολογίζονται σε περισσότερο από 100 εκατομμύρια σε όλο τον κόσμο. Η χώρα με την συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού της να είναι Σιΐτες, είναι το Ιράν. Μεγάλες κοινότητες σιΐτών ζουν στο Ιράκ και στο Μπαχρέιν, Στο Λίβανο το ένα τρίτο του πληθυσμού είναι επίσης σιΐτες, ενώ στο Αφγανιστάν, το Πακιστάν και τη Συρία ζουν επίσης μεγάλες κοινότητες σιΐτών. Σιΐτες κατοικούν επίσης σε πολλές Δυτικές χώρες όπου μετανάστευσαν τον προηγούμενο αιώνα. Η λέξη Shia στα αραβικά σημαίνει «οι υποστηρικτές του Αλή» ή «η ομάδα του Αλή». Ο Αλή Ιμπν Αμπί Ταλίμπ (Ali ibn Abi Talib), ήταν ο εξάδελφος και γαμπρός του Προφήτη Μωάμεθ (παντρεύτηκε την κόρη του Fatima) και οι Σιΐτες τον θεωρούν ως τον διάδοχό του στην ηγεσία της μουσουλμανικής κοινότητας. Μετά τη δολοφονία του Αλή (661 μ.Χ.) οι οπαδοί του διεκδίκησαν την αποκατάσταση της οικογένειάς του στην εξουσία και έτσι αναπτύχθηκε η σιΐτική αρχή της νομιμότητας ή το θείο δικαίωμα της «αγίας οικογένειας» του Μωάμεθ να κυβερνά τους μουσουλμάνους. Η βασική αρχή των Σιΐτών είναι ότι ο επικεφαλής της μουσουλμανικής κοινότητας πρέπει να είναι απόγονος του Μωάμεθ. Πιστεύουν ότι όλα τα μέλη της οικογένειας, διαθέτουν πνευματικά χαρίσματα, το αλάθητο και άλλα θεϊκά χαρακτηριστικά. Ο Σιΐτισμός έχει χωριστεί σε πολλά παρακλάδια¹⁴ με ποιο γνωστά τους Δωδεκαδιστές (Twelvers), τους Ζαϊδίτες (Zaidis), τους Ισμαηλίτες (Ismailis) και άλλους με τους δωδεκαδιστές να αποτελούν την ομάδα με τη μεγαλύτερη επιρροή στους κόλπους των σιΐτών.

Οι Σιΐτες αποδίδουν στον ιμάμη μεταφυσικές ιδιότητες, καθώς πιστεύουν πως μόνο μέσω του ιμάμη μπορεί να γίνει γνωστό το αληθινό μήνυμα του Κορανίου, διότι μόνο ο ιμάμης είναι αλάθητος. Οι Σιΐτες διαχρονικά, αναγνωρίζουν και

¹⁴ Ι.Θ. Μάζης, «Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ.60-67

πιστεύουν μόνο σε 12 τέτοιους ιμάμηδες. Ο Αλή ήταν ο πρώτος και ο Αλ Μάχντι, ήταν ο τελευταίος, ο οποίος έχει αναληφθεί στους ουρανούς και θα επανέλθει στη γη για να σώσει τους ανθρώπους, αφού προηγηθεί μια μεγάλη μάχη ανάμεσα στο καλό και το κακό όπου τελικά θα κερδίσει το καλό και θα επικρατήσει η αιώνια ειρήνη στον κόσμο. Παρατηρούμε μία καταπληκτική ομοιότητα με τις χριστιανικές προφητείες. Από τότε μόνο οι Σίιτες ιερείς, μπορούν να ερμηνεύουν το Κοράνι μέχρι να επιστρέψει ο τελευταίος ιμάμης. Οι Σίιτες αναγνωρίζουν την ελευθερία της ανθρώπινης βούλησης και της ικανότητας να γνωρίζει το καλό και το κακό.

Σήμερα, το Ιράν προωθεί τον σιϊτικό ισλαμιστικό εξτρεμισμό χρησιμοποιώντας τη θρησκεία ως μέσο για την πολιτική συνένωση των μουσουλμάνων όλου του κόσμου.

Sufis. Ο Σουφισμός¹⁵ (Sufism), αποτελεί τη μυστικιστική ισλαμική πεποίθηση και πρακτική όπου οι μουσουλμάνοι προσπαθούν να βρουν την αλήθεια της θείας αγάπης και γνώσης μέσω της άμεσης και προσωπικής εμπειρίας του Θεού. Ο ισλαμικός μυστικισμός στα αραβικά ονομάζεται *taṣawwuf* (κυριολεκτική σημασία, «να ντύσω/ντύνομαι με μαλλί/μάλλινα»), αλλά στις δυτικές γλώσσες από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ονομάζεται «Σουφισμός» και αποτελείται από μια σειρά μυστικιστικών διαδρομών και πρακτικών.

Ο Σουφισμός ήταν πάντοτε αμφιλεγόμενος μέσα στο Ισλάμ, πολλοί μάλιστα είναι αυτοί που ισχυρίζονται ότι δεν έχει καμία σχέση με το Ισλάμ και ως εκ τούτου δεν έχει και μέλλον ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι αντιπροσωπεύει την αληθινή ουσία του Ισλάμ. Ιστορικά, ο Σουφισμός διαδραμάτισε τεράστιο ρόλο μέσα στο Ισλάμ καθώς αυτός ήταν που οδήγησε στην εξάπλωση του Ισλάμ σε περιοχές όπως η υποσαχάρια Αφρική, η νότια Ασία (σημερινό Πακιστάν, Ινδία και Μπαγκλαντές) και η Κεντρική Ασία.

Η ιστορία του Σουφισμού αποτελείται από τέσσερα στάδια όπου κάθε ένα προσθέτει κάτι καινούργιο χωρίς όμως να αφαιρεί ότι έχει προηγηθεί. Κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου του Σουφισμού, τα άτομα/οι πιστοί επιδίωκαν να έρθουν πιο κοντά στον Θεό. Το δεύτερο στάδιο, τοποθετείται χρονικά γύρω στο 1000 μ.Χ., και περιλαμβάνει την ενοποίηση του Σουφισμού καθώς και την

¹⁵ Εγκυκλοπαίδεια Britannica (<https://www.britannica.com/topic/Sufism>), τελευταία πρόσβαση 27 Νοε 2019. Malcolm Clark, «Islam For Dummies», 2019, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, Κεφ. 13 σελ. 260-279.

προσπάθεια διάδοσής του σε μεγαλύτερες ομάδες ανθρώπων έτσι ώστε να καταστεί ελκυστικότερος. Κατά το τρίτο στάδιο, περίπου τον 12^ο αιώνα, πραγματοποιείται κάποιου είδους θεσμοποίηση του Σουφισμού και εμφανίζονται τα πρώτα οργανωμένα σούφι καταφύγια, κατά το πρότυπο των μοναστικών τάξεων του Χριστιανισμού. Τέλος, μετά το 1500 μ.Χ. διακρίνουμε το τέταρτο στάδιο της ιστορίας του Σουφισμού κατά τη διάρκεια του οποίου ο Σουφισμός χάνει τη δημιουργικότητά του και οδηγείται σε αριθμητική και πνευματική παρακμή.

Η σημασία του Σουφισμού στο Ισλάμ έχει μειωθεί δραστικά τους τελευταίους αιώνες για πολλούς και διάφορους λόγους, όπως επιγραμματικά αναφέρονται παρακάτω:

- Κάποιες αδελφότητες Σουφιστών (Sufis, Σούφισ) επικεντρώθηκαν στη λατρεία του Σεΐχη (Sheikh, ο Δάσκαλος της αδελφότητας).
- Οι πλούσιοι και συχνά οι οικογένειες των κληρονομικών σεΐχηδων των αδελφοτήτων, εκμεταλλεύτηκαν αρκετά συχνά την πίστη των φτωχών ακολούθων τους, προκειμένου να διατηρήσουν τον πλούτο και το κύρος τους.
- Ορισμένες αδελφότητες Σούφι αλλά και κάποιοι Σεΐχηδες κατέληξαν να εμπορεύονται μαγικά φυλακτά για προληπτικούς.
- Οι διάφορες εκστατικές εμπειρίες οδήγησαν τελικά στην απομάκρυνση από τον πνευματικό στόχο του Σουφισμού.
- Αρκετές αδελφότητες αποχαρακτήρισαν θρησκευτικά την προσκόλληση στην τήρηση των εξωτερικών απαιτήσεων του Ισλάμ (των σωματικών και υλικών), σε τέτοιο βαθμό που αποτέλεσαν δικαιολογία για τη διενέργεια ανήθικων και ανίερων πράξεων.

Σαν αποτέλεσμα των παραπάνω, στα σύγχρονα μουσουλμανικά κράτη ο Σουφισμός είτε έχει απαγορευτεί εντελώς, όπως στην Τουρκία είτε επιδιώχτηκε να περιοριστεί και να τεθεί κάτω από κυβερνητικό έλεγχο όπως στην Αίγυπτο.

Σαλαφισμός. Ο Σαλαφισμός, αποτελεί κλάδο του σουνιτικού Ισλάμ και είναι η προσπάθεια εξαγνισμού της θρησκείας από κάθε δυτική επιρροή και η επαναφορά στο αληθινό Ισλάμ, δηλαδή σε ότι επέτρεψε ρητά ο Προφήτης και σε όλα όσα αποδέχτηκαν οι τρεις πρώτες γενιές των σουνιτών πιστών («οι ευσεβείς πρόγονοι»). Η πίστη αυτή βασίζεται σε ένα χαντίθ του Προφήτη που φέρεται να είπε ότι «το καλύτερο της κοινότητάς μου είναι η γενιά μου, στη

συνέχεια όσοι τους ακολουθούν, μετά αυτοί που τους ακολουθούν». Επομένως, οτιδήποτε εμφανίστηκε μετά τις τρεις πρώτες γενιές και όλα αυτά στα οποία δεν εμπλεκόταν ο Προφήτης, θεωρούνται ως αντι-ισλαμικά και ενάντια στο αληθινό Ισλάμ, γεγονός όμως που αποτελεί μια εξαιρετικά αφηρημένη κατηγορία, διότι με την εξήγηση αυτή τα πάντα είναι μη ισλαμικά (κράτη, οργανισμοί, ιδεολογίες, κοσμοθεωρίες κ.λπ.).

Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι ο Σαλαφισμός διακρίνεται στον ήπιο Σαλαφισμό, οι οπαδοί του οποίου αποφεύγουν την πολιτική και επικεντρώνονται στη διδασκαλία του Ισλάμ, στον πολιτικό Σαλαφισμό, που θεωρεί ότι η επιστροφή στην αληθινή πίστη θα γίνει μέσω της ενεργής συμμετοχής στα πολιτειακά όργανα και τέλος στο Τζιχάντ-Σαλαφισμό, του οποίου οι οπαδοί έχουν σαν στόχο την αποκατάσταση της παλαιάς μουσουλμανικής δόξας, σε ένα μεγάλο ισλαμικό κράτος που θα εκτείνεται από το Μαρόκο μέχρι τις Φιλιππίνες, καταργώντας τα σημερινά εθνικά σύνορα και απομακρύνοντας τις κυβερνήσεις των «αποστατών» μουσουλμάνων.

Το κίνημα του σαλαφισμού έχει διαδοθεί ευρέως στην περιοχή της MENA και δεν είναι έκπληξη το γεγονός ότι αποτελεί την ιδεολογία του ISIS, καθόσον οι σαλαφιστές απορρίπτουν κάθε θρησκευτικό νεωτερισμό και φυσικά υποστηρίζουν την αυστηρή εφαρμογή της Σαρία. Η ιδεολογία του σαλαφιστικού κινήματος επιθυμεί την ήττα της Δύσης (του δυτικού τρόπου ζωής) που εμποδίζει τη δημιουργία ενός πραγματικού ισλαμικού κράτους. Η Al Qaeda αποτελεί την κορυφαία ομάδα του κινήματος αυτού, το οποίο περιλαμβάνει πολλές άλλες τρομοκρατικές ομάδες που συνεργάζονται στις επιχειρήσεις τους και έτσι μοιράζονται μια μεγάλη υποστηρικτική βάση. Οι πιο γνωστές από αυτές είναι το Ισλαμικό Κράτος (Islamic State of Iraq and the Levant - ISIL, ή DAESH στα Αραβικά, ή Islamic State of Iraq and Syria - ISIS, ή Islamic State - IS), το Μέτωπο Αλ-Νούσρα (Al-Nusra Front ή Jabhat al-Nusra ή Jabhat Fatah al-Sham ή al-Qaeda in Syria ή al-Qaeda in the Levant), η AQIM (Al-Qaeda in the Islamic Maghreb, πρώην GIA - Armed Islamic Group) στην Αλγερία, η Al-Gama'a al-Islamiyya στην Αίγυπτο, η Jund Ansar Allah στη Λωρίδα της Γάζας, το Εμιράτο του Καυκάσου (Caucasus Emirate) στο Βόρειο Καύκασο, οι Abdullah Azzam Brigades (ή Al Qaeda του Λιβάνου) κ.λπ..

Μερικές φορές, κυρίως στη Δύση, οι σαλαφιστές αποκαλούνται λανθασμένα ως «ουαχάμπι ή ουαχαμιστές», όρο που οι ίδιοι οι σαλαφιστές θεωρούν υποτιμητικό.

Ουαχαμισμός. Ο Ουαχαμισμός¹⁶ αποτελεί και αυτός κλάδο του σουνιτικού ισλάμ και θεωρείται ως ένα φονταμενταλιστικό και εξαιρετικά συντηρητικό κίνημα που έχει σαν σκοπό την επαναφορά της καθαρής μονοθεϊστικής λατρείας (ταουχίντ). Η ονομασία του προέρχεται από τον Μωχάμεντ Ιμπν Αμπντ αλ Ουαχάμπ¹⁷, έναν ιεροκήρυκα του 18^{ου} αιώνα, εμπνευσμένου από τα έργα του Ιμπν Ταϋμιάχ¹⁸, ο οποίος μετέτρεψε τον σαλαφισμό σε ένα αντιδραστικό κίνημα γνωστό ως κίνημα ουαχάμπι. Ο πυρήνας της διδασκαλίας του είναι ότι «όσοι δεν ασπάζονται τον ουαχαμισμό είναι αιρετικοί μουσουλμάνοι». Πρόκειται δηλαδή για ένα είδος θρησκευτικού αστυνομικού μηχανισμού σχεδιασμένου να εντοπίζει ποιος είναι «καθαρός» μουσουλμάνος (ουαχαμιστής) και ποιος δεν είναι.

Σημεία καμπί της ιστορίας του ουαχαμισμού αποτέλεσαν η συμμαχία του Ουαχάμπ με τον Ιμπν Σαούδ (Muhammad ibn Saud ή Ibn Saud), ιδρυτή του Οίκου των Σαούδ, ο οποίος στη θεωρία του ουαχαμισμού είδε τον τρόπο με τον οποίο θα ικανοποιούσε τις φιλοδοξίες του για κυριαρχία στην αραβική χερσόνησο. Αργότερα η Βρετανική Αυτοκρατορία χρησιμοποίησε το κίνημα ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που κατέληξε, το 1932, στη δημιουργία του κράτους της Σαουδικής Αραβίας (το κράτος του Οίκου των Σαούδ). Η ιδεολογία αυτή αποτελεί το κυρίαρχο κίνημα στη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ ενώ επηρεάζει επίσης τα ΗΑΕ, το Ομάν και το Κουβέιτ. Αρκετοί σύγχρονοι μελετητές πιστεύουν ότι η αδιαλλαξία του ουαχαμισμού, το έχει οδηγήσει σε λανθασμένη ερμηνεία και παραμόρφωση της διδασκαλίας του Ισλάμ, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό φανατικούς όπως ο Οσάμα Μπιν Λάντεν, οι Ταλιμπάν ή ο ISIS με αποτέλεσμα το κίνημα αυτό να θεωρείται ο «πατέρας» της σύγχρονης τρομοκρατίας.

¹⁶ Esposito, John L., «Unholy War - Terror in the Name of Islam», Oxford University Press, New York, 2002, σελ. 105-111

¹⁷ Muhammad ibn Abd al-Wahhab (1703 - 1792), θρησκευτικός ηγέτης και θεολόγος από την Najd της Αραβικής χερσονήσου και ιδρυτής του κινήματος του Ουαχαμισμού (Wahhabism).

¹⁸ Ibn Taymiyyah (1263-1328), αμφιλεγόμενος Σουνίτης μουσουλμάνος, θεολόγος και μεταρρυθμιστής. Ήταν από τους σημαντικότερους μεσαιωνικούς συγγραφείς στο σύγχρονο Ισλάμ και οι ιδιαίτερες ερμηνείες του, του Κορανίου και της Σούννα και η απόρριψη ορισμένων πτυχών της κλασσικής ισλαμικής παράδοσης θεωρείται ότι επηρέασαν σημαντικά τον σύγχρονο ουαχαμισμό, τον σαλαφισμό και Τζιχαντισμό.

Ο ουαχαμισμός γνώρισε τρομερή άνθηση από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα όταν διάφορες Σαουδαραβικές φιλανθρωπικές οργανώσεις άρχισαν να χρηματοδοτούν την κατασκευή σχολείων (madrassas) και τζαμιών σε όλο τον κόσμο, ως αντίβαρο στην ιδεολογική απειλή του Αγιατολάχ Ρουχολάχ Μουσαβί Χομεϊνί (Ayatollah Rūhollah Mūsavi Khomeini) από το σιϊτικό Ιράν. Τέλος, η είσοδος του διαδικτύου βοήθησε στην εξάπλωση του ουαχαμισμού, με τη δημιουργία εκατοντάδων ιστοσελίδων, κοινωνικών δικτύων και ΜΜΕ που κηρύττουν τόσο την ιδεολογία του ουαχαμισμού όσο και το μίσος εναντίον των Σιϊτών.

Χαριζίτες - Χαριζιτισμός. Τρίτος σημαντικότερος κλάδος του Ισλάμ είναι οι Χαριζίτες ¹⁹ (Kharijites, που σημαίνει «αποχωρώ» ή «αποστάτης»). Οι Χαριζίτες είναι οι οπαδοί του Αλή ο οποίος κατάφερε να παραμείνει στην εξουσία σε μέρος του Ιράκ μέχρι τη δολοφονία του το 661 μ.Χ. από κάποιον οπάδό του Μωάβια. Οι Χαριζίτες σκόπευαν να δολοφονήσουν επίσης τον Μωάβια αλλά η προσπάθειά τους απέτυχε. Έτσι κατά κάποιον τρόπο, μπορούν να θεωρηθούν ως οι πρόδρομοι των σημερινών εξτρεμιστικών ισλαμιστικών ομάδων. Έτσι, αποσχίστηκαν και δημιούργησαν έναν ξεχωριστό κλάδο του Ισλάμ. Ο χαριζιτισμός θεωρεί ότι η απονομή του τίτλου του Χαλίφη θα πρέπει να λαμβάνεται από το σύνολο της κοινότητας των πιστών, που εκφράζει τη θέληση του Θεού και θα πρέπει να αποδίδεται στον πιο ευλαβή Μουσουλμάνο και όχι σε κάποιον λόγω της οικογένειάς του ή λόγω των πολιτικών του διασυνδέσεων. Εντούτοις, η διαγωγή του Χαλίφη θα πρέπει να είναι άψογη από κάθε άποψη και για κάθε παραβίαση των αρχών της πίστης καθίσταται από πιστός σε άπιστος και έτσι η κοινωνία έχει το δικαίωμα να εξεγερθεί εναντίον του. Για παράδειγμα, οι Ταλιμπάν, όταν κυριαρχούσαν και κυβερνούσαν το Αφγανιστάν και επέβαλλαν τη δική τους ερμηνεία του Ισλάμ σε όλους τους κατοίκους, εξέδωσαν διάταγμα ότι ο Χαμίντ Καρζάι (Hamid Karzai) ο πρόεδρος του Αφγανιστάν, δεν είναι αληθινός μουσουλμάνος και έτσι μπορεί να δολοφονηθεί από κάποιον που είναι πραγματικός μουσουλμάνος.

¹⁹ Ι.Θ. Μάζης, «Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ.62.

Malcolm Clark, «Islam For Dummies», 2019, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, Κεφ. 13, σελ. 281

Τέλος, οι Χαριζίτες θεωρούν βλάσφημους και ιερόσυλους όλους όσους δε συμφωνούν με τις απόψεις τους²⁰.

Άλλες τάσεις του Ισλάμ

Αλαουίτες (Alawi). Οι Αλαουίτες²¹, είναι μια μυστικιστική θρησκευτική ομάδα, που το παραδοσιακό της όνομα Νουσαϊρίτες ή Ανσαρίτες ή Nusayriyya, προέρχεται από τον ιδρυτή της Abu Shuayb Muhammad Ibn Nusayr. Κατοικούν κυρίως στη Συρία, όπου αποτελούν περίπου το 10-12% του πληθυσμού, είναι σημαντική μειονότητα στην Τουρκία και το Λίβανο ενώ ένας μικρός αριθμός τους βρίσκεται και στα κατεχόμενα από το Ισραήλ Υψώματα του Γκολάν. Οι Αλαουίτες, τιμούν τον Αλή και το όνομά τους σημαίνει «ακόλουθοι του Αλή».

Ορισμένες από τις αρχές της πίστης κρατούνται μυστικές από τους περισσότερους Αλαουίτες και είναι γνωστές μόνο σε μερικούς εκλεκτούς, για αυτό θεωρούνται ως μυστικιστική αίρεση. Οι πεποιθήσεις των Αλαουϊτών δεν επιβεβαιώθηκαν ποτέ από τις σύγχρονες θρησκευτικές αρχές τους. Οι Αλαουίτες αυτοπροσδιορίζονται ως «οι αληθινοί πιστοί». Σύμφωνα με άρθρο που δημοσιεύθηκε στην Εγκυκλοπαίδεια της Οξφόρδης για τον Σύγχρονο Ισλαμικό Κόσμο (έκδοση 1995), οι Αλαουίτες περιγράφονται σαν «εξτρεμιστές» Σίιτες, των οποίων το «θρησκευτικό σύστημα τους ξεχωρίζει από τους Σουνίτες Μουσουλμάνους». Επίσης, λόγω της περιοχής που είναι εγκατεστημένοι επηρεάστηκαν, από την εποχή των Σταυροφοριών από τους χριστιανούς με αποτέλεσμα να εορτάζουν πολλές από τις μεγάλες Χριστιανικές εορτές όπως τα Χριστούγεννα, τα Θεοφάνεια και την Πεντηκοστή.

Αλεβίτες (Alevi). Οι Αλεβίτες²², που συχνά συγχέονται με τους Αλαουίτες, αποτελούν μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση του Ισλάμ, με έντονες επιρροές από τον σουφισμό, τον μυστικισμό αλλά και από τον χριστιανισμό ενώ το όνομά τους προέρχεται από τον Αλή. Ο αλεβιτισμός, αποτελεί τη μεγαλύτερη θρησκευτική

²⁰ Esposito, John L., «Unholy War - Terror in the Name of Islam», Oxford University Press, New York, 2002, σελ. 42

²¹ Ι.Θ. Μάζης, «Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ.65.

Malcolm Clark, «Islam For Dummies», 2019, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, Κεφ. 13 σελ. 287

²² Ι.Θ. Μάζης, «Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ.65.

Malcolm Clark, «Islam For Dummies», 2019, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, Κεφ. 13 σελ. 287.

μειονότητα της Τουρκίας²³ ενώ σε μικρότερους αριθμούς τους συναντούμε επίσης στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία, την Αλβανία και αλλού.

Οι Αλεβίτες της Ελλάδας, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Στέιτ Ντιπάρτμεντ για τα ανθρώπινα δικαιώματα (2009), υπολογίζονταν σε περίπου 3.000 άτομα και κατοικούν στην ορεινή Ροδόπη όπου αποκαλούνται μπεκτασήδες ή κιζιλμπάσηδες και σε κάποια χωριά του Έβρου (Ρούσσα, Μεγάλο Δέρειο, Γονικό).

Φονταμενταλισμός

Η λέξη «φονταμενταλισμός» προέρχεται από το λατινικό όρο *fundamentum* (κατά άλλους από το λατινικό «*fundus*»), που σημαίνει «θεμέλιο/βάση» και σε ελεύθερη απόδοση επιστροφή στα θεμέλια μίας παράδοσης ή στις θεμελιώδεις αρχές μιας θρησκευτικής κληρονομιάς. Στην καθομιλουμένη χαρακτηρίζουμε σαν φονταμενταλιστή αυτόν που είναι φανατικός, δογματικός, βίαιος μερικές φορές και θέλει να επιβάλει τις απόψεις του στους άλλους²⁴. Στον θρησκευτικό χώρο, ο φονταμενταλισμός ταυτίζεται με την παράδοση και διακατέχεται από την πεποίθηση ότι η ακεραιότητα της θρησκευτικής πίστης απειλείται από ξένους παράγοντες και για το λόγο αυτό πρέπει να διαφυλαχθεί με κάθε τρόπο. Οι φονταμενταλιστές, γενικά, διεκδικούν την αποκλειστικότητα όχι μόνο στην αλήθεια αλλά και στην αυθεντική ερμηνεία της, αρνούμενοι κάθε διάλογο, διότι θεωρούν ως αιρετικό οτιδήποτε είναι διαφορετικό από τη δική τους ερμηνεία. Ο φονταμενταλισμός είναι ένα φαινόμενο που υπάρχει και στις τρεις γνωστές μονοθεϊστικές θρησκείες και πρωτοεμφανίστηκε στο Χριστιανισμό (προτεστάντες 1910-1915)²⁵.

Τα αίτια δημιουργίας του φονταμενταλισμού είναι ο φανατισμός, η φοβία, η μαζοποίηση του θρησκευτικού πλήθους, το χαμηλό πολιτιστικό ή πνευματικό

²³ Οι Αλεβίτες της Τουρκίας υπολογίζονται από 6 έως 20 εκατομμύρια πιστούς, δηλαδή περίπου το 15 έως 30% του πληθυσμού, στη συντριπτική τους πλειοψηφία Κούρδοι. Περίπου το 25% των Κούρδων της Τουρκίας είναι Αλεβίτες.

²⁴ Βανδώρος Σ., «Εισαγωγή στις Πολιτικές Ιδεολογίες», Αθήνα, 2015, σελ.189.

²⁵ Οι απαρχές του φαινομένου εντοπίζονται στα έτη 1910-1915, όταν συνεγράφησαν και διανεμήθηκαν ευρέως, με τη μορφή φυλλαδίων, 90 κείμενα προτεσταντών θεολόγων και ιερέων, στο πλαίσιο ενός συντονισμένου εγχειρήματος υπεράσπισης της «ορθόδοξης» προτεσταντικής πίστης. Εμπνευστές και χορηγοί του προγράμματος υπήρξαν οι επιχειρηματίες αδερφοί Lyman και Milton Stewart, των οποίων τα φυλλάδια εκδόθηκαν από το Βιβλικό Ινστιτούτο του Λος Άντζελες υπό τον γενικό τίτλο *The Fundamentals. A testimony to the Truth* (Τα Θεμελιώδη. Μια μαρτυρία της Αλήθειας). Με αναφορά σε αυτό το έργο, ο αρχισυντάκτης του περιοδικού *Watchman Examiner*, Curtis Lee Laws, επινόησε τον όρο «φονταμενταλισμός», προκειμένου να χαρακτηρίσει τη στάση όλων όσοι ήταν διατεθειμένοι να δώσουν τη μάχη υπέρ των αληθειών που εμπεριέχονταν στα θεμέλια της πίστης. Και ο όρος υιοθετήθηκε τόσο από τους προτεστάντες φονταμενταλιστές όσο και από τους αντιπάλους τους. (Βανδώρος Σ., «Εισαγωγή στις Πολιτικές Ιδεολογίες», Αθήνα, 2015, σελ.190).

επίπεδό του και κυρίως η ύπαρξη χαρισματικών πνευματικών ηγετών που αποκτούν προφητικό ρόλο αναλαμβάνοντας έτσι την καθοδήγηση των πιστών. Εντούτοις, η έξαρση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού τα τελευταία χρόνια, μπορεί να θεωρηθεί ότι οφείλεται στην έντονη κοσμικότητα της σύγχρονης κοινωνίας («νεωτερικότητα») και την απελευθέρωσή της από την θρησκεία. Η παγκόσμια επικράτηση του δυτικού τρόπου ζωής, η λεγόμενη παγκοσμιοποίηση, οδήγησε στην επικράτηση της κοσμικότητας πάνω στις περισσότερες θρησκείες. Έτσι, σταδιακά, ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός εμφανίστηκε στο εσωτερικό των θρησκειών, ως αντίδραση στη νεωτερικότητα που εισέβαλλε στις φιλελεύθερες ερμηνείες των θρησκευτικών ζητημάτων, παρά ως μία αντιπαλότητα και διαμάχη μεταξύ των θρησκειών. Αυτή η αντιπαλότητα πέρασε πολύ γρήγορα από το θρησκευτικό στο πολιτικό πεδίο. Σήμερα, η πιο ενεργητική και βίαιη έκφανση θρησκευτικού φονταμενταλισμού είναι αυτή του ισλαμικού φονταμενταλισμού.

Ο ισλαμικός χώρος θεωρεί ότι βρίσκεται σε πόλεμο με δύο «εχθρούς», τη νεωτερικότητα και την κοσμικότητα και έτσι αποτέλεσε το καταλληλότερο έδαφος για την ανάπτυξη ακραίων φονταμενταλιστικών τάσεων. Έτσι, για τους φανατικούς ισλαμιστές φονταμενταλιστές ο στόχος είναι η απόρριψη της παράδοσης και η επιστροφή τους στις γραφές, επομένως ο εχθρός τους δεν είναι η νεωτερικότητα αλλά η ίδια η παράδοση και ειδικότερα οτιδήποτε δεν έχει σχέση με την παράδοση του Προφήτη. Αυτό σημαίνει ότι η καθημερινή συμπεριφορά του κόσμου θα πρέπει να αναδιοχετευθεί προς μια νέα κατεύθυνση και προς νέες συνήθειες προκειμένου να βρίσκονται σε αρμονία με τις διδαχές του Προφήτη. Οι ισλαμιστές φονταμενταλιστές δικαιολογούν τη χρήση βίας επικαλούμενοι θρησκευτικούς λόγους και οι πράξεις τους είναι εξαιρετικά δυναμικές και βίαιες αλλά πολλές φορές εξίσου ανορθολογικές.

Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, θεωρείται σήμερα, ως μια από τις σημαντικότερες πολιτικές και ιδεολογικές δυνάμεις στον κόσμο. Ωστόσο, στη Δύση, σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη, οι έννοιες ισλαμισμός και δημοκρατία είναι έννοιες ξένες μεταξύ τους. Ο Ισλαμικός φονταμενταλισμός, αναφέρεται στην αυστηρή εφαρμογή των θρησκευτικών κανόνων, στη μελέτη του Κορανίου και

των Hadith ²⁶ και στην πιστή τήρηση της Sharia ²⁷ . Προαγάγει ένα μουσουλμανικό κράτος το οποίο θα βασίζεται και θα ακολουθεί τους θρησκευτικούς νόμους χωρίς να διαχωρίζει την θρησκευτική και την πολιτική ζωή.

«...ο ισλαμικός φονταμενταλισμός συμμερίζεται με τον αντίστοιχο προτεσταντικό βασικά χαρακτηριστικά. Πέραν των διαφορετικών συγκεκριμένων περιεχομένων, και οι δύο εναντιώνονται στην επέλαση της ηθικής διαφθοράς και της πολιτισμικής παρακμής, που προκύπτουν από την εγκατάλειψη ή, έστω, την περιθωριοποίηση της αληθινής πίστης και της παράδοσής της, και τη συνακόλουθη υποκατάστασή τους από επείσακτα προς αυτές στοιχεία. Αυτό στην περίπτωση του Ισλάμ απαντάται με το αίτημα για «ισλαμική αναβίωση», η οποία σημαίνει, μεταξύ άλλων, την αυστηρή εφαρμογή του ισλαμικού Νόμου, της σαρία, την επαναφορά των γυναικών σε καθεστώς πλήρους υποτέλειας προς τους άντρες και τον κοινωνικό αποκλεισμό τους, που σηματοδοτείται και από την υποχρεωτική ένδυσή τους με μπούρκα, νικάμπ ή άλλα ενδύματα τα οποία αφήνουν ακάλυπτα ελάχιστα μέρη του σώματος, ή και κανένα. Σημαίνει, ακόμη, την εγκατάλειψη κάθε πολιτικής δομής η οποία έχει φιλελεύθερα, πλουραλιστικά ή δημοκρατικά χαρακτηριστικά και την αντ' αυτής επιβολή ενός θεοκρατικού καθεστώτος, που δεν διακρίνει την πολιτική από τη θρησκεία, αλλά τις συναιρεί, υπάγοντας την πρώτη στη δικαιοδοσία της δεύτερης. Εξίσου απορρίπτει τις καπιταλιστικές και τις σοσιαλιστικές σχέσεις παραγωγής και επιβάλλει στην οικονομία την προσταγή του Κορανίου εναντίον της είσπραξης τόκου.» (Βανδώρος Σωτήρης, 2015).²⁸

Στον ισλαμικό φονταμενταλισμό υπάρχουν κάποια ιδιαίτερα πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά όπως:

- Ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας του Ισλάμ, δηλαδή η απόλυτη υποταγή των πιστών σε όλες της καθημερινές δραστηριότητες.
- Η Τζιχάντ, δηλαδή ο ιερός πόλεμος που πρέπει όλοι οι πιστοί να διεξάγουν για την εσωτερική τους ανύψωση αλλά και για την υπεράσπιση και την επικράτηση της θρησκείας τους.

²⁶ Ο όρος αυτός αναφέρεται στην ισλαμική παράδοση που παραδίδει τα λόγια και τις πράξεις του προφήτη Μωάμεθ ή ακόμα την έγκρισή του για ό,τι ειπώθηκε ή τελέστηκε ενώπιόν του. Η λογοτεχνία των χαντίθ αναγνωρίζεται σήμερα ως βασικό θεμέλιο του Ισλάμ, δεύτερη σε αξία μετά το Κοράνιο.

²⁷ Όρος του Κορανίου που χρησιμοποιείται προκειμένου να γίνει αναφορά στο ισλαμικό δίκαιο, αλλά και στον ισλαμικό τρόπο διαβίωσης γενικότερα

²⁸ Βανδώρος Σωτήρης, «Εισαγωγή στις Πολιτικές Ιδεολογίες», Αθήνα, 2015, σελ.194-195

- Η θυσία ή το μαρτύριο (martyrdom ή Ishtishad)²⁹, ιδιαίτερα του στρατιώτη - μάρτυρα, κατέχει ξεχωριστή θέση στο Ισλάμ, του αποδίδεται μεγάλη αξία και είναι συνώνυμο της τιμής και της αθανασίας, με αποτέλεσμα ουσιαστικά να επιδιώκεται. Στη Δύση αποκαλούνται «επιθέσεις αυτοκτονίας» αλλά στη γλώσσα των πιστών μουσουλμάνων χρησιμοποιείται οι όροι «ishtishad ή shahid» δηλαδή «μάρτυρας». Από την πλευρά του βομβιστή αυτοκτονίας, η πράξη της θυσίας (martyrdom) για την αναζήτηση της τιμής, μπορεί να του προσφέρει την ευκαιρία να εντυπωσιάσει ένα ευρύτερο κοινό και να τον θυμούνται σαν έναν ήρωα.
- Ο επεκτατισμός, τον οποίο ακολουθούν τα ισλαμικά φονταμενταλιστικά κινήματα για τη διάδοση του Ισλάμ ακόμα και με τη βία προκειμένου να επιτύχουν την απόλυτη εφαρμογή του Λόγου του Αλλάχ (Σαρία).

Η Ευρώπη, βλέποντας όλα τα παραπάνω ανησυχεί για μια πιθανή αλυσιδωτή αντίδραση και εξάπλωση του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Ο πραγματικός λόγος όμως που την κάνει να τρομάζει είναι η παρουσία μουσουλμανικών μειονοτήτων στο έδαφος της, όπου ο συνολικός αριθμός τους ξεπερνάει ήδη τα πέντε εκατομμύρια, καθώς και η αίσθηση ότι «ο εχθρός έχει ήδη μπει μέσα, από την πίσω πόρτα». Επιπλέον, το γεγονός της συνεχιζόμενης και ακατάπαυστης ροής μεταναστών από μουσουλμανικές χώρες της MENA και της Ασίας εντείνει την παραπάνω ανησυχία.

Τζιχάντ - Τζιχαντιστής

Η λέξη «τζιχάντ» (Jihad) είναι αραβική, σημαίνει «αγώνας» ή «αερός πόλεμος» και προέρχεται από το ρήμα «τζάχαντα» (Jahada) που σημαίνει «αγωνίζομαι, προσπαθώ». Το κίνημα του αγώνα αυτού ονομάζεται τζιχαντισμός και οι ακόλουθοί του τζιχαντιστές ενώ το άτομο που κάνει τζιχάντ λέγεται μουτζάχιντ (στον πληθυντικό είναι μουτζαχεντίν).

Μέσα στα υποχρεωτικά θρησκευτικά καθήκοντα των πιστών μουσουλμάνων είναι και η διαρκής προσπάθεια να κάνουν πάντοτε το καλό και να αποφεύγουν το κακό αγωνιζόμενοι συνεχώς στο δρόμο του καλού και της αρετής, δηλαδή να κάνουν Τζιχάντ (jihad). Ο αγώνας αυτός για τον πιστό μουσουλμάνο είναι και αναγκαίος και απαραίτητος.

²⁹ Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, «Religious Fundamentalism and Political Extremism», Εκδόσεις Frank Cass, London, 2004, σελ. 77-78 και Afsaruddin, Asma, « Striving in the Path of God -Jihad and Martyrdom in Islamic Thought», Εκδόσεις Oxford University Press, New York, 2013, σελ. 95,114,156.

Το Κοράνι αναγνωρίζει τέσσερις τρόπους τζιχάντ: με την καρδιά, τη γλώσσα, το χέρι και το σπαθί. Από τους τρόπους αυτούς ο τελευταίος είναι ο πιο σπάνιος ενώ ο πρώτος ο πιο δύσκολος. Έτσι, διαχωρίζεται στη Μεγάλη Τζιχάντ, που είναι ο εσωτερικός αγώνας του ατόμου ενάντια στον εαυτό του και τους πειρασμούς που θα τον οδηγήσει τελικά στη σωστή πνευματική κατάσταση και στη Μικρή Τζιχάντ, που είναι ο εξωτερικός αγώνας του πιστού να βοηθά τους συνανθρώπους του, να αγωνίζεται για την επικράτηση της αρετής, την τιμωρία των απίστων και τη μαχητική εξάπλωση της πίστης για την επιβολή του Ισλάμ, ακόμα και με θυσία της ζωής του εάν απαιτηθεί. Όταν κάθε άλλο μέσο έχει αποτύχει ο πιστός μουσουλμάνος είναι υποχρεωμένος (από το Κοράνι), είτε μόνος του είτε με τους υπόλοιπους πιστούς, να διεξάγει τον ιερό πόλεμο, δηλαδή τζιχάντ, εάν θεωρήσει ότι η ύπαρξη των μουσουλμάνων βρίσκεται σε κίνδυνο ή το ζητήσει η πνευματική ηγεσία των μουσουλμάνων. Ο πόλεμος αυτός, κινείται σε δύο επίπεδα, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, που είναι αλληλένδετα μεταξύ τους, διότι καμία εξωτερική μάχη δεν μπορεί να κερδηθεί χωρίς να έχει προηγηθεί η εσωτερική κάθαρση και πνευματική ανάταση. Κατά το τζιχάντ, οι ιεροί πόλεμοι προορίζονται για τις μη ισλαμικές χώρες και το χρέος των πραγματικών οπαδών του Αλλάχ είναι η επέκταση της ισλαμικής κυριαρχίας σε αυτές. Αυτή η νοοτροπία του Ισλάμ περί ιερού πολέμου, ήταν το κίνητρο επικράτησής του κατά τους πρώτους αιώνες της ύπαρξής του και το κίνητρο των σημερινών ακραίων μουσουλμάνων, για την εκτόξευση των επιθέσεών τους κατά του «Οίκου των Απίστων» και μέχρι την επικράτηση του «Οίκου του Θεού».

Σύμφωνα με τον Mark A. Gabriel στο βιβλίο του «Islam and Terrorism - Revised and Updated», υπάρχουν πέντε βασικές αρχές στο μυαλό ενός ισλαμιστή τρομοκράτη. Εάν κάποιος μπορέσει να κατανοήσει τις αρχές αυτές τότε θα είναι σε θέση να κατανοήσει το μυστηριώδες σκεπτικό κάθε ισλαμιστή ριζοσπάστη, ο οποίος βασίζει τον αγώνα του στη θρησκεία του και όχι στην πολιτική. Οι αρχές αυτές που ο Gabriel τις ονομάζει «Πέντε πυλώνες της ριζοσπαστικής ισλαμικής φιλοσοφίας»³⁰, είναι (Gabriel, Mark A., 2015):

- Μην υπακούς στο νόμο, αλλά στον ισλαμικό νόμο.

³⁰ Gabriel, Mark A., PhD, «Islam and Terrorism - Revised and Updated», FrontLine, Lake Mary, Florida 2002 and 2015, σελ. 23.

- Οι άπιστοι βρίσκονται παντού.
- Το Ισλάμ πρέπει να κυβερνά.
- Η Τζιχάντ είναι ο μόνος τρόπος για τη νίκη.
- Η Πίστη είναι ο λόγος.

Η ισλαμική εντολή περί τζιχάντ, τονίζει την ανάγκη του πιστού μουσουλμάνου να αγωνιστεί για την πίστη του και ότι αυτή η ανάγκη έχει την απόλυτη προτεραιότητα στη ζωή του. Ο ριζοσπάστης ισλαμιστής θέλει να ασκήσει το Ισλάμ με τον τρόπο που το άσκησε ο Προφήτης. Έτσι, για αυτόν, ο ορισμός του τζιχάντ βασίζεται και στους λόγους και στο παράδειγμα του Μωάμεθ. Ένα τεράστιο ποσοστό στο Κοράνι, περίπου το 60%, αφορά διδασκαλία για το τζιχάντ. Οι ριζοσπάστες ισλαμιστές πιστεύουν ότι οι μη μουσουλμάνοι οι οποίοι και τους καταπιέζουν είναι υπεύθυνοι και προκαλούν όλα τα προβλήματά τους³¹. Έτσι, γίνεται αντιληπτό γιατί ενώ οι μουσουλμανικές χώρες, πλήττονται από συγκεκριμένες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, που επικρατούν σε μια δεδομένη στιγμή, τείνουν να είναι ευάλωτες στα κύματα του φονταμενταλισμού.

Αδελφοί Μουσουλμάνοι

Ο Χάσαν Αλ Μπάννα (Hassan Al-Banna, 1906-1949) ίδρυσε το 1928 στην Αίγυπτο τη Μουσουλμανική Αδελφότητα³² (ή Αδελφούς Μουσουλμάνους - Muslim Brotherhood ή Muslim Brothers) και θεωρούσε ότι το κλειδί για την αναγέννηση του Ισλάμ ήταν η αντίσταση στις κοσμικές ιδέες της Δύσης και η προώθηση του Ισλάμ ως πολιτικής ιδεολογίας, για αυτό και θεωρείται ο πατέρας του Πολιτικού Ισλάμ. Το πιστεύω της οργάνωσης ήταν ότι δεν υπάρχουν έθνη αλλά μόνο η Ισλαμική Όμα (ή Ούμα), η οποία αποτελεί τη συνενωτική ύλη όλων των μουσουλμάνων της γης υπό την ηγεσία του χαλίφη. Το σύνθημα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας εξακολουθεί να είναι ακόμη και σήμερα το εξής: «ο Αλλάχ είναι ο στόχος μας. Ο Προφήτης είναι ο Ηγέτης μας. Το Κοράνι είναι το Σύνταγμά μας. Η Τζιχάντ είναι ο τρόπος μας. Ο Μαρτυρικός θάνατος είναι η ύψιστη ελπίδα μας».

Ένας άλλος σημαντικός ιδεολογικός θεωρητικός της οργάνωσης, είναι ο Σαγίντ Κουτμπ (Sayyid Qutb, 1906-1966), που θεωρείται ως ο εκφραστής του ακραίου Πολιτικού Ισλάμ και πατέρας του σύγχρονου θρησκευτικού ριζοσπαστισμού.

³¹ Στο ίδιο, σελ. 24.

³² Warraq, Ibn, «The Islam in Islamic Terrorism, The Importance of Beliefs, Ideas, and Ideology», New English Review Press, 2017, Κεφ. 17, σελ. 253-261.

Η ιδεολογία του Κούτμπ, έθεσε τα θεμέλια για την μεθοδολογία της οργάνωσης και αποτέλεσε την πηγή της σημερινής «Ισλαμικής» τρομοκρατίας. Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι είναι ο πρόδρομος όλων των ακραίων οργανώσεων, οι οποίες έτσι κι αλλιώς προήλθαν από αυτούς. Η προετοιμασία των τζιχαντιστικών κυψελών του Κουτμπ γινόταν σε τρία στάδια: στην ψυχική προετοιμασία, στη σωματική και στην οπλοφορία. Η οργάνωση της Αλ-Κάιντα (Al-Qaeda) ακολουθεί την παραπάνω μέθοδο για την προετοιμασία των μελών της. Ο Κουτμπ είναι ο κύριος θεωρητικός του τακφηρισμού, δηλαδή του ρεύματος που υποστηρίζει ότι όποιος δεν είναι εντεταγμένος στην οργάνωση είναι άπιστος, άρα επιτρέπεται η εξόντωσή του, ακόμα και εάν ο άλλος δηλώνει μουσουλμάνος και έχει προβεί σε ομολογία της πίστεως³³.

Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι θεωρούν ότι εκπροσωπούν το σύνολο των πιστών, επομένως το πρόγραμμά τους προέρχεται από το Ισλάμ, το οποίο και εκφράζει στο σύνολό του, άρα η οργάνωση ταυτίζεται πλήρως με τη θρησκεία και μετέχει πλήρως της αλάθητου και θεόδοτης αλήθειας. Το κύριο χαρακτηριστικό της οργάνωσης, από την ίδρυσή της έως τα μέσα του 1950, ήταν οι πολιτικές δολοφονίες, οι οποίες άλλοτε γίνονταν κατά παραγγελία των ανακτόρων και άλλοτε με τις ευχές των Βρετανών. Είναι αξιοπρόσεκτο, επίσης, το γεγονός ότι η οργάνωση ενώ φανερά αρνήθηκε κάθε ανάμιξη στην πολιτική εντούτοις όλες οι πράξεις της ήταν σχετικές με την πολιτική εφαρμόζοντας ουσιαστικά τη μέθοδο «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» για να μπορούν να παραπλανήσουν και να ξεγελάσουν τους οπαδούς τους. Με τη λογική αυτή η αδελφότητα συμμαχούσε πάντοτε με τον ισχυρότερο προκειμένου να ανέβει στην εξουσία και να μπορεί να την επηρεάζει και να τη χρησιμοποιεί για την επίτευξη των δικών της σκοπών. Έτσι ετέθησαν τα θεμέλια αυτού που ονομάζουμε Ισλαμισμός ή Πολιτικό Ισλάμ³⁴.

Al Qaeda

Αλ Κάιντα (Al-Qaeda, ή Qa'idat al-Jihad)³⁵ είναι το όνομα που δόθηκε στη μορφή ενός παγκόσμιου εκστρατευτικού ή κινητού στρατού από Άραβες μαχητές, την

³³ Ο Τακφηρισμός (Takfir) πρωτοεφαρμόστηκε από τους Χαριζίτες.

³⁴ Κυριακός Θ. Νικολάου-Πατραγάς, «Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Η Μήτρα Της Ισλαμιστικής Ενόπλου Βίας Η μαρτυρία του εξ απορρήτων του εθνάρχου Νάσερ Σάμη Σαράφ», Λεμιών, 2017

³⁵ Burke, Jason, «Al-Qaeda - The True Story of Radical Islam» 3rd Edition, Penguin Books, London, 2007

επαναστατική σουνιτική διεθνή πολεμική δύναμη. Ιδρύθηκε το 1988 στο Πεσαβάρ, από τη συνένωση πολλών αγωνιστικών οργανώσεων από διάφορες χώρες οι οποίες, έχοντας πεισθεί πλέον ότι η τζιχάντ του Αφγανιστάν έφτασε στο τέλος της, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια διαρκή οργανωτική μορφή αποτελούμενη από την αφρόκρεμα των ισλαμιστών μαχητών - ένα είδος Ισλαμικής Λεγεώνας των Ξένων. Η λέξη ή η φράση «Al-Qaeda» άρχισε να χρησιμοποιείται με βεβαιότητα, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 μεταξύ των ισλαμικών ριζοσπαστών που προέρχονταν από ολόκληρο τον μουσουλμανικό κόσμο, για την καταπολέμηση των Σοβιέτ στο Αφγανιστάν παράλληλα με τις τοπικές ομάδες αντίστασης. Η ίδια η λέξη «Αλ Κάιντα» μπορεί να σημαίνει στα αραβικά μια «βάση», όπως ένα στρατόπεδο ή ένα σπίτι και με δεδομένο ότι πρόκειται για μια κοινή αραβική λέξη, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει. Επομένως, χρησιμοποιήθηκε με μια σχετικά συνηθισμένη έννοια, δηλαδή για να περιγράψει τη βάση από την οποία λειτουργούσαν.

Η αρχική ιδέα, αυτής της οργάνωσης ήταν να δημιουργήσει διάφορα θέατρα επιχειρήσεων (τζιχάντ), με εξειδικευμένα και άριστα εκπαιδευμένα στελέχη Ισλαμιστών μαχητών, που είχαν ως στόχο να υποστηρίξουν και να κατευθύνουν τους ένοπλους μαχητές προς την ανατροπή των μη μουσουλμανικών ή των αυτοαποκαλούμενων αποστατικών κυβερνήσεων και να τις υποκαταστήσουν με κυβερνήσεις που θα ακολουθούσαν τον ισλαμικό νόμο ή τη Σαρία και την εγκαθίδρυση Μουσουλμάνων ηγεμόνων. Ο απώτερος θρησκευτικός και πολιτικός στόχος είναι αδιαμφισβήτητος: «Να υψώσουμε το Λόγο του Αλλάχ μέχρι να θριαμβεύσει σε όλη τη Γη». Τα μέσα, για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι επίσης σαφή: «τζιχάντ».

Αποστολή της Αλ Κάιντα ήταν να εκπληρώσει τρεις στόχους: πρώτον, να αποτελέσει η ίδια μια τρομοκρατική ομάδα, δεύτερον, να συνεχίσει την οργάνωση, εκπαίδευση και την υλικοτεχνική υποστήριξη των μουσουλμάνων τζιχαντιστών, όχι μόνο στο Αφγανιστάν αλλά αυτή τη φορά σε όλο τον κόσμο και τρίτον, να προσπαθήσει να ενοποιήσει, να ηγηθεί και να αναπροσανατολίσει το ευρύτερο τζιχαντιστικό κίνημα, δίνοντάς του μεγαλύτερο σκοπό και κατεύθυνση.

Η Αλ Κάιντα προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τον ενθουσιασμό και την υποδομή που είχε αναπτυχθεί τα χρόνια του πολέμου στο Αφγανιστάν. Οι πρωτεργάτες της οργάνωσης ήταν ο Οσάμα Μπιν Λάντεν (Osama bin Laden) ο χρηματοδότης, ο

Αμπντουλάχ Αζάμ (Abdallah Azzam) ο βασικός ιδεολόγος και ο Αμπού Αμπάϊντα Αλ Μασίρι (Abu Ubaidah al-Banshiri) ο στρατιωτικός διοικητής.

Ο Αζάμ, ο επικεφαλής ιδεολόγος, των μη Αφγανών μαχητών, έγραψε το 1987:

«Κάθε αρχή χρειάζεται μια πρωτοπορία για να την φέρει προς τα εμπρός και να επιτεθεί με βαριά καθήκοντα και τεράστιες θυσίες. Δεν υπάρχει ιδεολογία, ούτε γήινη ούτε ουράνια, που δεν απαιτεί ... μια εμπροσθοφυλακή που να τα δίνει όλα για να επιτύχει τη νίκη ... Να μπορεί να φέρνει τη σημαία σε όλο το απλό, ατελείωτο και δύσκολο μονοπάτι μέχρι να φτάσει στον προορισμό της, επειδή στην πραγματικότητα ο Αλλάχ την έχει προκαλέσει και την έχει κάνει να εκδηλωθεί. Αυτή η πρωτοπορία αποτελεί την ισχυρή βάση (Al-Qaeda Al-Sulbah - The Solid Base) για την αναμενόμενη κοινωνία»³⁶ (Burke, Jason, 2009).

Ισλαμικό Κράτος

Το Ισλαμικό Κράτος (Islamic State - IS, γνωστό ως Ισλαμικό κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε (Islamic State of Iraq and the Levant - ISIL/ISIS ή στα αραβικά Daesh)³⁷ είναι μια πολυεθνική σουνιτική ισλαμιστική ομάδα ανταρτών και τρομοκρατών, η οποία από το 2013 κατάφερε να επεκτείνει τον έλεγχό της σε περιοχές του ΒΔ Ιράκ και της ΒΑ Συρίας, απειλώντας την ασφάλεια των δύο αυτών χωρών και προκαλώντας την προσοχή της διεθνούς κοινότητας.

Η οργάνωση προϋπήρχε της αμερικάνικης εισβολής στο Ιράκ και ξεκίνησε ως μια μικρή, ένοπλη ομάδα στο εσωτερικό του Ιράκ, με περιορισμένες επιχειρήσεις τοπικής εμβέλειας. Όταν ξεκίνησαν οι βομβαρδισμοί στο Ιράκ, η ομάδα ενώθηκε με την Al Qaeda και ξεκίνησε πλέον να επιχειρεί σε όλη τη χώρα ως Αλ Κάϊντα του Ιράκ. Αργότερα το όνομά της έγινε ISI (Islamic State of Iraq – Οκτώβριος 2006). Επικεφαλής ήταν ο Ιορδανός Αμπού Μουσάμπ αλ Ζαρκάουϊ (Abu Musab al-Zarqawi), ο οποίος είχε δραστηριοποιηθεί στο Αφγανιστάν τη δεκαετία του 1990 και το 2001 και χρηματοδοτούνταν από τον Μπιν Λάντεν. Μετά το θάνατό του, στις 18 Απριλίου του 2010 την ηγεσία αναλαμβάνει πλέον ο Αμπού Μπάκρ αλ Μπαγκντάντι (Abu Bakr al-Baghdadi), πρώην ηγέτης της Αλ Νούσρα (al Nusra) στη Συρία. Η οργάνωση εκμεταλλεύεται την αναστάτωση που επικρατεί στη Συρία και ξεκινάει και αυτή με τη σειρά της επιχειρήσεις στη Συρία. Επωφελήθηκε επίσης από την απόσυρση των

³⁶ Jason Burke, «Al-Qaeda - The True Story of Radical Islam», Penguin Books, London, 2009, σελ. 21

³⁷ Kamolnick Paul, «The Al-Qaeda Organization and the Islamic State Organization: History, Doctrine, Modus Operandi, and U.S. Policy to Degrade and Defeat Terrorism Conducted in the Name of Sunni Islam», Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2017, σελ. 99 - 111

αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ και τη σουνιτική οργή στις σεχταριστικές πολιτικές της κυβέρνησης υπό την ηγεσία των Σιτών.

Έτσι, τον Απρίλιο του 2013 ο Abu Bakr al-Baghdadi μετονομάζει την οργάνωση σε ISIL (Islamic State of Iraq and the Levant)³⁸. Το γεωγραφικό κριτήριο στην ονομασία του γκρουπ και οι εδαφικές του επιδιώξεις είναι πλέον διακριτές. Με αυτή την κίνηση δημιουργείται και το σχίσμα με την Al Nusra, η οποία διαφοροποιείται και αρνείται συγχώνευση των δύο ομάδων. Σχεδόν ταυτόχρονα με τη μετονομασία, ξεκινά και η διαδικτυακή προπαγάνδα, με τις γνωστές σκληρές εικόνες και βίντεο, που απεικονίζουν σωρεία παραβιάσεων του εθνικού και του διεθνούς δικαίου. Στη συνέχεια γίνεται η κατάληψη πόλεων στρατηγικής σημασίας, με πιο σημαντική την κατάληψη της Μοσούλης τόσο για τα πετρελαϊκά αποθέματα, όσο και για το οπλοστάσιο αμερικάνικης προέλευσης, που έρχεται στην κατοχή του ISIS. Λίγο αργότερα και συγκεκριμένα στις 28 Ιουνίου του 2014, η οργάνωση διακηρύσσει την ίδρυση χαλιφάτου στις περιοχές που βρίσκονται υπό τον έλεγχό της, επιβάλλει το νόμο της Σαρία και μετονομάζεται σε IS (Islamic State – Ισλαμικό Κράτος), ταυτόχρονα ο Abu Bakr al-Baghdadi, θρησκευτικός και πολιτικός αρχηγός του Ισλαμικού Κράτους, αυτοανακηρύσσεται ο ηγέτης των απανταχού πιστών και ιδρύει το λεγόμενο IS σε εδάφη της Συρίας και του Ιράκ. Είναι η πρώτη φορά που ένας Μη Κρατικός Δρών διεκδικεί την ίδρυση ενός υπερεθνικού κράτους.

Στο αποκορύφωμά του, το IS κυριάρχησε σε μια περιοχή πάνω από 88.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (34.000 τετραγωνικά μίλια) που εκτείνεται εκατέρωθεν όλης της συνοριακής γραμμής Ιράκ-Συρίας³⁹. Σχεδόν οκτώ εκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν σύμφωνα με το νόμο της Σαρία. Οι γυναίκες αναγκάστηκαν να φορούν πλήρες πέπλο, οι δημόσιοι αποκεφαλισμοί ήταν συνηθισμένοι, τα παιδιά κατηχούνταν στις ιδέες του IS στο σχολείο, και οι χριστιανοί έπρεπε να επιλέξουν μεταξύ της πληρωμής ενός φόρου, της μετατροπής τους σε μουσουλμάνους, ή το θάνατο.

Ισχυροί ηγέτες της Μουσουλμανικής κοινότητας, απέρριψαν τον χαλιφάτο του IS, αλλά δεκάδες χιλιάδες ξένοι ταξίδεψαν στην περιοχή για να ενταχθούν σε αυτό.

Το IS ήταν σε θέση να χρηματοδοτήσει τις δραστηριότητές του από τα δεκάδες

³⁸ Τα ακρωνύμια ISIL και ISIS χρησιμοποιούνται για να υποδηλώσουν είτε τη Συρία (ISIS) είτε το Levante (ISIL). Το Λεβάντε αποτελούν οι χώρες της Συρίας, Ιορδανίας, Λιβάνου και η Παλαιστίνη.

³⁹ BBC News, «The rise and fall of the Islamic State group: The long and short story», 23 March 2019

εκατομμύρια δολάρια που εισέπραττε κάθε μήνα από το λαθρεμπόριο του πετρελαίου, τους εκβιασμούς, τις ληστείες και τις απαγωγές. Η ομάδα προκάλεσε επίσης τη διεθνή κατακραυγή, τον αποτροπιασμό αλλά και θυμό καταστρέφοντας αρχαία μνημεία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και γενικά οτιδήποτε θεωρούσε ως ειδωλολατρικό.

Η μάχη για την καταπολέμησή του κόστισε πολλές χιλιάδες ζωές. Στο Ιράκ, ο αγώνας διεξήχθη από τοπικές δυνάμεις ασφαλείας, αγωνιστές Κούρδους Πεσμεργκά (Peshmerga) και παραστρατιωτικές δυνάμεις από τις πολιτοφυλακές των σιιτών που υποστηρίζονται από το Ιράν. Ένας παγκόσμιος συνασπισμός υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, αποτελούμενος από 74 έθνη, παρείχε αεροπορική υποστήριξη και στρατιωτικούς συμβούλους. Στη Συρία, τα στρατεύματα που παρέμεναν πιστά στον Πρόεδρο Assad πολέμησαν το IS στις δυτικές και κεντρικές περιοχές με τη βοήθεια ρωσικών αεροπορικών επιθέσεων και δυνάμεων υποστηριζόμενων από το Ιράν.

Από τον Φεβρουάριο του 2015, η εκτίμηση των Μυστικών Υπηρεσιών παγκοσμίως, ήταν ότι το Ισλαμικό Κράτος μπορεί να συγκεντρώσει «κάπου στην περιοχή» δύναμη μεταξύ 20 έως 32.000 μαχητών, οι περισσότεροι από τους οποίους παρέμεναν σε «ανενεργές κυψέλες». Από τον Μάρτιο του 2015, οι ΗΠΑ εκτιμούσαν ότι οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί της συμμαχίας και οι επιτόπιες επιχειρήσεις είχαν προκαλέσει χιλιάδες απώλειες στο δυναμικό του IS.

Οι Συριακές Δημοκρατικές Δυνάμεις (SDF), έχουν συλλάβει περίπου 1.000 ξένους μαχητές του IS και περίπου άλλοι 1.000 βρίσκονται υπό κράτηση στο Ιράκ. Επίσης, εκατοντάδες γυναίκες και περισσότερα από 2.500 παιδιά που συνδέονται με τους ξένους μαχητές παραμένουν προς το παρόν σε στρατόπεδα για εκτοπισμένους, σε περιοχές που ελέγχονται από τις SDF. Εκτιμάται ότι περίπου 40.000 ξένοι μαχητές είχαν ταξιδέψει συνολικά στη Συρία και το Ιράκ, για να πολεμήσουν με το IS.

Η κατάσταση που επικρατούσε στη Συρία, περιγράφηκε αρκετά παραστατικά από το πρώην Μέλος του Κογκρέσου, Lee Hamilton (Λι Χάμιλτον) μέλους της Επιτροπής για την 11^η Σεπτεμβρίου (9/11 Commission):

«Η πρόκληση του ISIS στον πυρήνα της, είναι ένας πόλεμος ιδεών. Στην πράξη, δεν έχω δει καμία σκέψη για μια στρατηγική που θα αναλάβει την αντιμετώπιση του ISIS σε αυτό το θεμελιώδες επίπεδο. Πρέπει να αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι, ενώ είναι δυνατόν να καταστραφεί μια ιδεολογία (π.χ. ναζισμός, φασισμός), εντούτοις κάτι τέτοιο δεν είναι

εύκολο και δεν μπορεί να γίνει χωρίς ένα αποτελεσματικό, πλήρως υποστηριζόμενο αντίμετρο» (Reilly, Robert R., 2016)⁴⁰.

Το IS έχει κατορθώσει να διατηρεί σημαντικό αριθμό μαχητών πιστών σε αυτό, στο Αφγανιστάν, την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Νοτιοανατολική Ασία και τη Δυτική Αφρική και, σε μικρότερο βαθμό, στη Σομαλία, την Υεμένη και το Σαχέλ. Έχει επίσης καταφέρει να ιδρύσει παραρτήματα σε άλλα μέρη του μουσουλμανικού κόσμου και να έχει προσελκύσει οργανωμένη υποστήριξη από την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Νιγηρία, τη Σαουδική Αραβία, την Υεμένη και το Αφγανιστάν. Φαίνεται επίσης, ότι εξακολουθεί να προκαλεί και να εμπνέει επιθέσεις στην Ευρώπη και ενδεχομένως στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Από τον Μάρτιο του 2019 ο στρατιωτικός συνασπισμός υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, πέτυχε να ανατρέψει το αυτοαποκαλούμενο χαλιφάτο του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία και το Ιράκ. Εντούτοις, οι πιστοί μαχητές του Ισλαμικού Κράτους παραμένουν μια καλά πειθαρχημένη δύναμη, η τελική επικράτηση επί της οποίας δεν είναι εξασφαλισμένη. Ο επικεφαλής της Κεντρικής Διοίκησης των Αμερικανικών Δυνάμεων, Στρατηγός Joseph Votel, δήλωσε τον Φεβρουάριο 2019⁴¹, ότι «είναι απαραίτητο να διατηρηθεί μια άγρυπνη επιθετικότητα εναντίον οποιασδήποτε ομάδας διατηρεί ηγέτες, μαχητές, πρόθυμους, πόρους και ιδεολογία που τροφοδοτεί τις προσπάθειές της». Στο Ιράκ, η ομάδα του IS έχει ήδη εξελιχθεί σε συγκεκαλυμμένο δίκτυο. Ο ΟΗΕ δήλωσε ότι οι κυψέλες που λειτουργούν σε αγροτικές περιοχές⁴² προσπαθούν να υπονομεύσουν την κυβέρνηση, να δημιουργήσουν ένα κλίμα ανομίας και να καθυστερήσουν τη συμφιλίωση.

Μπορεί ο ηγέτης της οργάνωσης Abu Bakr Al-Baghdadi να σκοτώθηκε⁴³, κατά τη διάρκεια επίθεσης της Delta Force στις 26 Οκτωβρίου 2019, στην πόλη Barisha της νοτιοδυτικής Συρίας, μπορεί οι μαχητές του IS να έχουν σχεδόν

⁴⁰ Douglas C. Lovelace, Jr. et all, «Terrorism: Commentary on Security Documents, Vol. 143 - The Evolution of The Islamic State», Oxford University Press, New York, 2016, σελ. 311-317

⁴¹ Statement of General Joseph L. Votel on the posture of U.S. Central Command - SASC Hearing, 5 Φεβ. 2019, <https://www.centcom.mil/ABOUT-US/POSTURE-STATEMENT/>, τελευταία πρόσβαση 19 Δεκ 2019

⁴² Εντοπίζονται κυρίως στις ερήμους των επαρχιών Anbar και Nineveh και τα βουνά που περιβάλλουν τις επαρχίες Kirkuk, Salah al-Din και Diyala. Εκτός από την κοιλάδα του Ευφράτη, το ΙΚ έχει παρουσία στην βορειοδυτική επαρχία Idlib, στις περιοχές που βρίσκονται υπό κυβερνητικό έλεγχο νότια της Δαμασκού και στην περιοχή Badiya, μια τεράστια έκταση ερήμου στη ΝΑ Συρία. (Απρ 2019)

⁴³ The New York Times, Ben Hubbard and Karam Shoumali, Δημοσίευση 27 Οκτ 2019, <https://www.nytimes.com/2019/10/27/world/middleeast/al-baghdadi-successor-reported-killed.html>, τελευταία πρόσβαση 19 Δεκ 2019

κατανικηθεί στη Συρία, εντούτοις οπαδοί του εξακολουθούν να υπάρχουν σε άλλες χώρες της MENA και επιπλέον το IS συνεχίζει να παράγει έσοδα μέσω εγκληματικών δραστηριοτήτων ενώ παράλληλα λαμβάνει εξωτερικές δωρεές και εκτιμάται ότι έχει κάπου 50 με 300 εκατομμύρια δολάρια σε μετρητά.

Ο πρόεδρος της Συρίας Μπασάρ αλ Άσαντ (Bashar al Assad) παραμένει στην εξουσία με τη στρατιωτική υποστήριξη της Ρωσίας, του Ιράν και της Λιβανέζικης Χεζμπολάχ. Παρά τις όποιες σημαντικές προόδους στο στρατιωτικό κυρίως πεδίο, το συριακό καθεστώς δε διαθέτει ικανό αριθμό πιστών δυνάμεων προκειμένου να εξασφαλίσει επαρκώς τα επανακτηθέντα από το IS εδάφη. Επιπλέον, η επικείμενη αποχώρηση των ΗΠΑ από τη Συρία αναμένεται ότι θα προκαλέσει νέες εξελίξεις και θα περιπλέξει ακόμα περισσότερο την κατάσταση, καθώς το ISIS μπορεί να έχει σχεδόν εξαλειφθεί εντούτοις οι ελάχιστοι πλέον οπαδοί του θα μπορούσαν να προκαλέσουν εκ νέου προβλήματα ενώ υπάρχουν και οι έντονες ανησυχίες της Τουρκίας για την εθνική ασφάλεια στη Συρία, υποννοώντας βεβαίως τους Κούρδους της Συρίας, γεγονός που την οδήγησε ήδη να εισβάλλει στη βόρεια Συρία για να δημιουργήσει μία ζώνη ασφαλείας, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της, και «άθελά» της να βοηθήσει στην απελευθέρωση χιλιάδων οπαδών του ΙΚ που βρίσκονταν σε φυλακές φρουρούμενες από Κούρδους. Δεν πρέπει επίσης να παραγνωρίζουμε και τις δικαιολογημένες ανησυχίες του Ισραήλ, σχετικά με τις ολοένα και πιο προκλητικές ενέργειες του Ιράν στη Συρία, ιδίως όσον αφορά στη μεταφόρτωση προηγμένων συστημάτων όπλων που κατευθύνονται όλο και νοτιότερα με διάφορες δικαιολογίες.

Έτσι εάν οι κύριοι δρώντες στη Συρία καταλήξουν να εμπλακούν σε έναν αγώνα επιρροής τότε ενδεχομένως να δημιουργηθεί ξανά ο χώρος εκείνος που θα επιτρέψει την ανασύσταση των υπολειμμάτων του ISIS ή άλλων τρομοκρατικών ομάδων που παραμένουν, σε πείσμα πολλών, στην περιοχή.

Τρομοκρατία - Τρομοκράτης

Η τρομοκρατία του σήμερα δεν είναι κάτι νέο, είναι ένα φαινόμενο με ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές ρίζες και ως όρος πρωτοεμφανίστηκε κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης από το Τάγμα των Ιακωβίνων. Αν και οι λέξεις «τρομοκράτης» και «τρομοκρατία», χρησιμοποιούνται όλο και πιο συχνά στην καθημερινότητά μας, εντούτοις δεν υπάρχει, ακόμα, ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, με αποτέλεσμα να υφίστανται παρερμηνείες και να δημιουργούνται εσφαλμένα συμπεράσματα ή και

εντυπώσεις όταν αναφερόμαστε στους όρους αυτούς. Αρκετοί ήταν οι μελετητές που εξέτασαν την ιστορία της τρομοκρατίας προσπαθώντας να βρουν είτε κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της για ορισμένες εποχές είτε να ανακαλύψουν κάποιες συγκεκριμένες τάσεις της. Ένας από αυτούς είναι ο David Rapoport⁴⁴, ο οποίος διέκρινε τα «τέσσερα κύματα της τρομοκρατίας». Το κάθε ένα με τα δικά του συστατικά, με διαφορετικά ακροατήρια, με συμπαθούντες και υποστηρικτές και το δικό του *modus operandi* δηλαδή το δικό του τρόπο λειτουργίας. Κάθε μια από αυτές τις περιόδους ή κύματα διαρκούν μερικές δεκαετίες και μετά σταδιακά ξεθωριάζουν. Τα τέσσερα κύματα, του David Rapoport, έχουν ως εξής (David Rapoport, 2002):

- Το πρώτο κύμα είναι οι αναρχικοί στη δεκαετία του 1880.
- Το δεύτερο είναι ένα αντιπολιτευτικό κύμα στη δεκαετία του 1920 ή το κύμα των αντι-αποικιοκρατών.
- Το τρίτο είναι αυτό που αποκαλείται νέο αριστερό κύμα ή ακραία αριστερή τρομοκρατία και ξεκίνησε τη δεκαετία του 1960.
- Το τέταρτο κύμα είναι το θρησκευτικό κύμα, το οποίο ξεκίνησε το 1979, τη χρονιά δηλαδή της Ισλαμικής Επανάστασης στο Ιράν.

Η θεωρία των κυμάτων αναφέρεται διεξοδικά στις τακτικές που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε ένα από αυτά τα κύματα και οι οποίες αντανάκλασαν εκείνες που χρησιμοποιήθηκαν μεταξύ κρατών κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων, ενώ επεξηγεί κατά κάποιον τρόπο την άνοδο και την πτώση των διαφόρων τρομοκρατικών ομάδων, οι οποίες καταλήγουν να διαλύονται όταν δεν είναι πλέον σε θέση να εμπνεύσουν άλλους ώστε να συνεχίσουν τη βία ενάντια στην όποια εξουσία. Έτσι καταλήγει ότι η τρομοκρατία επηρεάζεται σαφώς από τις αλλαγές στην πολιτική και κοινωνική κουλτούρα κάθε χώρας.

Σε αντίθεση με τη θεωρία των 4 κυμάτων του Rapoport, οι Parker και Sitter (2016)⁴⁵ υποστηρίζουν τη θεωρία των τεσσάρων τάσεων: σοσιαλισμός, εθνικισμός, θρησκευτικός εξτρεμισμός ή αποκλεισμός. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, βίαια τρομοκρατικά γεγονότα συμβαίνουν σε όλο τον κόσμο επειδή οι τρομοκράτες επικεντρώνονται στο στόχο τους μέσω των 4 αυτών τάσεων οι οποίες δεν εμφανίζονται διαδοχικά αλλά μπορούν να συνυπάρχουν παράλληλα.

⁴⁴ Rapoport David C., «The Four Waves of Rebel Terror and September 11», *Anthropoetics - The Journal of Generative Anthropology*, Volume VIII, number 1 (Spring/Summer 2002)

⁴⁵ Tom Parker and Nick Sitter (2016). «The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strains», *Terrorism and Political Violence*, vol. 28, issue 2, σελ. 197-216.

Επομένως⁴⁶, μπορούμε να πούμε γενικά ότι ως τρομοκράτης θεωρείται όποιος ασκεί βία, απειλεί, εκφοβίζει ή στερεί ανθρώπινες ζωές, με σκοπό την απόκτηση του ελέγχου μιας κατάστασης. Η διακρατική συνεργασία, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόληψη ή και την αποτροπή του φαινομένου της τρομοκρατίας, έτσι ώστε να εξασφαλίζει στους κατοίκους των κρατών την ασφάλεια, την ευημερία και το δικαίωμα στη ζωή.

Εάν προσπαθήσουμε να οδηγηθούμε σε έναν ορισμό για την τρομοκρατία, τότε θα καταλήξουμε ότι οι πιο αντιπροσωπευτικοί ορισμοί είναι αυτοί που διατυπώθηκαν από τον Todd Sandler και τον Richard Jackson:

«Η τρομοκρατία είναι η προμελετημένη χρήση βίας ή η απειλή χρήσης βίας από άτομα ή υποεθνικές ομάδες ενάντια σε μη στρατιωτικούς στόχους, για την επίτευξη πολιτικού στόχου μέσω του εκφοβισμού ενός μεγάλου ακροατηρίου, εκτός από αυτό των άμεσων θυμάτων»⁴⁷ (Sandler Todd, 2018).

«Τρομοκρατία, είναι η στρατηγικά αδιάκριτη βλάβη ή η απειλή για βλάβη των μελών μιας ομάδας-στόχου, προκειμένου να επηρεάσει την ψυχολογική κατάσταση μιας ομάδας ακροατών με τρόπους που οι δράστες προσδοκούν ότι μπορεί να είναι επωφελείς για την προώθηση των στόχων τους»⁴⁸ (Jackson, Richard, 2016).

Δύο βασικά συστατικά στοιχεία που παρατηρούμε στους παραπάνω ορισμούς είναι η χρήση βίας και η επιδίωξη ενός πολιτικού στόχου. Η βία, όταν χρησιμοποιείται για να αποσπάσει χρήματα ή για να βλάψει ανθρώπους ή περιουσίες, χωρίς όμως πολιτικούς σκοπούς, αποτελεί έγκλημα όχι όμως τρομοκρατία. Επίσης, οι απαγωγές για λύτρα, τα οποία όμως δεν προορίζονται στη συνέχεια για να στηρίξουν κάποια πολιτική ενέργεια, δεν είναι τρομοκρατία. Αντίθετα, οι απαγωγές που γίνονταν από το Ισλαμικό Κράτος (ISIS) θεωρούνται ως τρομοκρατικές πράξεις, διότι προπαγάνδιζαν με τον τρόπο αυτό το στόχο του να δημιουργήσει χαλιφάτο στην περιοχή αλλά και χρηματοδοτούσαν την τρομοκρατική εκστρατεία του.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό που προκύπτει από τους ορισμούς είναι ο προσδιορισμός των δραστών είτε ως ατόμων είτε ως υποεθνικών ομάδων. Οι

⁴⁶ Οι Διεθνείς Τομεακές Συμβάσεις περί τρομοκρατίας, που έχουν υπογραφεί από το 1963, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ), προσπαθούν να υποκαταστήσουν το κενό «ορισμού» και διεθνούς δικαίου και αποτελούν τα διεθνή νομικά κείμενα που αποσκοπούν στον ορισμό, την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας.

⁴⁷ Sandler Todd, «Terrorism: What Everyone Needs to Know», Oxford University Press, New York, 2018, σελ. 1-2, αποτελεί τον ορισμό που δόθηκε το 1983 από το U.S. Department of State (DOS).

⁴⁸ Jackson, Richard, «Routledge handbook of critical terrorism studies», Routledge, New York, 2016, σελ.239: Timothy Shanahan « The Definition of Terrorism»

μεμονωμένοι δράστες είναι οι γνωστοί «μοναχικοί λύκοι» (Lone Wolves), ενώ οι υποεθνικές ομάδες είναι γνωστές ως τρομοκρατικές οργανώσεις. Στις τελευταίες περιλαμβάνονται η Al Qaeda στο Αφγανιστάν, η Boko Haram στη Νιγηρία, η Αλ Κάιντα του Ισλαμικού Μαγκρέμπ (AQIM), το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PFLP), το ISIS, το Abu Sayyaf στις Φιλιππίνες και το Lashkar-e Taiba στο Πακιστάν.

Οι παραπάνω ορισμοί δεν περιλαμβάνουν όμως την κρατική βία ή τον κρατικό τρόμο, όταν εφαρμόζεται από δικτάτορες για τον έλεγχο των δικών τους πολιτών. Επιπλέον, υπάρχει και η περίπτωση που κάποια κράτη μπορεί να υποστηρίζουν τρομοκρατικές ομάδες, παρέχοντάς τους ασφαλή καταφύγια, χρηματοδότηση, πληροφορίες, όπλα, εκπαίδευση ή άλλες μορφές βοήθειας.

Ωστόσο, όπως καταδεικνύουν οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη αλλά και στη Μαδρίτη, στο Παρίσι ή στις Βρυξέλλες και στο Λονδίνο, οι τρομοκρατικές ομάδες όπως η Al Qaeda και οι θυγατρικές της, είχαν σαν στόχο να προκαλέσουν, στους υποτιθέμενους αντιπάλους τους, μαζικές ανθρώπινες απώλειες και υλικές καταστροφές. Έτσι, ενδεχομένως, ένας ολοκληρωμένος ορισμός περί τρομοκρατίας, θα πρέπει να περιλαμβάνει και το στοιχείο της μαζικής καταστροφής από κάποια τρομοκρατική ενέργεια, μια τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια κατά την εκδήλωση διαφόρων τρομοκρατικών ενεργειών κυρίως στο Ευρωπαϊκό έδαφος.

Οι τρομοκράτες επιδιώκουν να υπάρχει ακροατήριο στις ενέργειές τους ώστε να δημιουργηθεί μια γενικότερη ατμόσφαιρα άγχους, όπου όλοι θα αισθάνονται ότι κινδυνεύουν. Όσο αυτή η ατμόσφαιρα διαδίδεται, τόσο οι πολίτες θα αρχίσουν να πιέζουν τις κυβερνήσεις τους απαιτώντας ακόμα και να προβούν σε κάποιου είδους διακανονισμό ή συμβιβασμό με τους τρομοκράτες, έστω κι αν αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να γίνουν σημαντικές αλλαγές στη εφαρμοζόμενη πολιτική στις χώρες τους. Οι φιλελεύθερες δυτικές δημοκρατίες, οι οποίες διατηρούν τη νομιμότητά τους εξασφαλίζοντας την ασφάλεια και την ιδιοκτησία των πολιτών τους, είναι πιο ευάλωτες στις παραπάνω πιέσεις, από ότι οι απολυταρχικές κοινωνίες.

Κατά τον Paul Wilkinson⁴⁹, τα αίτια της επανάστασης και της πολιτικής βίας είναι σε γενικές γραμμές και τα αίτια της τρομοκρατίας. Τα αίτια αυτά περιλαμβάνουν

⁴⁹ Paul Wilkinson, «Internal Terrorism and the Liberal State», σελ 69-170

τις εθνοτικές, θρησκευτικές και ιδεολογικές συγκρούσεις, τη φτώχεια, τον εκσυγχρονισμό, τις πολιτικές ανισότητες, την έλλειψη ειρηνικών διαύλων επικοινωνίας, τις παραδόσεις βίας, την ύπαρξη κάποιας επαναστατικής ομάδας, την κυβερνητική αδυναμία και αδικία, καθώς και την κυβερνητική διαφθορά μέσα στις διάφορες κυβερνητικές και πολιτικές ομάδες. Κάπως έτσι δημιουργείται η εγχώρια ή εσωτερική τρομοκρατία, η οποία συνήθως δεν τρομοκρατεί το κοινωνικό σύνολο και μπορεί να περιέχει αρκετές και διαφορετικές ομάδες, προερχόμενες από τα λεγόμενα άκρα του πολιτικού τόξου. Οι οργανώσεις αυτές δεν κάνουν ούτε αντάρτικο, ούτε κάποιου είδους πολεμικές επιχειρήσεις, διότι επιθυμούν να κερδίσουν τη στήριξη και τη συμπάθεια της κοινής γνώμης. Οι ενέργειές τους καθορίζονται από κάποιο ιδεολογικό υπόβαθρο, συνηθέστερα αριστερόστροφο, καθώς και από κατάλογο ομάδας στόχων, που μπορεί να είναι είτε το κράτος, είτε επιχειρηματίες (το κεφάλαιο), είτε στόχοι ξένων συμφερόντων είτε συγκεκριμένα ΜΜΕ.

Η τρομοκρατία, επομένως, είναι το αποτέλεσμα πολλαπλών παραγόντων, όχι μόνο ψυχολογικών αλλά και οικονομικών, πολιτικών, θρησκευτικών ακόμα και κοινωνιολογικών παραγόντων. Είναι ένα πολυσχιδές φαινόμενο και για το λόγο αυτό θα ήταν απλοϊκό και λανθασμένο να προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε μια τρομοκρατική πράξη λαμβάνοντας υπόψη μόνο έναν παράγοντα, όπως για παράδειγμα την ψυχολογική ανάγκη του τρομοκράτη να διαπράξει αυτή την πράξη βίας.

Για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, ο Joshua Sinai⁵⁰ προτείνει έναν νέο ορισμό για την τρομοκρατία, προσπαθώντας να συνταιριάξει όλα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως:

«Η τρομοκρατία είναι μια τακτική πολέμου, που περιλαμβάνει την προμελετημένη και πολιτικά παρακινήμενη βία, που διαπράττεται από υποεθνικές ομάδες ή οι παράνομους πράκτορες, ενάντια σε κάθε κάτοικο ενός κράτους, είτε πολίτη είτε στρατιωτικού, με σκοπό να εξαναγκάσουν και εάν είναι δυνατόν να προκαλέσουν μαζικές απώλειες και φυσική καταστροφή στους στόχους τους. Σε αντίθεση με τις αντάρτικες δυνάμεις, οι τρομοκρατικές ομάδες είναι λιγότερο ικανές να ανατρέψουν τις κυβερνήσεις των αντιπάλων τους, από το να επιφέρουν στοχευμένες ή αδιάκριτες καταστροφές με την ελπίδα ότι θα τους εξαναγκάσουν να αλλάξουν πολιτική» (Sinai Joshua, 2008).

⁵⁰ Sinai Joshua, «How to Define Terrorism», <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/33/67>, Perspectives On Terrorism Volume II, Issue 4, Feb. 2008, τελευταία επίσκεψη 21/12/19.

Ισλαμική Τρομοκρατία

Η τρομοκρατία, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι ένα εξαιρετικά πολύπλοκο και διαρκώς μεταβαλλόμενο σύγχρονο φαινόμενο και αποτελεί το κυρίαρχο ζήτημα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Έχει διάφορες μορφές και συνδέεται με μια ποικιλία από τρομοκρατικές ομάδες διεθνώς. Από όλα τα είδη της πολιτικο-θρησκευτικής τρομοκρατίας, η ισλαμική τρομοκρατία (ή τζιχαντιστική) είναι η πιο απειλητική για τις αξίες και τις κοινωνίες του δυτικού κόσμου. Αυτή η μορφή τρομοκρατίας είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού της Ισλαμικής ιδεολογίας και της ιδέας της Τζιχάντ. Αναφέραμε ήδη ότι η Τζιχάντ διακρίνεται σε «μεγάλη» («ο τρόπος του Προφήτη») και σε «μικρή» (προώθηση της βίας ενάντια σε κάθε μη δίκαιο κυβερνώντα, είτε είναι μουσουλμάνος είτε όχι, για την εξάπλωση της πίστης). Σήμερα, οι περισσότερες ακραίες και βίαιες ισλαμικές ομάδες αγνοούν τη μεγάλη τζιχάντ και υιοθετούν τη μικρή τζιχάντ, ως μία ολοκληρωμένη πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία, υποστηρίζοντας παράλληλα ότι αποτελεί καθήκον για κάθε μουσουλμάνο και προωθεί τους στόχους του Ισλάμ. Αυτοί οι στόχοι, μπορεί να περιλαμβάνουν τη δημιουργία μιας πανισλαμικής θεοκρατίας και την αποκατάσταση του χαλιφάτου. Ο ισλαμισμός, είναι η ιδεολογία που συνενώνει τους πιστούς σε αυτούς τους πολιτικούς στόχους.

Το σύγχρονο τζιχαντιστικό κίνημα εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970, όταν διάφορες οργανώσεις ξεκίνησαν εκστρατείες για την ανατροπή των καθεστώτων του αραβικού κόσμου με σκοπό την αντικατάστασή τους από ισλαμικά κράτη. Η απαρχή του θρησκευτικού φονταμενταλισμού στο Ισλάμ θεωρείται η Μουσουλμανική Αδελφότητα, ενώ κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη του διαδραμάτισαν ο Hassan al Banna (ιδρυτής της οργάνωσης) και ο Sayyid Qutb, ο ιδεολόγος και εμπνευστής όλων των επόμενων οργανώσεων. Ο σύγχρονος ισλαμικός εξτρεμισμός έχει τις ρίζες του στον Ουαχαμπισμό και τον Σαλαφισμό.

Χαρακτηριστικό της ισλαμικής τρομοκρατίας, είναι ότι δεν κάνει επιλογή στόχων αλλά επιτίθεται ακόμα και εναντίον ανυποψίαστων πολιτών. Ο συνδυασμός του ισλαμισμού, της τζιχάντ και της τρομοκρατίας έχει οδηγήσει σε εξαιρετικά καλοσχεδιασμένες πράξεις, όπως απαγωγές, αεροπειρατείες, δολοφονίες και τυφλές βομβιστικές επιθέσεις (suicide bombings). Μεταξύ των θυμάτων, σε όλες τις ανωτέρω επιθέσεις, υπήρχαν και μουσουλμάνοι και μη μουσουλμάνοι. Ωστόσο, συγκριτικά μιλώντας, οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί στοχοποιήθηκαν με πολύ μεγαλύτερη συχνότητα και θνησιμότητα, όπως αποδεικνύεται από τις

ασύγκριτα περισσότερες και πιο αιματηρές επιθέσεις στη Σαουδική Αραβία, στην Τουρκία, στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν, στο Πακιστάν και σε άλλες μουσουλμανικές χώρες.

Μέχρι την 11^η Σεπτεμβρίου, η ισλαμική τρομοκρατία είχε συνδεθεί κυρίως με τη βία μέσα στον μουσουλμανικό κόσμο και θεωρείται, όχι άδικα, η υπ' αριθμόν ένα ασύμμετρη απειλή. Σήμερα, παρά το γεγονός ότι οι στόχοι της εξακολουθούν να βρίσκονται κυρίως στον μουσουλμανικό κόσμο και οι περισσότεροι από τους μαχητές της προέρχονται από μουσουλμανικές χώρες, η ισλαμική τρομοκρατία θεωρείται παγκόσμιο φαινόμενο. Οι «επιτυχημένες» και αποτυχημένες επιθέσεις σε Αμερική, Ευρώπη, Ρωσία, Αφρική, Ασία και Αυστραλία, το αποδεικνύουν⁵¹.

Τα χαρακτηριστικά της ισλαμικής τρομοκρατίας μεταβάλλονται συνεχώς. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα, για την οργανωτική της δομή, το *modus operandi*, τα δίκτυα και τα άτομα πίσω από αυτά. Οι ισλαμιστές τρομοκράτες της δεκαετίας του 1980 διαφέρουν σημαντικά από εκείνους της δεκαετίας του 1990 οι οποίοι με τη σειρά τους δεν είναι ίδιοι με αυτούς που εμπλέκονται στις σημερινές τρομοκρατικές δραστηριότητες. Ο πιο σοβαρός παράγοντας ανησυχίας σχετικά με την ισλαμική τρομοκρατία είναι η βία που ξεπροβάλλει μέσα από το θρησκευτικό φανατισμό, η οποία προκαλεί τις μεγαλύτερες ανθρώπινες απώλειες, διότι η θρησκεία χρησιμοποιείται ουσιαστικά ως προκάλυμμα για να δικαιολογήσει τις πράξεις αυτές.

Η Ευρώπη, παραδοσιακά, αντιμετώπισε τρία είδη τρομοκρατίας⁵²: τους εθνικιστές τρομοκράτες (IRA και ETA), τους αριστερούς τρομοκράτες (RAF και Ερυθρές Ταξιαρχίες) και την τρομοκρατία από ακροδεξιές νεοναζιστικές ομάδες. Η ισλαμική τρομοκρατία στην Ευρώπη, εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1990 και η συνειδητοποίηση αυτής της νέας πραγματικότητας, από πολλές ευρωπαϊκές χώρες, πήρε κάποιο χρόνο. Στην πραγματικότητα, η απειλή που αντιπροσώπευε η ισλαμική τρομοκρατία υποτιμήθηκε, αγνοήθηκε και συχνά παρεξηγήθηκε. Αν και η ισλαμική τρομοκρατία δεν ήταν κάτι νέο, εντούτοις, η κοινή γνώμη θεώρησε ότι αυτό το είδος τρομοκρατίας «έφτασε» πλέον στην Ευρώπη και ότι πολλές ευρωπαϊκές χώρες θα μπορούσαν τώρα να στοχοποιηθούν.

⁵¹ Esposito, John L., «Unholy War - Terror in the Name of Islam», Oxford University Press, New York, 2002, σελ.151-160

⁵² Κουμ, Μπιόρν, «Η Ιστορία της Τρομοκρατίας», Εκδόσεις Εμπειρία Εκδοτική, Αθήνα, 2010

Οι ισλαμιστές τρομοκράτες που έδρασαν στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά όπως ότι όλοι τους είναι μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς, κανείς από αυτούς δεν είχε παρελθόν πιστού μουσουλμάνου, πολλοί είχαν ποινικό μητρώο, ενώ χαρακτηριστική είναι η πλήρης απουσία μεταξύ αυτών, των Παλαιστίνιων, των Ιρακινών και των Αφγανών, που φυσιολογικά θα επιθυμούσαν ένα είδος εκδίκησης για τα δεινά των χωρών τους ένεκα της Δύσης.

Ξένοι Μαχητές (Foreign Fighters)

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ⁵³ έχει δώσει τον εξής ορισμό :

«Ως Ξένοι Μαχητές ορίζονται τα άτομα εκείνα που ταξιδεύουν σε κράτος άλλο από αυτό της διαμονής ή υπηκοότητάς τους (συμπεριλαμβανομένων και όσων διαθέτουν πάνω από μία υπηκοότητες και ταξιδεύουν σε χώρα υπηκοότητας), με σκοπό τη διάπραξη, το σχεδιασμό ή προετοιμασία ή συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες ή παροχή ή λήψη εκπαίδευσης για τρομοκρατία, μεταξύ άλλων και σε σχέση με ένοπλες συγκρούσεις».

Εκτιμάται ότι το 1980, με την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν, περίπου 30.000 ξένοι μαχητές άφησαν τις χώρες τους προκειμένου να συμμετάσχουν εθελοντικά ως ισλαμιστές πολεμιστές εκεί όπου υπήρχαν ένοπλες συγκρούσεις ισλαμιστών, εν προκειμένω στο Αφγανιστάν. Ο εμφύλιος πόλεμος της Συρίας και η επακόλουθη εδαφική επέκταση του ISIS, προσέλκυσαν ακόμα περισσότερους μαχητές, που υπολογίζεται⁵⁴ ότι από το 2011 έως το 2016, ξεπέρασαν τους 40.000 αλλοδαπούς μαχητές, από τους οποίους περίπου ή περισσότεροι από 5000 είναι Ευρωπαίοι ή από άλλες δυτικές χώρες⁵⁵. Οι Ξένοι Μαχητές που βρέθηκαν στη Συρία, προήλθαν από περισσότερες από 120 χώρες, από όλα τα μέρη του πλανήτη. Το αποκορύφωμα της «στρατολόγησής» τους ήταν το 2015, και από τότε με αργούς ρυθμούς έφθινε. Τον Μάιο του 2015, ένας ανώνυμος ανώτερος υπάλληλος του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, δήλωσε⁵⁶:

«...Δεν έχουμε δει ποτέ ξανά κάτι παρόμοιο. Δεν έχουμε δει ποτέ, μια τρομοκρατική οργάνωση με 22.000 ξένους μαχητές

⁵³ UN Security Council /RES/2178 (2014), σελ: 2- 3.

⁵⁴ RAN Manual, «Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families», RAN Centre of Excellence, Ιούλιος 2017, σελ. 15-24.

⁵⁵ Πολλοί από αυτούς έφυγαν από το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά σημαντικοί αριθμοί έφυγαν επίσης από την Αυστρία, τη Δανία, τη Φινλανδία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, την Ισπανία και τη Σουηδία (στο ίδιο, σελ. 15).

⁵⁶ Douglas C. Lovelace, Jr. κ.ά., «Terrorism: Commentary on Security Documents, Vol. 143 - The Evolution of The Islamic State», Oxford University Press, New York, 2016, CRS Report No. R43612, Christopher M. Blanchard et al. σελ. 41, 65-66.

(foreign fighters) από εκατό χώρες από όλο τον κόσμο. Για να το θέσουμε σε κάποιο πλαίσιο, όπου και πάλι οι αριθμοί είναι ασαφείς, είναι περίπου οι διπλάσιοι σε αριθμό από όσους πήγαν στο Αφγανιστάν για περίπου 10 χρόνια στον πόλεμο κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Εκείνοι, οι τζιχαντιστές μαχητές ήταν από μια χούφτα χώρες. Αυτοί εδώ οι τύποι, προέρχονται από εκατό διαφορετικές χώρες. Εάν το συνδυάσετε αυτό με τα κοινωνικά δίκτυα, τις προσπάθειές τους να εμπνεύσουν εγχώριες επιθέσεις, ούτε καν να έχουν μαχητές που έρχονται και εκπαιδεύονται αλλά πραγματοποιούν επιθέσεις στην πατρίδα, τότε αυτή είναι μια τρομερή, μια τεράστια απειλή» (Blanchard Christopher M. et al., 2015).

Από τους Ξένους Μαχητές, περίπου 1.500 έχουν επιστρέψει πίσω στις πατρίδες τους, σε διαδοχικά κύματα, κυρίως το διάστημα 2013-2015. Το ποσοστό των επιστροφών στην Ευρώπη κυμαίνεται περίπου στο 30% όσων έφυγαν, το οποίο είναι μεγαλύτερο σε Δανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο, όπου έχουν επιστρέψει σχεδόν οι μισοί. Οι ευρωπαίοι μαχητές, είναι στην πλειονότητά τους άνδρες, γεννημένοι και αναθρεμένοι στην Ευρώπη και προέρχονται από σχετικά φτωχές μουσουλμανικές οικογένειες. Τείνουν να έχουν ποινικό μητρώο και δεν είναι ιδιαίτερα νέοι, μεταξύ 25 και 35 ετών. Επομένως, ο πόλεμος της Συρίας αποτέλεσε το φυτόριο για μια νέα γενιά τρομοκρατών, εκπαιδευμένης στις διάφορες τρομοκρατικές τεχνικές και στη διεξαγωγή ανορθόδοξου πολέμου με τρόπους που δεν έχουν χρησιμοποιηθεί στο πρόσφατο παρελθόν, γεγονός που σε συνδυασμό με το ακατάσχετο προσφυγικό ρεύμα τροφοδοτεί το αίσθημα της ξενοφοβίας και της ανασφάλειας σχεδόν σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επομένως, είναι ξεκάθαρο ότι όλοι αυτοί οι Ξένοι Μαχητές θα επιστρέψουν κάποια στιγμή πίσω στην αφετηρία τους. Έτσι κάποιοι θα επιστρέψουν στις παλιές γειτονιές τους, το πιθανότερο να πρόκειται για τις γυναίκες και τα παιδιά, κάποιοι θα καταλήξουν στη φυλακή για όσα διέπραξαν ενώ κάποιοι άλλοι θα τη γλυτώσουν, αρκετοί θα επιστρέψουν απογοητευμένοι και με τύψεις και πολλοί θα βιώσουν ψυχολογικά τραύματα από την ακραία βία που εκτέθηκαν. Επίσης, άλλοι θα εξακολουθήσουν να έχουν βίαιες εξτρεμιστικές απόψεις και ενδέχεται να γίνουν οι ίδιοι ριζοσπαστικοποιητές στρατολόγοι ή ακόμα και τρομοκράτες «εν υπνώσει». Αυτοί θα επιστρέψουν με σαφή πρόθεση σχεδιασμού και εκτέλεσης επιθέσεων, όπως το αποδεικνύουν άλλωστε οι επιθέσεις στις Βρυξέλλες (Μάιος 2014 - Εβραϊκό Μουσείο, Μάρτιος 2016 - Αεροδρόμιο και σταθμός του μετρό) καθώς και οι πολλαπλές επιθέσεις στο

Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015, που όλες διαπράχθηκαν σε κάποιο βαθμό από επαναπατριζόμενους Ξένους Μαχητές⁵⁷. Επιπλέον, σύμφωνα με την Europol⁵⁸ η διασύνδεση μεταξύ ISIS και δραστών τρομοκρατικών επιθέσεων έχει εντοπιστεί σε σημαντικό αριθμό υποθέσεων στην Ευρώπη. Μόνο, μεταξύ 2014-2016, υπήρξαν 42 τρομοκρατικές επιθέσεις, εκ των οποίων στις 38 υπήρξαν ξεκάθαροι δεσμοί μεταξύ του IS και των τρομοκρατών που τις πραγματοποίησαν⁵⁹.

Το IS έχει εξηγήσει το ίδιο τη δομή και τον τρόπο που πραγματοποιούσε τις επιθέσεις του μέσα από το περιοδικό Dar al-Islam, που εξέδιδε, το Φεβρουάριο του 2016 όταν αναφερόταν στην «έκταση της εμπλοκής του IS κατά την υλοποίηση των επιθέσεων». Έτσι σύμφωνα με το ίδιο το IS, εφαρμόζει

«τρεις τύπους τρομοκρατικών επιθέσεων, υποθέτοντας τρία επίπεδα εμπλοκής, από την «κλασική» επίθεση που οργανώνεται και διατάσσεται από το ανώτατο επίπεδο της ηγεσίας μέχρι τις απομονωμένες ενέργειες ατόμων αυτοαποκαλούμενων ως εξτρεμιστών, που δεν έχουν καμία άμεση επαφή με το IS, πλην όμως θα ενεργήσουν συνειδητά και εξ ονόματός του» (Dar al-Islam, Φεβρουάριος 2016)⁶⁰.

Σύμφωνα με τον Kyle Orton (2017)⁶¹, οι τρομοκρατικές επιθέσεις που διεξήχθησαν

από το IS ή στο όνομά του, μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις τύπους:

- Ελεγχόμενες (Controlled): Οι εκτελεστές εκπαιδεύονται στο χαλιφάτο και αποστέλλονται στο εξωτερικό με πόρους και συγκεκριμένες οδηγίες σχετικά με τους στόχους και το χρονοδιάγραμμα. Οι εκτελεστές αυτοί, παραμένουν επίσης σε συνεχή επαφή με το κέντρο μόλις επιστρέψουν στη χώρα-στόχο.
- Καθοδηγούμενες (Guided): Οι εκτελεστές λαμβάνουν έγκριση για να πραγματοποιήσουν επίθεση στο όνομα του IS. Εδώ, οι πράκτορες λαμβάνουν λεπτομερείς οδηγίες αλλά έχουν περιορισμένους πόρους και ελάχιστη επικοινωνία με το κέντρο.
- Δικτυωμένες (Networked): Πρόκειται για μια ομάδα ατόμων που μπορεί να έχει ή να μην έχει μαχητές που να έχουν ταξιδέψει στο χαλιφάτο, αλλά που εκτελούν επίθεση χωρίς καμία εκπαίδευση ή επικύρωση από το κέντρο, το οποίο

⁵⁷ RAN Manual, όπ. παρ., σελ. 15-24

⁵⁸ Eu Terrorism Situation And Trend Report 2017 (TESAT 2017), Eu Terrorism Situation And Trend Report 2018 (TESAT 2018), Eu Terrorism Situation And Trend Report 2019 (TESAT 2019), <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports>, τελευταία επίσκεψη: 20/12/2019

⁵⁹ Orton, Kyle, «Foreign Terrorist Attacks By The Islamic State, 2002-2016», The Henry Jackson Society, London, 2017, σελ. 5-7.

⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 1-2.

⁶¹ Στο ίδιο, σελ. 2-3.

συνήθως δεν έχει γνώση της επίθεσης. Αυτά τα κύτταρα (cells) συχνά ενθαρρύνονται σε δράση από την προπαγάνδα του IS.

- Εμπνευσμένες (Inspired): Είναι όπως οι Δικτυωμένες, αλλά δεν υπάρχει ομάδα αλλά ένα μοναχικό άτομο, που σχεδιάζει την ενέργειά του χωρίς καμία συμμετοχή άλλου προσώπου. Αυτή η κατηγορία είναι ο αληθινός «μοναχικός λύκος».

Στην Ευρώπη, τα μέρη όπου συνήθως συμβαίνει η ριζοσπαστικοποίηση των νεαρών κυρίως μουσουλμάνων, είναι τα τζαμιά, οι φυλακές και το διαδίκτυο. Τα τζαμιά για τους μουσουλμάνους, σύμφωνα και με την παράδοση του Προφήτη, δεν είναι απλά ή μόνο ένας χώρος προσευχής, όπως π.χ. για τους χριστιανούς οι εκκλησίες. Το τζαμί για τον μουσουλμάνο πιστό είναι χώρος λατρείας και προσευχής, χώρος συνάντησης και κοινωνικών σχέσεων και χώρος προετοιμασίας για πόλεμο. Όλα μαζί ταυτόχρονα. Όσον αφορά, το διαδίκτυο και τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης και ενημέρωσης φαίνεται να συντελούν επίσης σε μεγάλο ποσοστό στη ριζοσπαστικοποίηση, στον προσηλυτισμό αλλά και στην πρόσληψη των ξένων μαχητών από όλο τον κόσμο. Οι περισσότεροι μαχητές είναι μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς, με μουσουλμανική προέλευση και μόνο ένα μικρό ποσοστό, συνήθως στη φυλακή, έχει ασπαστεί πρόσφατα την ισλαμική θρησκεία. Το κίνητρο για τη μετάβασή τους στον ισλαμισμό ποικίλλει, αλλά το κοινό τους σημείο είναι το «τζιχάντ» που αποτελεί το συνδετικό κρίκο που ενώνει τις διάφορες εξτρεμιστικές ομάδες. Οι ομάδες που έχουν προσελκύσει τους περισσότερους ξένους μαχητές, παρά τις μεταξύ τους ένοπλες συγκρούσεις, είναι οι Ahrar al-Sham, Jabhat al-Nusra και το Ισλαμικό κράτος του Ιράκ και της Συρίας (ISIS). Όλες αυτές ιδρύθηκαν από ανθρώπους που νωρίτερα ήταν μέλη της Αλ Κάιντα. Οι παραπάνω ομάδες είναι καλύτερα οργανωμένες και καλύτερα χρηματοδοτούμενες από τις υπόλοιπες. Εάν η Αλ Κάιντα καταφέρει και διατηρήσει ένα δίκτυο, ακόμη και ενός μικρού αριθμού επαναπατριζόμενων ή μπορέσει να στρατολογήσει νέους μαχητές, όσο εξακολουθούν να βρίσκονται στη Συρία, μπορεί να αποτελέσει και πάλι μια σημαντική παγκόσμια απειλή. Έτσι, μπορεί ορισμένοι από τους ξένους μαχητές να μην επιστρέψουν ως τρομοκράτες στις χώρες τους, όμως όπως όλοι, θα έχουν εκτεθεί σε ένα περιβάλλον διαρκούς ριζοσπαστικοποίησης και βίας με άγνωστες προς το παρόν αλλά ανησυχητικές για το μέλλον συνέπειες.

Η παρουσία, στη Συρία, τζιχαντιστών ξένων μαχητών γενικότερα αλλά κυρίως των ευρωπαϊών ξένων μαχητών, έχει προκαλέσει ανησυχίες σε πολλές από τις χώρες από τις οποίες προέρχονται. Οι χώρες της Ευρώπης φοβούνται και δικαιολογημένα ότι όσοι συμμετείχαν στον πόλεμο στη Συρία ενδέχεται να ριζοσπαστικοποιήθηκαν περαιτέρω, να έχουν εκπαιδευτεί στη χρήση όπλων και εκρηκτικών και στη συνέχεια να επιστρέψουν στην Ευρώπη ως μέρος ενός παγκόσμιου κινήματος τζιχάντ. Επιπλέον, με τον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό ξένων μαχητών στη Συρία, οι οποίοι κάποια μέρα ενδέχεται να επιστρέψουν στις εστίες τους, οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν αρχίσει να αναζητούν λύσεις σε αυτό το σοβαρό πρόβλημα ασφαλείας, που θα ανακύψει σίγουρα κάποια στιγμή στο μέλλον, καθώς οι περισσότερες χώρες κράτη μέλη δεν έχουν την ικανότητα ή τη δυνατότητα να παρακολουθούν ή να ανιχνεύουν όλους τους πιθανούς επαναπατριζόμενους (Returnees).

Μοναχικοί Λύκοι (Lone Wolves)

Στην ακαδημαϊκή κοινότητα υπάρχουν πολλές και διαφορετικές εκτιμήσεις γύρω από το τι ακριβώς είναι ένας «μοναχικός λύκος». Αρχικά όμως, είναι σημαντικό να δώσουμε έμφαση στο γεγονός ότι ο όρος «μοναχικός λύκος» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά προς το τέλος της δεκαετίας του 1990, από τους αμερικανούς εξτρεμιστές Tom Metzger και Alex Curtis, οι οποίοι ενθάρρυναν τους υποστηρικτές τους να ενεργούν μόνοι και αυτό το είδος τρομοκρατίας κατηγοριοποιήθηκε ως «ανεξάρτητο» και «χωρίς αρχηγό». Είπαμε ότι υπάρχουν αρκετές θεωρίες για το φαινόμενο. Μία από αυτές είναι η θεωρία του Ramon Spaaij⁶², ο οποίος ορίζει το φαινόμενο αναλύοντας τους δράστες και υποστηρίζει ότι ένας «μοναχικός λύκος» έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά: ενεργεί ατομικά, δεν ανήκει σε κάποια οργανωμένη τρομοκρατική ομάδα ή δίκτυο και το *modus operandi* προέρχεται και διευθύνεται από τον ίδιο χωρίς κάποια εξωτερική εντολή ή ιεραρχία. Ο δεύτερος ορισμός προτείνεται από το STRATFOR, από τους Scott Stewart και Fred Burton, σύμφωνα με τον οποίο «ο «μοναχικός λύκος» είναι ένα άτομο που ενεργεί από μόνο του (της) χωρίς εντολές ή σύνδεση με κάποια οργάνωση. Τα κίνητρά του εκπορεύονται από πολλές ρίζες οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε πολιτικές, ιδεολογικές ή θρησκευτικές»⁶³. Αυτός ο ορισμός εστιάζει στο γεγονός ότι οι δράστες μπορεί να είναι και γυναίκες καθώς και ότι δεν αποτελούν μέρος κάποιου δικτύου και έχει αρκετές ομοιότητες με τον

⁶² Ο Ramón Spaaij, είναι κοινωνιολόγος του Victoria University και του University of Amsterdam.

⁶³ <https://worldview.stratfor.com/article/lone-wolf-lessons>, τελευταία επίσκεψη 21/12/19.

ισχυρισμό του Kyle Orton ότι «ο “μοναχικός λύκος” είναι ένα μοναχικό άτομο, που σχεδιάζει την ενέργειά του χωρίς τη συμμετοχή άλλου προσώπου».

Ο τρίτος ορισμός, ο οποίος είναι ευρύτερα αποδεκτός στην ακαδημαϊκή κοινότητα, τονίζει το ιδεολογικό στοιχείο: οι «μοναχικοί λύκοι» είναι άτομα που επιδιώκουν μόνο ισλαμικούς τρομοκρατικούς στόχους, οδηγούμενοι είτε από προσωπικούς λόγους είτε από τις πεποιθήσεις τους, τα οποία αποτελούν μέρος μιας ιδεολογικής ομάδας. Αν και εστιάζει κυρίως στο θρησκευτικό εξτρεμισμό, η εξήγηση αυτή ανταποκρίνεται περισσότερο στις σύγχρονες απειλές του διεθνούς περιβάλλοντος (π.χ. ISIS).

Η έννοια του «μοναχικού λύκου» έχει μεγάλη ιστορία και συνδέεται όχι μόνο με τον ισλαμικό φονταμενταλισμό αλλά επίσης και με άλλες μορφές θρησκευτικού φανατισμού. Άρχισε να διαμορφώνεται κατά τον 19^ο αιώνα, όταν «αναρχικοί» διεξήγαγαν πολιτικές δολοφονίες, για παράδειγμα η δολοφονία του Αρχιδούκα Φερδινάνδου της Αυστρίας η οποία αποτέλεσε την αιτία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η δράση των «μοναχικών λύκων» συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όταν χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά από τους Αμερικανούς εναντίον των Σοβιετικών στην Ανατολική Ευρώπη και όταν ρατσιστικές οργανώσεις όπως η Ku Klux Klan (KKK) δημιούργησαν ένα είδος αντίστασης προς την κυβέρνηση και τους θεσμούς. Το είδος αυτό της τρομοκρατίας συνεχίστηκε μέχρι τα τέλη του 20^{ου} αιώνα ενώ αμέσως μετά το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου εντάθηκε για να καταλήξει στην κορύφωσή του με την άνοδο του ISIS. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο «μοναχικός λύκος» που αντλεί έμπνευση από τον ISIS ενεργεί και σχεδιάζει τις τρομοκρατικές του επιθέσεις, μόνος του. Σήμερα, η απειλή των «μοναχικών λύκων» είναι αναμφισβήτητα ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους που αντιμετωπίζει η Δύση.

Φαίνεται ότι τα αναρχικά κινήματα του 19^{ου} αιώνα έχουν πλέον αντικατασταθεί από τις σύγχρονες τρομοκρατικές οργανώσεις. Επιπλέον, οι σημερινοί «μοναχικοί λύκοι» διαφέρουν δραματικά από αυτούς των δεκαετιών του 1960 και του 1970, ως προς τα πολιτικά κίνητρα, την τεχνολογία της ριζοσπαστικοποίησης, των αναβαθισμένων όπλων, του τρόπου και των μέσων επίθεσης προς αστυνομικούς ή στρατιωτικούς στόχους κ.λπ..

Από τα προαναφερόμενα γίνεται αντιληπτό ότι το φαινόμενο των «μοναχικών λύκων» είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και ως εκ τούτου υπάρχουν αρκετοί τύποι «μοναχικών λύκων» από τους οποίους είναι εξίσου δύσκολο να προσδιοριστεί

ποιος είναι ο πιο επικίνδυνος. Όλοι όμως επιζητούν την πολιτική βία και όλων ο στόχος είναι ο ίδιος. Η τρομοκρατία των «μοναχικών λύκων» δεν είναι κάποιο νέο φαινόμενο, απεναντίας διαθέτει μεγάλη ιστορία, γεγονός που το καθιστά απρόβλεπτο. Η απάντηση για την αποτελεσματική πρόληψη του φαινομένου θα μπορούσε να είναι ο εντοπισμός του κινήτρου των «μοναχικών λύκων» που θα μπορούσε να είναι πολιτικό, ιδεολογικό ή θρησκευτικό. Ο απομονωμένος και αποτραβηγμένος χαρακτήρας τους, καθιστά δύσκολη τη συλλογή πληροφοριών για τις πιθανές κακόβουλες προθέσεις τους. Ωστόσο, οι «μοναχικοί λύκοι» με θρησκευτικά κίνητρα, αντιπροσωπεύουν σημαντικό ποσοστό των επιθέσεων που έχουν διεξαχθεί μεμονωμένα, όπως οι βομβιστικές επιθέσεις στη Μαδρίτη (2004) και στις Βρυξέλλες (2005) ή οι επιθέσεις στη Τουλούζη (2012) και στο Παρίσι (2015).

Θα αποτελούσε μεγάλο λάθος για την Ευρώπη εάν θεωρήσει ότι οι πιθανοί τρομοκράτες είναι απλοί, φτωχοί και απελπισμένοι άνθρωποι που θέλουν να σκοτώσουν για χρήματα. Όσον αφορά τους μουσουλμάνους που κατοικούν στην Ευρώπη, εάν τους προσφερθούν κοινωνικές παροχές, εάν είναι ελεύθεροι να μετακινηθούν οπουδήποτε εντός της Ε.Ε., τότε ίσως να μπορεί να αποτραπεί η ριζοσπαστικοποίησή τους.

Ένας «μοναχικός λύκος» χρησιμοποιεί τη βία ως μέσο επικοινωνίας και ενεργεί με καθαρά ιδεολογικά κριτήρια, όχι προσωπικά ή υλικά, τα οποία δεν κατευθύνονται από άλλους μπορεί όμως να εμπνέονται από άλλες τρομοκρατικές ομάδες ή ακόμη και από άλλους «μοναχικούς λύκους». Ο όρος «τρομοκράτης - μοναχικός λύκος» έχει συνδεθεί ανεξήγητα με την εικόνα ενός άρρωστου νεαρού μουσουλμάνου, ο οποίος καταλήγει να γίνει τρομοκράτης ξαφνικά ή ακόμα χειρότερα, έχει ριζοσπαστικοποιηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Πολιτικό Ισλάμ

Ο ισλαμισμός συχνά ορίζεται ως «πολιτικοποιημένο Ισλάμ» ή «πολιτικό Ισλάμ», το οποίο δεν είναι απολύτως αληθές. Ο ισλαμισμός, δεν είναι μόνο θρησκευτική ή κοινωνική ιδεολογία αλλά και μια πολιτική ιδεολογία, ένας τρόπος ζωής και δράσης. Το πολιτικό Ισλάμ, είναι μία ιδεολογία, όπως ακριβώς ο σοσιαλισμός ή ο φιλελευθερισμός. Το πολιτικό Ισλάμ είναι συνώνυμο μιας κοινωνικοπολιτικής ιδεολογίας, καλυμμένης με το μανδύα μιας θρησκευτικής νομιμοποίησης, που έχει σαν σκοπό να εφαρμόσει τέλεια το Κοράνι και τη Σαρία στο κράτος του Ισλάμ και έτσι να

επανιδρύσει την αρχέτυπη ισλαμική κοινωνία. Το κράτος στο Ισλάμ «αποτελεί στην πραγματικότητα περισσότερο εξουσία παρά ένα κράτος με τη δυτική έννοια του όρου»⁶⁴.

Το πολιτικό Ισλάμ, έτσι όπως το εννοούμε σήμερα, είναι ένα φαινόμενο της νεωτερικότητας και αντλεί την ύπαρξή του μέσα από την ιστορία του Ισλάμ, και μάλιστα από τους πρώτους Ισλαμικούς χρόνους. Το σύγχρονο πολιτικό Ισλάμ συνδέεται στενά με την εμφάνιση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο, η οποία σήμερα αποτελεί το μεγαλύτερο και πιο ισχυρό κίνημα του πολιτικού Ισλάμ στον κόσμο. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα πήρε τη σκέψη του μεταρρυθμισμένου Ισλάμ του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα καθώς και την πολιτικο-ιδεολογική κληρονομιά του Σαλαφισμού και του Ουαχαμπισμού και τις εξέλιξε περισσότερο. Ο Al-Banna υποστήριξε τον Ισλαμισμό ως:

«ένα ολοκληρωμένο σύστημα το οποίο θα πρέπει να ρυθμίζει όλες τις πτυχές της ζωής, δημόσιες και ιδιωτικές. Το Ισλάμ είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα, που ασχολείται με όλες τις πτυχές της ζωής. Είναι η χώρα και το έθνος, η κυβέρνηση και η Ούμμα. Είναι η ηθική και η εξουσία, το έλεος και η δικαιοσύνη. Είναι ο πολιτισμός και ο νόμος, η επιστήμη και η δικαιοσύνη. Είναι ύλη και πλούτος, κέρδος και ευημερία. Είναι ιερός πόλεμος (τζιχάντ) και κάλεσμα (da'wa), πολιτοφυλακή και ιδέα. Είναι πραγματική πίστη και σωστή λατρεία, αδιαμφισβήτητα» (Soage, Ana Belen, 2009)⁶⁵.

Επίσης, δεν είναι δυνατό να αγνοηθεί ο ρόλος που διαδραμάτισε ο Sayyid Qutb στην άνοδο του πολιτικού Ισλάμ και ιδιαίτερα στην ιδεολογία της μαχητικής τζιχάντ, καθόσον οι ιδέες του εμφανίζονται στη ριζοσπαστική ρητορική των τζιχαντιστών, από τον Αγιατολάχ Χομείνι μέχρι τον Μπιν Λάντεν. Ο στόχος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, τουλάχιστον από τον Sayyid Qutb και αργότερα, ήταν πολιτικός, δηλαδή αποσκοπούσε στη ίδρυση ενός ισλαμικού κράτους με αυστηρή εφαρμογή του νόμου της σαρία, υπό την ηγεσία ενός χαλίφη και ταυτόχρονα απέρριπτε τους ανθρώπινους νόμους, που υπάρχουν σε μία δημοκρατία. Η ελευθερία διαμόρφωσης πολιτικών πεποιθήσεων, η συμμετοχή στα κοινοβούλια και στη διαμόρφωση των νόμων, η παροχή ίσων δικαιωμάτων στις γυναίκες και τις μειονότητες, η τήρηση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών καθώς και η κατάργηση της σωματικής τιμωρίας και της θανατικής ποινής δεν νοούνται σε ένα ισλαμικό κράτος, αν και μπορούν,

⁶⁴ Pascal Buresi, «Ο Κόσμος του Ισλάμ - Μία πίστη, πολλοί πολιτισμοί», Κασταλία, 2007 σελ. 72.

⁶⁵ Ana Belen Soage, «Introduction to Political Islam», Journal Compilation Blackwell Publishing Ltd, Religion Compass 3/5 (2009): σελ. 887–896.

για στρατηγικούς λόγους, να αναβληθούν για κάποιο διάστημα και μόνο για λόγους συμφέροντος⁶⁶.

Η σημαντικότερη συμβολή του Qutb στο πολιτικοποιημένο Ισλάμ ήταν ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας της jahiliyya. Ο Qutb χρησιμοποίησε αυτόν τον όρο, που προέρχεται από την προ-Ισλαμική Αραβία, για να υποδηλώσει κάθε κοινωνία που δεν μπορεί να υποταχθεί στον κανόνα του Θεού όπως αποκαλύπτεται στο Κοράνι. Αναφερόταν συγκεκριμένα σε εκείνες τις κοινωνίες που θεωρούσαν ότι είναι μουσουλμανικές, αλλά τηρούσαν και εφάρμοζαν τα καπιταλιστικά ή τα κομμουνιστικά συστήματα, τα οποία θεωρούσε εξίσου υλιστικά και παρακμιακά. Σύμφωνα με τη δυαδική οπτική του Qutb, η επιλογή ήταν ξεκάθαρη:

«Είτε το Ισλάμ είτε η jahiliyyah⁶⁷. Δεν υπάρχει ενδιάμεση κατάσταση, μισό Ισλάμ και μισή jahiliyyah, που μπορεί να δεχτεί το Ισλάμ. Το Ισλάμ υποδηλώνει ξεκάθαρα ότι η αλήθεια είναι μία, όχι πολλαπλή, ότι όλα όσα δεν είναι αλήθεια είναι απώλεια και ότι τα δύο δεν μπορούν να αναμειχθούν. Είτε κυβέρνηση του Θεού είτε κυβέρνηση της jahiliyyah. Είτε η Σαρία του Θεού είτε η ανθρώπινη ιδιοτροπία» (Soage, Ana Belen, 2009)⁶⁸.

Ωστόσο, εκτός από την κυριαρχία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, ο 20^{ος} αιώνας μπορεί να θεωρηθεί γενικά ως ο αιώνας του πολιτικού Ισλάμ. Πολλά κινήματα προέκυψαν, τα οποία σε διαφορετικό βαθμό, υποστήριζαν τη βία ως μέσο επίτευξης των στόχων τους και μπόρεσαν να ασκήσουν πολιτική επιρροή στις χώρες τους. Για τα κινήματα αυτά, πρωταρχικός στόχος ήταν η αποτροπή των δυτικών επιρροών, η αναβίωση του Ισλάμ όπως είχε ασκηθεί στα πρώτα του χρόνια από τους «ευσεβείς προγόνους» και ο εξισλαμισμός της κοινωνίας με τη χρήση της σαρία.

⁶⁶ Κυριακός Θ. Νικολάου - Πατραγιάς, «Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Η Μήτρα Της Ισλαμιστικής Ενόπλου Βίας Η μαρτυρία του εξ απορρήτων του εθνάρχου Νάσερ Σάμη Σαράφ», Λεμών, 2017.

⁶⁷ Κατά την προ-Ισλαμική περίοδο σήμαινε την «άγνοια» του μονοθεϊσμού και του θείου νόμου. Στην τρέχουσα χρήση, αναφέρεται στη κοσμική νεωτερικότητα. Ο Sayyid Qutb ερμήνευσε τη jahiliyyah ως την κυριαρχία των ανθρώπων πάνω από τους ανθρώπους, παρά την υποταγή των ανθρώπων στον Θεό. Ο όρος δηλώνει οποιοδήποτε κυβερνητικό σύστημα, ιδεολογία ή θεσμό που βασίζεται σε αξίες διαφορετικές από εκείνες που αναφέρονται στον Θεό. Για να διορθωθεί αυτή την κατάσταση, ο Qutb προτείνει την εφαρμογή του ισλαμικού νόμου, αξιών και αρχών. Οι ριζοσπαστικές ομάδες δικαιολογούν τις μαχητικές τους ενέργειες εναντίον των κοσμικών καθεστώτων με όρους της τζιχάντ αντί της jahiliyyah, Πηγή: The Oxford Dictionary of Islam, <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1157>.

⁶⁸ Ana Belen Soage, «Introduction to Political Islam», Journal Compilation Blackwell Publishing Ltd, Religion Compass 3/5 (2009): σελ. 887–896.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η επιρροή των αποικιακών δυνάμεων στις περιοχές όπου κυριαρχούσε το Ισλάμ, αποτέλεσε τη δικαιολογία για την ανάπτυξη του κινήματος του πολιτικού Ισλάμ για την αναζωογόνηση και τον καθαρισμό του Ισλάμ, ενώ στα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η ήττα των Αράβων στον πόλεμο των 6 ημερών του 1967 και η κατάρρευση του «Νασσερισμού» στην Αίγυπτο, προκάλεσαν εκ νέου την αναθέρμανση του πολιτικού Ισλάμ. Η μουσουλμανική αδελφότητα εξαπλώθηκε σταδιακά σε όλα τα μέρη της γης, αμφισβητώντας με τον τρόπο αυτό, τις σύγχρονες αντιλήψεις περί παγκοσμιοποίησης. Σύμφωνα με δικά της στοιχεία, έχει παρουσία σε περίπου 70 χώρες. Στην κατοχή της ευρίσκονται πλήθος εγκαταστάσεων, χρηματοπιστωτικά δίκτυα, θρησκευτικές σχολές και τοποθετεί υπομονετικά τα μέλη της στο στρατό, στο κοινοβούλιο και σε άλλους κοινωνικούς θεσμούς⁶⁹.

Στις διάφορες μουσουλμανικές χώρες, το πολιτικό Ισλάμ εκδηλώθηκε με διαφορετικό τρόπο και επομένως είχε διαφορετική κατάληξη. Για παράδειγμα, το πολιτικό Ισλάμ δεν εδραιώθηκε στις μουσουλμανικές χώρες της Βορείου Αφρικής [ανατροπή του ISF (Islamic Salvation Front) στην Αλγερία το 1992 και της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο το 2013], αντίθετα όμως, τείνει να εδραιωθεί στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, όπως αποδεικνύουν τα πρόσφατα γεγονότα στην Τουρκία, ο εμφύλιος πόλεμος στην Συρία ή η αστάθεια στο Ιράκ.

Από την ανάλυση των όσων αναφέρθησαν μπορούμε να υποθέσουμε ότι, ο όρος «πολιτικό Ισλάμ», χρησιμοποιείται κυρίως για οργανωμένες ομάδες, κινήματα και κόμματα, υποθέτοντας επίσης ότι μπορεί να υπάρχει και σημαντικός αριθμός ατόμων που ασπάζονται τους βασικούς στόχους και τις υποθέσεις του, χωρίς όμως να είναι συνδεδεμένοι με κάποια συγκεκριμένη ακραία ομάδα ή κόμμα.

Αραβική Άνοιξη

Η Αραβική Άνοιξη αποτέλεσε ένα σύνθετο, ταχέως εξελισσόμενο φαινόμενο εξεγέρσεων, επαναστάσεων, μαζικών διαδηλώσεων, και εμφυλίου πολέμου, ένα πολυσχιδές σύνολο κινήσεων με διαφορετικές προσδοκίες και διαφορετικούς υποκινητές, με τη μορφή αιτημάτων για ελευθερία, οικονομικές ευκαιρίες, αλλαγή καθεστώτων και πάταξη της διαφθοράς.

⁶⁹ Κυριακός Θ. Νικολάου - Πατραγάς, «Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Η Μητέρα Της Ισλαμιστικής Ενόπλου Βίας Η μαρτυρία του εξ απορρήτων του εθνάρχου Νάσερ Σάμη Σαράφ», Λεμίων, 2017.

«Με τον όρο «Αραβική Άνοιξη» εννοούμε το σύνολο των γεωπολιτικών εξελίξεων εντός των αραβικών χωρών, από τα μέσα Δεκεμβρίου του 2010, με σκοπό την εκθρόνιση των αυταρχικών καθεστώτων, τα οποία ευθύνονται για το μακροχρόνιο έλλειμμα της δημοκρατίας και γενικότερα τη σημαντική υποβάθμιση της καθημερινότητας των Αράβων πολιτών»⁷⁰. (Γιαννακόπουλος, Βασίλης, 2012)

Την 17^η Δεκεμβρίου 2010, ο 26χρονος άνεργος Μοχάμεντ Μπουαζίζι αυτοπυρπολήθηκε σε ένδειξη διαμαρτυρίας, όταν δημοτικοί αστυνόμοι κατάσχεσαν το εμπόρευμα του επειδή δεν είχε άδεια μικροπωλητή, τον χαστούκισαν και τον προσέβαλαν. Όταν ο Μπουαζίζι υπέκυψε στα τραύματά του τον Ιανουάριο, ξέσπασαν διαμαρτυρίες σε όλη την Τυνησία εξαναγκάζοντας τον τότε πρόεδρο Ζιν Ελ Αμπιντίν Μπεν Άλι να εγκαταλείψει τη χώρα. Νωρίτερα ο Τυνήσιος πρόεδρος είχε επισκεφτεί τον Μπουαζίζι στο νοσοκομείο φυσικά μαζί με τις κάμερες. Λίγο αργότερα εκατομμύρια άνθρωποι βγήκαν στους δρόμους στην Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Συρία και σε άλλες χώρες για να διαμαρτυρηθούν κατά της καταστολής, της διαφθοράς, της φτώχειας, της ανεργίας. Οι εξεγέρσεις ανέτρεψαν τα καθεστώτα στη Λιβύη μετά από εμφύλιο, την Αίγυπτο, την Υεμένη, την Τυνησία, ενώ στη Συρία το καθεστώς του προέδρου Μπασάρ Αλ-Άσαντ αποσυντίθεται μέσα στην εμφύλια βία.

Αν και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα που έχουν ποτέ συμβεί στη Μέση Ανατολή κατά την νεότερη ιστορία, εντούτοις, η Αραβική Άνοιξη δεν ήταν ένα ομοιογενές κοινωνικό κίνημα ή ένα σύνολο εθνικών γεγονότων. Οι άνθρωποι σε κάθε χώρα ζητούσαν κάτι διαφορετικό. Οι χώρες που εμπλέκονται είναι μάρτυρες διαφορετικών αποτελεσμάτων της Αραβικής Άνοιξης. Η εσωτερική δυναμική μεταξύ στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας της κάθε χώρας, καθώς και μεταξύ της στρατιωτικής ηγεσίας και της κοινωνίας γενικότερα, μπορεί να εξηγήσει τη διαφορετικότητα των αποτελεσμάτων.

Όταν ξεκίνησε η «Αραβική Άνοιξη» στην Τυνησία και εξαπλώθηκε στις άλλες αραβικές χώρες, προέκυψε η ανάγκη για εξεύρεση ενός προτύπου για τις νεοσύστατες κυβερνήσεις της περιοχής. Η εικόνα της «ήπιας δύναμης» που εντέχνως προσπάθησε να προωθήσει η Τουρκία, καθώς και το τουρκικό μοντέλο, το δημοκρατικό και κοσμικό με μουσουλμανικό πληθυσμό, έμοιαζε ιδανικό ως πρότυπο για ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Εντούτοις, μετά τον

⁷⁰ Γιαννακόπουλος, Βασίλης, «Αραβική Άνοιξη - Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Εκδόσεις Λύχνος Printhouse, Αθήνα, 2012, σελ. 303.

αρχικό ενθουσιασμό που επικράτησε στην Τουρκία δεν έδειξε να είχε κάποιο σχέδιο αντιμετώπισης των αλλαγών που συνέβαιναν γύρω της. Μάλιστα, αντί να αναλάβει ρόλο ηγέτη στη περιοχή, η Άγκυρα έμοιαζε να τα έχει χαμένα. Έτσι, ένας από τους πολλούς μύθους που γκρέμισε η αραβική άνοιξη είναι και ο μύθος της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής της εποχής Ερντογάν. Ο Ερντογάν και ο Νταβούτογλου συνειδητοποίησαν τη δυσκολία του εγχειρήματος για κυριαρχία στη Μέση Ανατολή και σταδιακά περιορίστηκαν σε «σίγουρες» ενέργειες όπως η εμπλοκή της στον εμφύλιο της Συρίας, με σκοπό την παρεμπόδιση δημιουργίας Κουρδικού κράτους στην περιοχή. Αποδείχτηκε έτσι, ότι η επιρροή της Τουρκίας στον αραβικό κόσμο δεν ήταν τόσο σημαντική όσο έδειχνε ή όσο ήθελε η Τουρκία να επιδεικνύει.

Κοινό γνώρισμα όλων των διαδηλώσεων ήταν οι μαζικές διαμαρτυρίες με καμπάνιες, απεργίες, πορείες, καθώς και η ευρεία χρήση των κοινωνικών δικτύων (Facebook, Twitter, YouTube κ.λπ) και των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας (κινητά, SMS κ.λπ), για την οργάνωση, την επικοινωνία και την ενημέρωση του υπόλοιπου κόσμου για την καταπίεση και τη λογοκρισία που επέβαλλαν τα κράτη της περιοχής. Έτσι, σε κράτη με πολύ υψηλό επίπεδο χρήσης του Διαδικτύου (όπως το Μπαχρέιν με 88%) τα κοινωνικά δίκτυα ήταν το μέσο για να συντονίζονται τις προσπάθειές τους και να επικοινωνούν οι επαναστάτες, ενώ στις χώρες με τη μικρότερη διείσδυση στο Διαδίκτυο και τον περιορισμένο ρόλο των κοινωνικών δικτύων, όπως η Υεμένη και η Λιβύη, το συντονισμό ανέλαβαν τα κινητά τηλέφωνα, ηλεκτρονικά μηνύματα SMS και βίντεο κλιπ (π.χ. YouTube). Στην Αίγυπτο, και ιδιαίτερα στο Κάιρο, το μέσο που χρησιμοποιήθηκε για συντονισμό των ενεργειών ήταν τα τζαμιά.

Κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης είδαμε την άνοδο και την πτώση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο καθώς και το σχηματισμό σαλαφιστικών κομμάτων τόσο στην Αίγυπτο όσο και αλλού, τα οποία, προδίδοντας τις σαλαφιστικές αρχές περί απόρριψης των σύγχρονων θεσμών, συμμετείχαν στις μετα-επαναστατικές πολιτικές μεταβάσεις. Οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις (Συρία, Υεμένη, Λιβύη, Ιράκ) αναφέρονται πλέον ως «Αραβικός Χειμώνας».

Αποτιμώντας τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και την κατάληξή τους, διαπιστώνουμε ότι αν και τα βαθύτερα αίτια ήταν, σύμφωνα με τον Βασίλη Γιαννακόπουλο «το υψηλό έλλειμα δημοκρατίας, η διαφθορά των καθεστώτων

και ο δυτικός παρεμβατισμός»⁷¹, στις περισσότερες περιπτώσεις το αποτέλεσμα ήταν εμφύλιοι πόλεμοι ή επικράτηση εσωτερικού χάους και ανασφάλειας, γεγονός που υποδηλώνει ότι τέτοιου είδους κινήματα δύσκολα μπορούν να οδηγήσουν σε δημοκρατικά πολιτεύματα, τουλάχιστον όσον αφορά τις κοινωνίες της MENA λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικο-θρησκευτικών τους παραδόσεων.

⁷¹ Γιαννακόπουλος, Βασίλης, «Αραβική Άνοιξη - Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Εκδόσεις Λύχνος Printhouse, Αθήνα, 2012, σελ. 303.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Ιστορικά Στοιχεία

Ισλάμ. Στα αραβικά, η λέξη «ισλάμ» σημαίνει «υποταγή» και για τους μουσουλμάνους έχει την έννοια της «υποταγής στο Θεό». Αυτοί που αποδέχονται τη θρησκεία λέγονται «μουσλίμ» που σημαίνει «υποταγμένος» και μεταφορικά υποδηλώνει τους πιστούς.

Το Ισλάμ, είναι η δεύτερη πιο διαδεδομένη θρησκεία μετά τον Χριστιανισμό, εμφανίστηκε περίπου το 610 μ.Χ. στη Μέκκα, με κήρυκά της τον Μωάμεθ (Muhammad ibn 'Abdullāh) έναν απλό έμπορο και σταθεροποιήθηκε το 622 μ.Χ. στη Μεδίνα, όταν και ιδρύθηκε το Ισλαμικό Κράτος και η πρώτη ισλαμική θρησκευτική κοινότητα (Ούμα). Σήμερα αριθμεί πάνω από ένα δισεκατομμύριο πιστούς σε όλο τον κόσμο (περίπου 1,2 δισ.). Το Ισλάμ αντιπροσωπεύει το 22% του παγκόσμιου πληθυσμού, ενώ ο χριστιανισμός περίπου το 36%, πλην όμως παρουσιάζει τέτοιους ρυθμούς εξάπλωσης που υπολογίζεται ότι μέσα σε λίγες δεκαετίες θα είναι η θρησκεία με τους περισσότερους πιστούς ανά τον κόσμο. Η Αφρική είναι η ήπειρος που γίνεται «μουσουλμανική» με τους πιο γρήγορους ρυθμούς, λόγω και των μεγάλων ρυθμών δημογραφικής ανάπτυξης και ακολουθεί η Ασία. Είναι χαρακτηριστικό ότι η χώρα με τους περισσότερους μουσουλμάνους δεν είναι κάπου στην Μέση Ανατολή, όπως ίσως θα αναμέναμε, αλλά η Ινδονησία.

Πηγές του Ισλάμ, όπως είδαμε, είναι το Κοράνιο και η Σούννα (Sunnah, «συνήθεια», «παράδοση») από τις οποίες πηγάζει ο νόμος του Ισλάμ, η Σαρία («ισλαμική οδός»), που ρυθμίζει και ορίζει τη ζωή του πιστού μουσουλμάνου⁷².

Ο Λόγος του Θεού (Αλλάχ) καταγράφεται στο Κοράνιο, το ιερό βιβλίο του Ισλάμ, γεγονός που το καθιστά ως τη μοναδική «αλήθεια» προς την ανθρωπότητα και σύμφωνα με την μουσουλμανική παράδοση η «αλήθεια» αυτή αποκαλύφθηκε στον προφήτη το μήνα Ραμαντάν. Επομένως, σύμφωνα με τους μουσουλμάνους το Κοράνιο είναι ο αιώνιος λόγος του Θεού, ο νόμος και το θέλημά του και αποτελεί την αρχική αποκάλυψη του Θεού στην ανθρωπότητα. Πάνω στο Κοράνιο οικοδομήθηκε ολόκληρο το ισλάμ. Το Κοράνιο αποτελεί το νόμο του Θεού και επομένως εκτός από κανόνας πίστεως αποτελεί το νομικό πλαίσιο της καθημερινής ζωής του πιστού μουσουλμάνου, καθώς όλες οι πτυχές της

⁷² Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Islam>.

καθημερινότητάς του περιέχονται και περιγράφονται σε αυτό. Με τον τρόπο αυτό το Ισλάμ είναι Θρησκεία Νόμου, δηλαδή αποτελεί δικαϊκό σύστημα, το οποίο όμως κάποιος θα πρέπει να το ερμηνεύσει. Αυτοί είναι οι νομοδιδάσκαλοι (φουκαχά ή ουλαμά, «ειδήμονες»), σύμφωνα με τους οποίους το Κοράνιο θα πρέπει να ερμηνεύεται με βάση τη Σούννα του προφήτη, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο έζησε και έπραξε ο προφήτης, η οποία αποτελεί τον αλάνθαστο κανόνα της πίστης. Η συμπεριφορά του προφήτη και ο τρόπος ζωής του αποτελεί τη Σούννα, δηλαδή το πρότυπο το οποίο όλοι οι πιστοί μουσουλμάνοι πρέπει να ακολουθούν. Με τον καιρό, θεωρήθηκε ότι ο προφήτης έγραψε τη Σούννα στο Κοράνιο, οπότε ο Αλλάχ συνδέθηκε με τη βοήθεια του Κορανίου με το λαό του και ο προφήτης με τη χρήση της Σούννα με την κοινότητα των πιστών (Ούμμα)⁷³.

Σύμφωνα με το κήρυγμα του προφήτη Μωάμεθ, το Ισλάμ δεν είναι άλλη μία θρησκεία που εμφανίστηκε στην εποχή του, αλλά είναι η πρώτη, η αρχική θρησκεία, η οποία προηγείται χρονικά όλων των υπόλοιπων θρησκειών όπως του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού. Ο Θεός είχε αποκαλύψει το θέλημά του στους προφήτες όπως τον Αβραάμ, τον Μωυσή, τον Χριστό και άλλους, όμως η ανθρωπότητα το είχε λησμονήσει. Για το λόγο αυτό, ο Θεός ξαναστέλνει την αλήθεια στους πιστούς με τον Μωάμεθ, τον τελευταίο από τους προφήτες. Επομένως, ο Μωάμεθ δεν είναι απλά άλλος ένας προφήτης αλλά ο «τελευταίος προφήτης», αυτός που είναι προορισμένος να αναγεννήσει την αρχέγονη θρησκεία, τη θρησκεία του Αβραάμ.

Το Ισλάμ αναγνωρίζει ότι υπάρχει ένα σχίσμα το οποίο έχει οδηγήσει σε δύο μεγάλες υποδιαιρέσεις, τους Σουννίτες (Sunni) που βασίζονται στη Σούννα και αποτελούν το 80 - 85% περίπου των πιστών και τους Σίιτες (10 - 12%) οι οποίοι σέβονται μεν τη Σούννα αλλά θεωρούν ως πηγές γνώσης και ερμηνείας του νόμου του Θεού και τις πράξεις του Ιμάμη τους. Αυτή η διαφοροποίηση οφείλεται στο γεγονός ότι ο προφήτης Μωάμεθ δεν όρισε το διάδοχό του. Υπάρχουν βέβαια και άλλες υποδιαιρέσεις των δύο αυτών ομάδων καθώς και επιμέρους μικρότερες αιρετικές ομάδες, γεγονός που υποδηλώνει την έλλειψη θρησκευτικής ενότητας και εντός του μουσουλμανικού κόσμου.

⁷³ Μάξης Ιωάννης Θ., «Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα, 2002.

Η επέκταση του Ισλάμ. Ένα από τα χαρακτηριστικά του Ισλάμ είναι η γρήγορη εδαφική του εξάπλωση, από την περιοχή της Αραβικής Χερσονήσου προς την Βόρεια Αφρική και την Ευρώπη αλλά και προς την Εγγύς και Μέση Ανατολή και την Ασία. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία ήταν η πρώτη που ήρθε αντιμέτωπη με τους Άραβες μουσουλμάνους και τις επεκτατικές τους τάσεις. Μετά το θάνατο του Μωάμεθ (632 μ.Χ.), το τέλος των αγώνων διαδοχής του και το σχίσμα (δεκαετία 660 μ.Χ.) ανάμεσα σε Σουνίτες και Σιΐτες, άρχισαν οι επεκτατικοί πόλεμοι στο όνομα του Ισλάμ και μέχρι το 711 μ.Χ.⁷⁴ κατέκτησαν και την Ιβηρική Χερσόνησο, βάζοντας πόδι στην Ευρώπη. Έτσι, άρχισε ένα γαϊτανάκι πολέμων ανάμεσα στη χριστιανική Ευρώπη και τους μουσουλμάνους Άραβες, τους Μαυριτανούς και αργότερα τους Σελτζούκους και τους Οθωμανούς, με αποτέλεσμα για περίπου 1000 χρόνια, μέχρι και την πολιορκία της Βιέννης (1683 μ.Χ.), η Ευρώπη να απειλείται συνεχώς από το Ισλάμ. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τους πρώτους αιώνες η απειλή ήταν διπλή και αφορούσε όχι μόνο την πιθανότητα της εισβολής και της κατάκτησης της Ευρώπης, αλλά και τη μετατροπή και αφομοίωσή της σε ισλαμικό προτεκτοράτο⁷⁵.

Όλες οι επαρχίες του ισλαμικού βασιλείου, εκτός από τις ανατολικές, η Βόρεια Αφρική, η Αίγυπτος, η Συρία, ακόμα και το περσικό κράτος του Ιράκ, ήταν χριστιανικές χώρες, όπου ο χριστιανισμός ήταν παλαιότερος και πιο βαθιά ριζωμένος από ότι στην πλειονότητα της Ευρώπης. Η απώλεια τους προκάλεσε έντονα συναισθήματα και αύξησε τον φόβο ότι μια παρόμοια μοίρα μπορεί να περίμενε και την Ευρώπη. Στην Ισπανία και στη Σικελία, η μουσουλμανική πίστη και ο αραβικός πολιτισμός άσκησαν ισχυρή επιρροή και ακόμα και όσοι παρέμειναν πιστοί στη χριστιανική θρησκεία, συχνά ομιλούσαν την αραβική γλώσσα. Αυτός ο φόβος ήταν που οδήγησε, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο παράγοντα, στο ξεκίνημα της αραβικής κουλτούρας στην Ευρώπη που αιώνες αργότερα έγινε γνωστή ως «Οριενταλισμός» (ανατολισμός).⁷⁶

Στα μοναστήρια της Δυτικής Ευρώπης, μοναχοί μελετητές άρχισαν να μαθαίνουν Αραβικά, να μελετούν και να μεταφράζουν τόσο το Κοράνι όσο και άλλα

⁷⁴ Επίσης, ένα δεύτερο μέρος των Αράβων κινήθηκε ανατολικά και κατέλαβε τις περιοχές όπου σήμερα είναι η Συρία, το Ιράκ, το Ιράν, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν και τμήμα της σημερινής Ινδίας. Το 751 μ.Χ. είχαν φθάσει στα όρια της Κίνας. Παρατηρούμε ότι γύρω στο 711 μ.Χ. είχαν επεκταθεί από το Γιβραλτάρ μέχρι την Ινδία.

⁷⁵ Esposito, John L., «The Oxford history of Islam», Oxford University Press, 1999, σελ. 1-61.

⁷⁶ Στο ίδιο.

μουσουλμανικά κείμενα με διπλό σκοπό, πρώτον να αποτρέψουν τους χριστιανούς της Ευρώπης από το να ασπαστούν το Ισλάμ και δεύτερον, με την ελπίδα να μετατρέψουν τους μουσουλμάνους σε χριστιανούς. Χρειάστηκαν αρκετοί αιώνες πριν συνειδητοποιήσουν ότι το πρώτο δεν ήταν απαραίτητο και το δεύτερο ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί.

Σταδιακά και μέχρι το 1920 (μετά το τέλος του Α΄Π.Π.), φάνηκε ότι η Ευρώπη θα θριάμβευε πάνω στο Ισλάμ και μάλιστα κατά τρόπο που θα ήταν ολοκληρωτικός και τελικός. Η αποικιοκρατία ήταν αυτή που μετέβαλλε το χάρτη της Μέσης Ανατολής και κατά κάποιο τρόπο καθόρισε και τα σύνορα του σύγχρονου μουσουλμανικού κόσμου. Τα τεράστια εδάφη και τα αμέτρητα εκατομμύρια των μουσουλμανικών λαών της Ασίας και της Αφρικής ήταν σταθερά υπό τον έλεγχο των ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών. Μόνο κάποιες απομακρυσμένες, ορεινές και έρημες περιοχές, που ήταν πολύ φτωχές και δεν άξιζε τον κόπο να καυακτηθούν, διατήρησαν κάποιο ποσοστό ανεξαρτησίας.

Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι των βρετανικών, γαλλικών και ολλανδικών αποικιών καθώς και της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν πλέον μέρος ενός πολιτικού συστήματος που είχε κέντρο σε κάποια ευρωπαϊκή πρωτεύουσα όπου λαμβάνονταν όλες οι αποφάσεις. Οι μουσουλμάνοι της Σοβιετικής Ένωσης, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους, υπεβλήθησαν σε έντονη αντι-ισλαμική προπαγάνδα, η οποία διεξήχθη κατά τρόπο άμεσο μέσω των κρατικών οργάνων του Κομμουνιστικού Κόμματος, όπως ήταν η League of the Militant Godless ή League of Militant Atheists και το Ινστιτούτο Επιστημονικού Αθεϊσμού (Institute of Scientific Atheism)⁷⁷.

Οι «πέντε στύλοι» του Ισλάμ⁷⁸. Η ουσία του Ισλάμ είναι η πιστή τήρηση των εντολών του Θεού. Έτσι τα βασικά καθήκοντα πίστης και πράξης κάθε Οι «πέντε στύλοι» ή «πέντε θεμέλια» του Ισλάμ είναι τα πέντε υποχρεωτικά θρησκευτικά καθήκοντα ενός πιστού μουσουλμάνου⁷⁹. Αυτά είναι:

- Η ομολογία της πίστεως (shahadah, «σαχαντά»).
- Η προσευχή (salat, «σαλάτ»).
- Η ελεημοσύνη των φτωχών (zakat, zakah «ζακάτ»).

⁷⁷ Όπ. παρ., σελ. 1-61

⁷⁸ Χριστιανισμός και Θρησκευόμενα (Β Γενικού Λυκείου - Γενικής Παιδείας), Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», σελ.246-247.

⁷⁹ Esposito, John L., «The Oxford history of Islam», 1999, Oxford University Press, σελ 77-87

- Η νηστεία (sawm, saum, «σάουμ»).
- Η ιερή αποδημία (hajj, «χάτζ»).

Η ομολογία της πίστεως είναι σύντομη και συνοψίζεται στη φράση: «δεν υπάρχει άλλος Θεός παρά μόνο ο Αλλάχ και ο Μωάμεθ είναι ο προφήτης του». Πρόκειται για μια ομολογία πίστης, που περιέχει τις δύο βασικότερες διδασκαλίες του Ισλάμ και προβάλλει το Μωάμεθ ως τον τελευταίο και μεγαλύτερο από όλους τους προφήτες, αλλά και ως πρότυπο της ισλαμικής ζωής γενικότερα.

Η προσευχή, αποτελεί τη βασική λατρευτική πράξη του πιστού και κατέχει κεντρική θέση στη ζωή του και πρέπει να γίνεται σε καθαρό χώρο και πάνω σε ειδικό χαλί. Ο πιστός μουσουλμάνος πρέπει να προσεύχεται, στρεφόμενος προς την κατεύθυνση της Μέκκας, πέντε φορές την ημέρα. Στο Κοράνιο αναφέρονται τρεις υποχρεωτικές προσευχές με σημαντικότερη τη μεσημβρινή. Η Παρασκευή είναι ημέρα αφιερωμένη στην προσευχή και το μεσημέρι οι πιστοί συγκεντρώνονται στο τζαμί, που είναι το κέντρο της κοινοτικής λατρείας, για να προσευχηθούν από κοινού.

Η ελεημοσύνη υπέρ των φτωχών τονίζεται ιδιαίτερα στο ισλάμ και θεωρείται ως χρέος πίστεως και αγάπης προς το Θεό. Στη διάρκεια της ιστορίας του πήρε μάλιστα τη μορφή φόρου σε χρήμα ή σε είδος ίσου με το 1/40 των εισοδημάτων των πιστών. Εάν η περιουσία (zakatable) ενός ατόμου είναι κάτω από ένα ελάχιστο όριο (nisab), τότε ο πιστός δεν πληρώνει zakat. Σύμφωνα με το Κοράνι, η ζακάτ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ταΐσει τους φτωχούς, να ενθαρρύνει τον προσηλυτισμό στο Ισλάμ, για πληρωμή λύτρων για αιχμαλώτους, να ανακουφίσει οφειλέτες από τα βάρη τους, να βοηθήσει τους οδοιπόρους ή προσκυνητές, για να στηρίξει όσους αφιερώνουν τη ζωή τους στο λόγο του Θεού και για την υπεράσπιση του Ισλάμ (Κοράνι 9:60). Σήμερα σε λίγες ισλαμικές χώρες διατηρείται αυτό το σύστημα και όπου έχει καταργηθεί η ελεημοσύνη των πιστών γίνεται με τη μορφή εθελοντικής προσφοράς.

Η νηστεία, αρχικά γινόταν την 10^η ημέρα του μήνα Muharram (Μουχαράμ), πρώτου μήνα του μουσουλμανικού ημερολογίου και ήταν γνωστή ως Ημέρα της Ashura (Ασούρα) ανάλογη με την εβραϊκή Γιομ Κιπούρ. Όταν όμως διαταράχθηκαν οι σχέσεις ανάμεσα στους Εβραίους και τους Μουσουλμάνους, ο Μωάμεθ

καθιέρωσε το Ραμαζάνι ή Ραμαντάν (Rammadan)⁸⁰ ως μήνα νηστείας, μετατρέποντας ταυτόχρονα την Ασούρα σε προαιρετική νηστεία. Η μέρα της Ασούρα εξακολουθεί να είναι μια από τις ημέρες εθελοντικής νηστείας⁸¹. Ο μήνας Ραμαντάν, είναι ο ένατος μήνας του μουσουλμανικού ημερολογίου, το οποίο επειδή είναι σεληνιακό, δεν έχει σταθερή θέση μέσα στο έτος. Σημαίνει την αποχή από κάθε είδους τροφής και ποτού από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου και γενικά απαγορεύεται η εισαγωγή οποιασδήποτε ξένης ουσίας στο σώμα (ακόμα και ενέσεως). Σύμφωνα με το Ισλάμ, ο Θεός δημιούργησε τον φυσικό κόσμο και το ανθρώπινο σώμα για απόλαυση, επομένως δεν προτείνει τον ακραίο ασκητισμό ή την αυταπάρνηση αλλά ότι ο φυσικός κόσμος πρέπει να απολαμβάνεται με μέτρο. Κατά τη διάρκεια της νύκτας δεν υπάρχουν περιορισμοί. Η νηστεία έχει αξία μόνο όταν τηρούνται οι προαναφερόμενοι περιορισμοί.

Η ιερή αποδημία ή το προσκύνημα στη Μέκκα και τα ιερά της μνημεία (την Κάμπα την ιερή Μαύρη Πέτρα), ονομάζεται Μεγάλο Προσκύνημα ή Χατζ και πραγματοποιείται κατά το δωδέκατο μήνα του μουσουλμανικού ημερολογίου. Κάθε πιστός μουσουλμάνος οφείλει να πραγματοποιήσει το ιερό προσκύνημα μία φορά στη ζωή του, εάν είναι σε θέση να το υλοποιήσει. Οι μουσουλμάνοι δεν επιτρέπεται να χρεώνονται, ούτε να θυσιάσουν την υλική ευημερία των οικογενειών τους προκειμένου να πραγματοποιήσουν το ιερό προσκύνημα. Ωστόσο, η πραγματοποίηση του hajj, δίνει κύρος στο άτομο και μπορεί στη συνέχεια να χρησιμοποιήσει τιμητικά τον τίτλο του hajji (χάτζι). Το προσκύνημα στη Μέκκα ενώνει τους μουσουλμάνους και όλοι οι μουσουλμάνοι απαιτείται να το πραγματοποιήσουν τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους. Άλλωστε ο ίδιος ο προφήτης το είχε εκτελέσει μόνο μία φορά, τον τελευταίο χρόνο της ζωής του.

Η σύγχρονη ισλαμική κοινωνία

Για να αντιληφθεί κανείς την πολιτική κρίση που διέρχονται σήμερα οι μουσουλμανικές χώρες πρέπει να μελετήσει αφενός το παλαιότερο παρελθόν τους, αφετέρου τη νεότερη και σύγχρονη ιστορία τους που αρχίζει από τις πρώτες δεκαετίες

⁸⁰ Ο Ραμαντάν ή Ραμαζάνι είναι ο ένατος μήνας του μουσουλμανικού ημερολογίου και δεν έχει μόνιμη θέση μέσα στο έτος διότι το μουσουλμανικό ημερολόγιο είναι σεληνιακό.

⁸¹ Πρόκειται για την ημέρα που ο εγγονός του προφήτη Μωάμεθ, Husayn ibn Ali, μαρτύρησε στη μάχη της Καρμπάλα (10^η ημέρα του Μουχαράμ του έτους 61 μετά την Εγίρα). Οι Σουνίτες μουσουλμάνοι τηρούν κανονική νηστεία ενώ οι Σίιτες Μουσουλμάνοι δεν τηρούν το έθιμο.

του 1920, όταν οι αραβικές χώρες αποκτούν σταδιακά την ανεξαρτησία τους από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η κρίση αυτή κορυφώνεται στις δεκαετίες μετά το 1950, όταν τα μουσουλμανικά κράτη επιχειρούν να λύσουν τα εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματά τους, ένα μεγάλο μέρος των οποίων προκαλούνται από τον ανταγωνισμό και τους συσχετισμούς των μεγάλων δυνάμεων και των συμφερόντων τους στο χώρο της Εγγύς και Μέσης Ανατολής.

Η ευρωπαϊκή επέκταση στην Ανατολή κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας είχε σοβαρές επιπτώσεις στις χώρες του Ισλάμ. Κατέλυσε τις παλαιές δομές του κράτους και του νόμου και στη θέση τους τοποθέτησε κρατικούς μηχανισμούς και θεσμούς σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αδιαφορώντας για τις τοπικές παραδόσεις και ανατρέποντας οτιδήποτε ίσχυε στον μουσουλμανικό κόσμο από την εποχή του Μωάμεθ. Η αναμόρφωση αυτή της ισλαμικής κοινωνίας προκάλεσε βαθιά πολιτική, κοινωνική και θρησκευτική κρίση.

Όταν στις δεκαετίες 1950-60 η αποικιοκρατία αποσύρθηκε, οι ελπίδες ότι τα ελεύθερα ισλαμικά κράτη θα προωθήσουν την κοινοβουλευτική δημοκρατία και θα πετύχουν την οικονομική και κοινωνική πρόοδο με τη χρήση της τεχνολογίας και της επιστήμης, διαψεύστηκαν. Τα νέα, ισλαμικά πλέον, κράτη δεν κατόρθωσαν να επιτύχουν την ανεξαρτησία τους από τις μεγάλες δυνάμεις, ούτε να προωθήσουν την εσωτερική ανασυγκρότηση της χώρας τους.

Σε όλα αυτά τα προβλήματα πρέπει να προστεθούν και τα πολιτικά γεγονότα όπως η κρίση του Σουέζ (1956), ο πόλεμος του Λιβάνου (1972), η ιρανική επανάσταση του 1979, ο πόλεμος μεταξύ Ιράν και Ιράκ (1982-1988), τα κατοπινά γεγονότα των πολέμων του περσικού κόλπου, του Αφγανιστάν και του Ιράκ, η διαιώνιση του παλαιστινιακού προβλήματος και οι σημερινές έκρυθμες καταστάσεις που παρατηρούνται σε έναν μεγάλο αριθμό ισλαμικών κρατών.

Μετά το τέλος του Β΄Π.Π. και μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1970, οι μουσουλμάνοι μετανάστες έρχονταν στην Ευρώπη ως εργάτες, χωρίς να τους ενδιαφέρει η εγκατάστασή τους και ήταν αποφασισμένοι ώστε κάποια στιγμή να επιστρέψουν στις πατρίδες τους. Όλοι αυτοί ήταν υπήκοοι από τις πρώην αποικίες, η εκδήλωση της πίστης τους ανεπαίσθητη και διακριτική και ως εκ τούτου δεν αποτελούσαν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα για τις χώρες υποδοχής και εργασίας. Όμως, τα πολιτικά γεγονότα που αναφέρθηκαν παραπάνω έκαναν σιγά σιγά την ιδέα της μόνιμης παραμονής στην Ευρώπη ελκυστικότερη διότι άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι είναι προτιμότερο να είναι φτωχοί σε κάποια

χώρα της Ευρώπης παρά στην πατρίδα τους και έτσι ξεκίνησαν να καταφθάνουν και τα υπόλοιπα μέλη των οικογενειών τους.

Τα προβλήματα ένταξης και κοινωνικοποίησης των οικογενειών των πρώτων μεταναστών ήταν αρκετά όπως ότι δεν γνώριζαν τη γλώσσα, η θέση της γυναίκας στο Ισλάμ, προβλήματα εύρεσης εργασίας κ.λπ.. Έτσι, άρχισε να δημιουργείται ένα ασταθές κοινωνικό περιβάλλον στις χώρες υποδοχής και ένα ακροατήριο (κυρίως τα παιδιά των μεταναστών που βίωναν τη διαφορετικότητά τους στην καθημερινότητά τους στο σχολείο και αλλού), επιρρεπές σε κάθε είδους ακραία μηνύματα, το οποίο εκμεταλλεύθηκαν, με τον καλύτερο για αυτές τρόπο, διάφορες ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες και οργανώσεις προσελκύοντας, προσηλυτίζοντας και στρατολογώντας παιδιά μεταναστών. Σήμερα ο μουσουλμανικός ριζοσπαστισμός, παρουσιάζει το εξής παράδοξο φαινόμενο, από την μία απορρίπτει τον ευρωπαϊκό και γενικότερα τον δυτικό πολιτισμό και από την άλλη υπάρχει μία νέα και μαζική μετανάστευση των Μουσουλμάνων τόσο προς την Ευρώπη, όσο και προς την Αμερική.

Για πολλούς και διάφορους λόγους η Ευρώπη αποτελεί ελκυστικό προορισμό για τους μουσουλμάνους που εγκαταλείπουν τις εστίες τους. Στατιστικά, πάνω από το 50% των μη Ευρωπαίων που κατευθύνονται προς την Ευρώπη προέρχονται από τον Ισλαμικό κόσμο. Από το 1950 έως το 2000, ο αριθμός των Μουσουλμάνων στη Δυτική Ευρώπη αυξήθηκε από 800.000 σε 15 εκατομμύρια. Σήμερα υπολογίζονται σε περίπου 20 εκατομμύρια και στη Γερμανία αποτελούν πλέον το 20% του γερμανικού πληθυσμού. Για να μπορέσει να επιτευχθεί ένα είδος ισορροπίας μεταξύ των μεταναστών και των Ευρωπαίων, χωρίς να οδηγηθούμε σε εντάσεις και θρησκευτικές διαμάχες για το μέλλον της Ευρώπης πρέπει να επανεξετασθούν οι δυνατότητες εξέλιξης και αφομοίωσης των μεταναστών εντός της Ευρώπης, σύμφωνα με τα πρότυπά της. Αυτό σημαίνει ότι οι μουσουλμάνοι, όπως κάθε Ευρωπαίος πολίτης θα έχουν το δικαίωμα στην ελευθερία της θρησκείας, αλλά δεν θα έχουν δικαίωμα να προχωρήσουν σε εξισλαμισμό της Ευρώπης, διότι η Ευρώπη έχει τη δική της ευρωπαϊκή ταυτότητα και δεν αποτελεί αντικείμενο επαναπροσδιορισμού σε ένα παγκόσμιο dar al-Islam.

Οι περισσότεροι κλασσικοί μουσουλμάνοι νομικοί υποστήριζαν ότι για έναν μουσουλμάνο είναι ανεπίτρεπτο και απαγορεύεται να ζει σε μια μη μουσουλμανική χώρα, με μη μουσουλμανικούς νόμους και μόνο μια

ανυπέρβλητη ανάγκη θα μπορούσε να τον οδηγήσει ώστε να κάνει κάτι τέτοιο. Μέχρι πρόσφατα, η παραπάνω άποψη για τη θέση ενός μουσουλμάνου σε μη μουσουλμανική εξουσία, αποδεχόταν ότι μόνο σε δύο περιπτώσεις θα μπορούσε κάτι τέτοιο να επιτραπεί. Στην περίπτωση ενός βραχυπρόθεσμου ή μακροπρόθεσμου επισκέπτη σε μια άπιστη χώρα λόγω ανάγκης και στη θλιβερή περίπτωση μιας Μουσουλμανικής κοινότητας κατακτημένης από άπιστους εισβολείς. Αυτό όμως που κανένας από τους επιφανείς νομικούς δεν είχε αναλογιστεί ποτέ ήταν ότι ένας μεγάλος αριθμός μουσουλμάνων, με δική τους ελεύθερη βούληση, θα πήγαινε και θα ζούσε κάτω από την εξουσία μη μουσουλμανικών κυβερνήσεων, ότι θα υποτάσσονταν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους σε μη μουσουλμανικούς νόμους (από ανθρώπους και όχι από το Θεό όπως στο Ισλάμ), ότι θα έστελναν τα παιδιά τους για να εκπαιδευτούν σε μη μουσουλμανικά σχολεία και ότι θα δημιουργούσαν απογόνους και δεσμούς με τις νέες τους πατρίδες. Αυτή είναι η κατάσταση σήμερα, όπου πολλά εκατομμύρια μουσουλμάνων προερχόμενοι από τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, τη Νότια και τη Νοτιοανατολική Ασία και αλλού, βρίσκονται τώρα σε κάθε χώρα της δυτικής Ευρώπης. Είναι προφανές ότι πολλοί από αυτούς εξακολουθούν να αισθάνονται πιστοί μουσουλμάνοι και ότι το καθήκον που τους δόθηκε από το Θεό, δηλαδή να πράττουν το καλό και να απαγορεύουν το κακό τώρα θα το εφαρμόσουν και στο νέο τους σπίτι όπως πίσω στην πατρίδα τους.

Κεφάλαιο Τρίτο

Ισλαμική Τρομοκρατία

Η τρομοκρατία αποτελεί ένα φαινόμενο παγκόσμιο βασισμένο σε τρία στοιχεία: στον πολιτισμό, την οικονομία και την θρησκεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά εξηγείται τόσο η δημιουργία όσο και η εξάπλωση και συνέχιση του φαινομένου.

Ως βασικά χαρακτηριστικά του φαινομένου μπορούμε να θεωρήσουμε, τον τρόπο οργάνωσης των ακραίων ισλαμιστικών οργανώσεων, το κίνητρο της πράξης (π.χ.: θρησκευτικό, ιδεολογικό, πολιτικό), τις τακτικές καθώς και το προφίλ των τρομοκρατών, το σκοπό των πράξεών τους, που είναι κυρίως ο εκφοβισμός και η δημιουργία αισθήματος ανασφάλειας, την χρηματοδότηση (κρατική ή ιδιωτική), καθώς επίσης και την προβολή ς μέσω των ΜΜΕ των πράξεών τους.

Η Ισλαμική τρομοκρατία είναι το αποτέλεσμα ενός κακώς εννοούμενου θρησκευτικού φανατισμού εκ μέρους κάποιων εξτρεμιστικών μουσουλμανικών οργανώσεων, βαθιά επηρεασμένων και καθοδηγούμενων από τις ιδέες και τα κηρύγματα του Sayyid Qutb, του ιδεολόγου θεωρητικού των Αδελφών Μουσουλμάνων.

Εάν προστρέξουμε στα αποτελέσματα πολλών ερευνών, που διεξάγονται κατά καιρούς από διεθνή Ινστιτούτα και Οργανισμούς σχετικά με τις τάσεις, τον αριθμό των θυμάτων από την τρομοκρατία και τις ενέργειες που σχετίζονται με αυτή, μπορούμε να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα, που ενδεχομένως να μας οδηγήσουν στη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Από την ετήσια έκθεση «Global Terrorism Index 2019» του Ινστιτούτου για τα Οικονομικά και την Ειρήνη (The Institute for Economics & Peace)⁸², έχουμε τις παρακάτω χρήσιμες παρατηρήσεις σχετικά με την τρομοκρατία από τη μελέτη των στατιστικών της. Έτσι λοιπόν, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, σημειώθηκαν τέσσερις διαφορετικές τάσεις στην παγκόσμια τρομοκρατία. Μεταξύ του 2002 και του 2007, οι τρομοκρατικές επιθέσεις αυξάνονταν σταθερά, συσχετιζόμενες με την αύξηση των συγκρούσεων στο Ιράκ. Η τάση αυτή κορυφώθηκε το 2007, σε αντιστοιχία με τη νέα αύξηση των επιχειρήσεων των αμερικανικών στρατευμάτων, μετά το πέρας των οποίων οι τρομοκρατικές επιθέσεις μειώθηκαν κατά 35%, μεταξύ 2007 και 2011. Η τρίτη τάση ήταν από το 2011

⁸² Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2019: Measuring the Impact of Terrorism, Sydney, November 2019. Available from: <http://visionofhumanity.org/reports>, τελευταία επίσκεψη 21/12/2019, σελ.34-52.

έως το 2014, όταν το παγκόσμιο κύμα τρομοκρατίας αυξήθηκε περισσότερο από 350% σε μόλις τρία χρόνια, με παράλληλη αύξηση των θυμάτων. Το κύμα αυτό, συνέπεσε με το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, την αύξηση των βίαιων συγκρούσεων στο Ιράκ, την άνοδο του ISIL, την έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Συρία, καθώς και την επανεμφάνιση της Boko Haram στη Νιγηρία. Κατά την τέταρτη τάση, από το 2014 και εφεξής, σημειώθηκε σημαντική μείωση των θανάτων λόγω τρομοκρατικών πράξεων, με τις υψηλότερες μειώσεις να συμβαίνουν στο Ιράκ και τη Νιγηρία. Αυτή η μείωση του αντίκτυπου της τρομοκρατίας σε όλο τον κόσμο οφείλεται στην αύξηση της συντονισμένης δράσης κατά της τρομοκρατίας τόσο σε κρατικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, στην αύξηση της πολιτικής σταθερότητας, στο ξεκαθάρισμα του εμφυλίου πολέμου στη Συρία και στην κατάρρευση του ISIL.

Τα τελευταία χρόνια οι τρομοκρατικές ομάδες που ευθύνονται για τους περισσότερους θανάτους ήταν τέσσερις, το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε (ISIL), οι Ταλιμπάν, η Boko Haram (Νιγηρία) και το Τμήμα Κορασάν του Ισλαμικού Κράτους (Khorasan Chapter of the Islamic State – Αφγανιστάν), οι οποίες ευθύνονται συνολικά για περίπου 10.000 θύματα σε ποσοστό 57,8% των συνολικών θανάτων μόνο για το 2018, όταν το 2012 μόνο αυτές οι τέσσερις ομάδες ευθύνονταν για κάτω από το 29% των θανάτων και μια δεκαετία νωρίτερα, υπήρχαν μόνο οι Ταλιμπάν.

Μεταξύ 2002 και 2018, η Νότια Ασία, η MENA και η υποσαχάρια Αφρική έχουν το θλιβερό ποσοστό του 93% του συνολικού αριθμού των θανάτων από την τρομοκρατία. Ο μεγαλύτερος αριθμός καταγράφηκε στη MENA, με περισσότερους από 93.700 θανάτους που αντιπροσωπεύει το 42% του αριθμού των θανάτων από το 2002 σε παγκόσμια κλίμακα.

Στην Ευρώπη και στη MENA παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη μείωση των θανάτων από τρομοκρατικές επιθέσεις μέσα στο 2018 (70% και 65% αντίστοιχα). Στην Ευρώπη ο αριθμός των θυμάτων ελαττώνεται για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά ενώ και ο αριθμός των περιστατικών τρομοκρατίας έπεσε επίσης κατά 40%. Η Δυτική Ευρώπη κατέγραψε τα χαμηλότερα περιστατικά από το 2012 και τα θύματα ήταν σε πέντε χώρες, από εννέα το 2017. Η κατάρρευση του ISIL στη Συρία και το Ιράκ αντανakλάται επίσης στην Ευρώπη, όπου δεν υπάρχουν θάνατοι που να αποδίδονται απευθείας στον ISIL, υπάρχουν όμως 16 θύματα που αποδίδονται σε φανατικούς αλλά μεμονωμένους τζιχαντιστές. Εντούτοις

υπάρχουν σχετικές αναφορές από τη Συρία ότι φυλακισμένοι μαχητές του ISIL έχουν δραπετεύσει και ενδεχομένως να κινηθούν προς την Ευρώπη, με κίνδυνο κλιμάκωσης των επιθέσεων στο έδαφός της. Η μείωση της δραστηριότητας του ISIL και των άλλων τζιχαντιστικών ομάδων στην Ευρώπη συνέβη παράλληλα με την υιοθέτηση αυστηρότερων μέτρων αντιτρομοκρατίας και ασφάλειας σε ολόκληρη την ΕΕ και την απώλεια της επικράτειάς του στο Ιράκ και τη Συρία⁸³.

Η Catherine De Bolle, από τον Μάιο του 2018 εκτελεί χρέη Executive Director της Europol, σε πρόσφατη συνέντευξή της στο περιοδικό CTC-Sentinel⁸⁴ της Στρατιωτικής Σχολής West Point των ΗΠΑ, όταν ερωτήθηκε για τα εκτιμώμενα επίπεδα απειλής της τζιχαντιστικής τρομοκρατίας στην ΕΕ ανέφερε μεταξύ άλλων ότι:

«Το 2018, είχαμε πολύ λιγότερες τρομοκρατικές επιθέσεις. Το 2017, καταγράψαμε συνολικά 205 τρομοκρατικές επιθέσεις επιτυχείς ή αποτυχείς και το 2018 μόνο 129. Αν και οι εθνικιστικές και αυτονομιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις εξακολουθούν να υπερτερούν σε αριθμό από όλα τα υπόλοιπα είδη επιθέσεων, τα περιστατικά τζιχαντιστικής τρομοκρατίας παραμένουν τα πιο θανατηφόρα. Και τα 13 θύματα τρομοκρατικών περιστατικών στην ΕΕ κατά το 2018, ήταν θύματα από επτά τζιχαντιστικές επιθέσεις. Οι αριθμοί αυτοί φαίνονται χαμηλοί, σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια, αλλά ο σημαντικός αριθμός ανολοκλήρωτων σχεδίων και συλλήψεων δείχνουν ότι η απειλή από την τζιχαντιστική τρομοκρατία δεν έχει μειωθεί.

Παρατηρούμε επίσης ότι υπάρχουν, ακόμα, τρία μοτίβα στις επιθέσεις των ακραίων τζιχαντιστών: επιτίθενται στα σύμβολα του Δυτικού τρόπου ζωής, επιτίθενται στα σύμβολα της εξουσίας και υπάρχουν επίσης αδιάκριτες δολοφονίες.

Βλέπουμε επίσης ότι οι επιθέσεις τζιχαντιστών διαπράττονται κυρίως από εγχώριους τρομοκράτες οι οποίοι ριζοσπαστικοποιήθηκαν στην ευρωπαϊκή χώρα προέλευσής τους, ζουν εκεί και δεν ταξίδεψαν ποτέ για να ενταχθούν σε διάφορες τρομοκρατικές ομάδες στο εξωτερικό. Τα προφίλ αυτών των εγχώριων τρομοκρατών ποικίλλουν, αλλά βλέπουμε ότι πολλοί από αυτούς είναι άτομα με εγκληματικό παρελθόν. Οι περισσότεροι έχουν γεννηθεί στην Ε.Ε. και έχουν ζήσει εδώ όλη τη ζωή τους. Ριζοσπαστικοποιούνται πολύ, πολύ γρήγορα και στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν υπάρχει άμεση σύνδεση με το IS ή κάποια άλλη τρομοκρατική οργάνωση. Χρησιμοποιούν απλοϊκά όπλα και όταν εκτελούν μια επίθεση, την οργανώνουν πολύ γρήγορα, δεν είναι πια τόσο εκλεπτυσμένοι» (CTC-Sentinel, June/July 2018).

⁸³ Στο ίδιο, σελ. 14-17

⁸⁴ CTC-Sentinel, June/July 2018 · Volume 11, ISS, Paul Cruickshank, «A View from the CT Foxhole: Catherine De Bolle, Executive Director, Europol», σελ. 12-17.

Οργάνωση Ισλαμικής Τρομοκρατίας

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που εμπλέκονται στην εξέλιξη της δομής του παγκόσμιου ισλαμικού τρομοκρατικού δικτύου, όπως η διάλυση του παγκόσμιου δικτύου, το εχθρικό τοπικό περιβάλλον, η αυστηροποίηση των ελέγχων στα εθνικά σύνορα και η διαθεσιμότητα του Διαδικτύου. Πριν από την έλευση του Διαδικτύου, η εξέλιξη μιας μορφής τρομοκρατίας χωρίς ηγέτες, αποτελούσε παραδοχή αποτυχίας της παραδοσιακής τρομοκρατίας. Μια βασική διαφορά μεταξύ της νέας τρομοκρατίας όπως π.χ. του δικτύου της Αλ Κάιντα και των πιο παραδοσιακών ομάδων είναι ακριβώς αυτό το παγκόσμιο δίκτυο από επιμέρους δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων θυγατρικών, κυψελών και δικτύων υποστήριξης. Τα δίκτυα αυτά παρέχουν στην οργάνωση παρουσία και ικανότητα να ενεργεί σε πολλές χώρες αντί σε μία χώρα ή μια περιοχή. Το παγκόσμιο αυτό δίκτυο αποτελεί το πιο διαδεδομένο μη κρατικό τρομοκρατικό δίκτυο που παρατηρήθηκε ποτέ με αποτέλεσμα να παρέχει στην οργάνωση «παγκόσμια εμβέλεια». Όλες όμως οι οργανώσεις, παραδοσιακές και σύγχρονες, διαθέτουν κάποια δομή και οργάνωση που τους επιτρέπουν να λειτουργούν και να αντιστέκονται. Οι παραδοσιακές τρομοκρατικές ομάδες είχαν μια ιεραρχική οργάνωση πυραμιδοειδούς μορφής ενώ οι σύγχρονες οργανώσεις έχουν τελείως διαφορετική δομή και σκεπτικό οργάνωσης, βασιζόμενες στα παρακάτω περιγραφόμενα χαρακτηριστικά.

Κυψελική Δομή. Το σύστημα των μυστικών κυψελών, είναι η μέθοδος οργάνωσης των τρομοκρατικών οργανώσεων έτσι ώστε να μπορούν να ανθίστανται αποτελεσματικότερα σε πιθανή προσπάθεια διείσδυσης εντός της οργανώσεως. Το βασικό χαρακτηριστικό της κυψελικής δομής είναι ότι δεν υπάρχει ρητή επικοινωνία μεταξύ των κυψελών που ενεργούν με κοινούς στόχους. Τα μέλη μιας κυψέλης συνήθως έχουν ελάχιστες ή καθόλου πληροφορίες για το ποιος άλλος ενεργεί με τον ίδιο στόχο. Σε αντίθεση με ένα ιεραρχικό δίκτυο που μπορεί να εξαλειφθεί με αποκεφαλισμό της ηγεσίας του, ένα μικρό δίκτυο κυψέλης αντιστέκεται στον κατακερματισμό λόγω της πυκνής διασυνδεσιμότητάς του. Ακόμα και αν ένας σημαντικός αριθμός των κόμβων του αφαιρεθεί τυχαία δεν θα έχει μεγάλη επίπτωση στην ακεραιότητά του. Τυχαίες επιθέσεις, όπως η ξαφνική σύλληψη κάποιου μέλους της κυψέλης, δεν θα επηρεάσουν τη δομή του δικτύου. Έτσι, εάν ένα μέλος της κυψέλης συλληφθεί και ανακριθεί, δεν θα γνωρίζει την ταυτότητα των ατόμων που είναι υψηλότερα στην ιεραρχία της οργάνωσης και επομένως ούτε θα μπορεί να δώσει κάποια χρήσιμη πληροφορία στις διωκτικές αρχές ούτε η μυστικότητα

της οργάνωσης θα διακινδυνεύσει. Αυτές οι ενέργειες ενδέχεται να εμποδίσουν τους μεμονωμένους τρομοκράτες στη μετακίνησή τους, αλλά θα αφήσουν το δίκτυο σε μεγάλο βαθμό αδιατάρακτο.

Σύμφωνα με τον Rohan Gunaratna⁸⁵, η Al Qaeda προτίμησε την παραδοσιακή αυστηρά ιεραρχική κυτταρική δομή (κυψέλη) σύμφωνα με την αρχή «γνωρίζω ότι χρειάζεται», με καταμερισμό και ασφαλή επικοινωνία. Ομοίως, οι επιχειρήσεις ακολουθούσαν τρεις φάσεις. Πρώτον, οι πληροφορίες για το στόχο αποκτούνται από μία ομάδα και μεταδίδονται στην ομάδα επίθεσης στο Αφγανιστάν για να γίνει η σχεδίαση και οι πρόβες. Στη συνέχεια, μια τρίτη ομάδα έρχεται στην περιοχή της επιχείρησης και οργανώνει την υλικοτεχνική υποστήριξη: ασφαλή σπίτια, οχήματα, όπλα και εκρηκτικά. Τελευταία, καταφθάνει η ομάδα επίθεσης που συντονίζει και διεξάγει την επίθεση. Εάν δεν πρόκειται για αποστολή αυτοκτονίας (martyrdom), αποσύρεται μετά την ολοκλήρωση της επιχείρησης. Παρά το γεγονός ότι αυτή η στρατηγική διασφαλίζει την εμπιστευτικότητα και την ασφάλεια, εντούτοις ενθαρρύνει και την αποτυχία.

Ένα μικρό δίκτυο, όπως μια κυψέλη, είναι ευάλωτο μόνο σε στοχευμένη επίθεση σε κεντρικό κόμβο του. Εάν καταστραφούν αρκετοί κόμβοι, το δίκτυο διασπάται αυτόματα σε απομονωμένες νησίδες κόμβων που δεν επικοινωνούν μεταξύ τους. Ένας από αυτούς μπορεί να βρει μια «γέφυρα» (bridge) ή μια επαφή για ένα υψηλότερο επίπεδο εμπιστευτικότητας της τρομοκρατικής οργάνωσης. Η δομή της μυστικής κυψέλης μπορεί να κυμαίνεται, ανάλογα με την ιδεολογία της οργάνωσης, τον επιχειρησιακό της χώρο, τις διαθέσιμες επικοινωνίες και τη φύση της αποστολής.

«Ακέφαλη» Αντίσταση. Η ανεξάρτητη (ακέφαλη) αντίσταση ή αντίσταση χωρίς ηγέτες (Leaderless Resistance)⁸⁶ ή κυψελική δομή φάντασμα (Phantom cell), είναι μια στρατηγική αντίστασης με την οποία μικρές, ανεξάρτητες ομάδες (μυστικές κυψέλες) ή ανεξάρτητα άτομα (η ατομική κυψέλη ονομάζεται «Lone Wolf»), αμφισβητούν κάποιον καθιερωμένο κρατικό θεσμό όπως τη

⁸⁵ Gunaratna, Rohan, «Inside al Qaeda: Global Network of Terror», New York, 2002 Columbia University Press, σελ. 76-84.

Ο Rohan Gunaratna (1961-) είναι πολιτικός αναλυτής και γνωστός διεθνής εμπειρογνώμονας στον τομέα της τρομοκρατίας. Είναι ο πρώην επικεφαλής του Institute of Defense and Strategic Studies (ICPVTR), στο Nanyang Technological University, Singapore

⁸⁶ Beam, Louis, «Leaderless Resistance», The Seditonist #12, February 1992, <http://reactor-core.org/leaderless-resistance.html>, τελευταία επίσκεψη 21/12/19.

Δικαιοσύνη ή την Κυβέρνηση. Η διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης δημιουργεί αυτές τις μικρές, τοπικές, αυτο-οργανωμένες ομάδες σε ένα εχθρικό περιβάλλον αλλά συνδέεται επίσης και μέσω του Διαδικτύου και οδηγεί σε ένα αποσυνδεδεμένο παγκόσμιο δίκτυο, το τζιχάντ χωρίς ηγέτες (leaderless jihad)⁸⁷. Εάν αλλάξει το περιβάλλον, τότε το δίκτυο θα προσαρμοστεί στη νέα του θέση. Η δομή αυτού του δικτύου είναι απλή και δύσκολο να προσδιοριστεί. Οι ακέφαλες κυψέλες δεν διαθέτουν κάθετη αλυσίδα διοίκησης και έτσι λειτουργούν χωρίς εντολές από κάποια ιεραρχία, έχουν όμως έναν κοινό στόχο που τους συνδέει με το κίνημα ή την οργάνωση την ιδεολογία της οποίας έχουν υιοθετήσει. Η ακέφαλη αντίσταση μπορεί να είναι από μη βίαιη διαμαρτυρία και πολιτική ανυπακοή μέχρι βανδαλισμός, τρομοκρατία ή άλλες βίαιες ενέργειες. Κατά καιρούς έχει χρησιμοποιηθεί από πολλά κινήματα όπως το κίνημα για την απελευθέρωση των ζώων, τους ριζοσπάστες περιβαλλοντολόγους, το κίνημα για την καταπολέμηση της άμβλωσης καθώς και από αντιστασιακές ομάδες, τρομοκρατικές οργανώσεις και ομάδες μίσους. Η ακέφαλη αντίσταση μπορεί να έχει μια συμβολική φιγούρα ως επικεφαλής, που μπορεί να είναι κάποιο δημόσιο πρόσωπο ή ένα όνομα πολλαπλών χρήσεων, η οποία μπορεί να επιλέγει γενικούς στόχους, αλλά στην πραγματικότητα δεν διαχειρίζεται και δεν εκτελεί σχέδια.

Οι αδυναμίες της αντίστασης χωρίς ηγέτες είναι ότι παραμένει ευάλωτη σε οτιδήποτε μπορεί να μειώσει την επίκλησή της προς τους νέους. Ένα κοινωνικό κίνημα χωρίς ηγέτες, είναι σχεδόν βέβαιο ότι δεν μπορεί να επιβάλει πειθαρχία στα μέλη του και βρίσκεται μονίμως στο έλεός τους. Εάν οι ηγέτες της οργάνωσης δυσφημιστούν με ψευδείς ισχυρισμούς, οι οπαδοί τους μπορούν απλά να τους εγκαταλείψουν.

Ομάδες Θανάτου (Death Squads). Η ομάδα θανάτου (death squad), είναι μια ένοπλη ομάδα που πραγματοποιεί δολοφονίες ή απαγωγές προσώπων, βασανιστήρια, γενοκτονίες, εθνοκαθάρσεις ή τρομοκρατικές ενέργειες κυρίως για πολιτικούς στόχους. Όλες οι παραπάνω πράξεις διεξάγονται με τρόπους που αποσκοπούν στη διασφάλιση της μυστικότητας των ταυτοτήτων των μελών της. Οι ομάδες θανάτου μπορεί να υποστηρίζονται από εθνικές ή ξένες κυβερνήσεις και να

⁸⁷ Sageman, Marc, «Leaderless Jihad - Terror Networks in the Twenty-First Century», University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008, σελ. 143-146

διαθέτουν μια μυστική αστυνομική δύναμη, ένοπλες παραστρατιωτικές ομάδες, κυβερνητικούς στρατιώτες, αστυνομικούς ή συνδυασμούς των ανωτέρω. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Νικόλαο Γιαννόπουλο στο βιβλίο του «Οι Επιθέσεις Αυτοκτονίας ως μορφή Τρομοκρατίας»⁸⁸,

«τα όρια μεταξύ κρατικής και παρακρατικής τρομοκρατίας είναι πολύ δύσκολο να διακριθούν. Οι φιλοκυβερνητικές παραστρατιωτικές ομάδες θανάτου στη Νότια Αφρική ή στην Κολομβία είναι ένα παράδειγμα τρομοκρατίας, το οποίο περιλαμβάνει κρατικούς και επίσης παρακρατικούς παράγοντες. Παρομοίως, τα όρια μεταξύ κρατικής και ατομικής τρομοκρατίας είναι δυσδιάκριτα, ειδικά στην τρομοκρατία που λαμβάνει χώρα από βομβιστές αυτοκτονίας» (Γιαννόπουλος Νικόλαος, 2019).

Εκπαίδευση Τρομοκρατών. Υπάρχουν χώρες που παρέχουν υποστήριξη στις τρομοκρατικές οργανώσεις και τις δραστηριότητές τους παραχωρώντας τους χώρους για εκπαίδευση των μελών τους ή οπλισμό και καθοδήγηση για τις δράσεις τους. Η υποστήριξη των χωρών αυτών μπορεί να περιλαμβάνει παροχή ασύλου, χορήγηση πλαστών εγγράφων και ταυτοτήτων, προμήθεια οπλισμού, παροχή στρατιωτικής εκπαίδευσης κ.λπ.. Η εκπαίδευση των μελών των τρομοκρατικών οργανώσεων διεξάγεται σε ειδικά στρατόπεδα εκπαίδευσης, στις χώρες αυτές. Τα περισσότερα στρατόπεδα βρίσκονται στη Μέση Ανατολή, με τα πιο διαβόητα στη Συρία και την Αραβική Χερσόνησο (π.χ. Αφγανιστάν, Ιράν, Ιράκ, Λιβύη, Σουδάν, Υεμένη κ.λπ.). Στα στρατόπεδα αυτά παρέχεται στους νεοσύλλεκτους εκπαίδευση στα όπλα και στην τήρηση της ιεραρχίας, αλληλεπίδραση με εξειδικευμένους βετεράνους και ασφαλή γεωγραφική θέση για επιχειρήσεις. Οι νεοσύλλεκτοι κατηχούνται συνεχώς στους στόχους και τις πεποιθήσεις της εκάστοτε οργάνωσης. Οι ηγέτες της οργάνωσης προσπαθούν να απομονώσουν τους νεοσύλλεκτους από τις εξωτερικές τους κοινωνικές συνδέσεις και επιδράσεις και να τους αναγκάσουν να δημιουργήσουν μια νέα ταυτότητα. Η τακτική αυτή επιτρέπει στον οργανισμό να γίνει η «οικογένεια» των νεοσυλλέκτων και να δημιουργήσει την πίστη στους στόχους του οργανισμού. Πριν από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου η στρατολόγηση και η ενθάρρυνση για εκπαίδευση στα στρατόπεδα του Αφγανιστάν γινόταν στα

⁸⁸ Γιαννόπουλος Νικόλαος, «Οι Επιθέσεις Αυτοκτονίας ως μορφή Τρομοκρατίας - Κατανόηση του φαινομένου με χρήση της Θεωρίας Παιγνίων», Αθήνα, Νικόλαος Γιαννόπουλος, 2019, σελ.62.

τζαμιά και σε κάποιες «εικονικές» οργανώσεις, ενώ σήμερα η παρακίνηση και η ριζοσπαστικοποίηση γίνεται κυρίως στις φυλακές⁸⁹.

Χρηματοδότηση. Χρηματοδότηση της τρομοκρατίας σημαίνει την παροχή οικονομικής υποστήριξης είτε σε μεμονωμένους τρομοκράτες είτε σε μη κρατικούς δρώντες. Ένα από τα βασικά ερωτήματα που έρχεται αμέσως στο μυαλό όταν μιλάμε για τρομοκρατία και τρομοκρατικές ενέργειες ή οργανώσεις είναι «πώς το κατάφεραν, που βρήκαν τα χρήματα;»⁹⁰. Οι τρομοκράτες και οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν οποιονδήποτε πόρο χρημάτων, αρκεί να μπορούν να έχουν άμεση πρόσβαση για να χρηματοδοτηθούν. Μερικοί συνήθεις τρόποι χρηματοδότησης τους είναι η διανομή ναρκωτικών, η μαύρη αγορά του πετρελαίου, η λειτουργία νόμιμων επιχειρήσεων όπως αντιπροσωπείες αυτοκινήτων, εταιρείες ταξί κ.λπ.. Το ISIS, για παράδειγμα, είναι γνωστό ότι χρησιμοποιεί τη μαύρη αγορά του πετρελαίου ως μέσο χρηματοδότησης της τρομοκρατικής του δραστηριότητας.

Οι τρομοκράτες, για τις χρηματοπιστωτικές τους συναλλαγές, χρησιμοποιούν συνήθως ανθρώπους που δεν έχουν ποινικό μητρώο καθώς αυτοί δεν είναι εύκολο να εντοπιστούν. Οι συναλλαγές αυτές, που συχνά εμφανίζονται ως δωρεές σε φιλανθρωπικές οργανώσεις και οικογενειακά δώρα, είναι μεν νόμιμες αλλά ο σκοπός τους είναι παράνομος καθώς είναι προς όφελος τρομοκρατικών οργανώσεων.

Πολλές τρομοκρατικές ομάδες, όπως ακριβώς και το οργανωμένο έγκλημα, διαθέτουν σημαντικές νόμιμες επιχειρήσεις, όπως αδειοδοτημένα σπίτια τυχερών παιχνιδιών, εταιρείες κατασκευής κτιρίων, κομμωτήρια και μπαρ, караόκε, μηχανολογικές επιχειρήσεις, εστιατόρια και μπαρ, κλαμπ μπιλιάρδου, υπηρεσίες αποκομιδής απορριμμάτων ή επιχειρήσεις φορτοεκφόρτωσης. Αυτές οι «μπροστινές»⁹¹ εταιρείες χρησιμοποιούνται για να ξεπλένουν τα εισοδήματα των παράνομων δραστηριοτήτων.

⁸⁹ Hippel, Karin von, «Europe Confronts Terrorism», Palgrave Macmillan, New York, 2005, σελ. 276

⁹⁰ Clarke, Colin P. Ph.D., «Terrorism, Inc. - The Financing of Terrorism, Insurgency, and Irregular Warfare», Praeger, Santa Barbara, California, 2015

⁹¹ Μπροστινή οργάνωση είναι κάθε οντότητα που έχει συσταθεί και ελέγχεται από κάποιον άλλο οργανισμό, όπως υπηρεσίες πληροφοριών, ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, απαγορευμένες από το νόμο οργανώσεις, θρησκευτικές ή πολιτικές ομάδες κ.λπ.. Οι μπροστινές οργανώσεις μπορούν να ενεργήσουν προς όφελος της γονικής ομάδας, χωρίς να αποδίδονται οι δράσεις της στη γονική ομάδα, επιτρέποντάς έτσι στις γονικές να κρύβονται από την κοινή γνώμη.

Το διαδίκτυο, αποτελεί την πιο σύγχρονη μορφή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας καθώς είναι σε θέση να προστατεύσει τόσο την ανωνυμία του δωρητή όσο και του αποδέκτη των χρημάτων. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν ευρύτατα την προπαγάνδα μέσω του διαδικτύου, προκειμένου να συγκεντρώσουν οικονομική υποστήριξη από όσους τους ακολουθούν. Είναι επίσης σε θέση να βρουν κεφάλαια μέσω εγκληματικής δραστηριότητας στο διαδίκτυο, όπως κλοπή τραπεζικών πληροφοριών (e-banking) με τη βοήθεια ατόμων που δεν συσχετίζονται με αυτές τις τρομοκρατικές οργανώσεις (hackers). Η Αλ Κάιντα έχει χρησιμοποιήσει το διαδίκτυο για να χρηματοδοτεί την οργάνωσή της, καθώς με τον τρόπο αυτό είναι σε θέση να προσεγγίσει ένα ευρύτερο κοινό. Σε μια περίπτωση, στις επιθέσεις του Παρισιού του Νοεμβρίου 2015⁹², το δίκτυο Abaaoud χρησιμοποίησε τη μέθοδο της hawala⁹³ για να μεταφέρει χρήματα στους επιτιθέμενους. Αυτό είναι το πρώτο παράδειγμα χρήσης αυτής της μεθόδου από κάποια τρομοκρατική κυψέλη στην Ευρώπη.

Επιπλέον, η άνευ προηγουμένου εισροή ευρωπαϊών ξένων μαχητών στη Συρία και το Ιράκ έχει παράσχει στο IS μεγάλους αριθμούς δυνητικών μαχητών που μπορούν να καθοδηγηθούν, να εκπαιδευτούν και να χρηματοδοτηθούν στη Συρία, προτού αποσταλούν πίσω στην Ευρώπη. Όλες οι κυψέλες επίθεσης που έλαβαν χρήματα από το IS το 2014-16 αφορούσαν δράστες που είχαν βρεθεί προηγουμένως στη Συρία.

Η αύξηση της χρηματοδότησης από το ίδιο το IS, αποτελεί την πιο αξιοσημείωτη αλλαγή στα μοντέλα χρηματοδότησης των τρομοκρατικών ομάδων από το 2014-16. Παρ' όλα αυτά, οι νόμιμες πηγές χρηματοδότησης εξακολουθούν να

⁹² Το απόγευμα της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015, σημειώθηκε μια σειρά από βίαιες επιθέσεις στο Παρίσι αλλά και στο προάστιο Σαιν-Ντενί. Από τις 21:16 (τοπική ώρα) και για τις επόμενες τρεις περίπου ώρες αναφέρθηκαν τουλάχιστον 3 ξεχωριστές εκρήξεις και έξι μαζικοί πυροβολισμοί. Η επίθεση με τα περισσότερα θύματα έγινε στο Θέατρο Μπατακλάν, όπου ένοπλοι κράτησαν ομήρους τους ακροατές μιας συναυλίας και έδωσαν μάχη με την αστυνομία μέχρι τις 1 τα ξημερώματα της 14^{ης} Νοεμβρίου. Κατά τη διάρκεια των επιθέσεων σκοτώθηκαν 8 ένοπλοι. Συνολικά στις επιθέσεις σκοτώθηκαν 129 άνθρωποι, από τους οποίους περίπου 90 στο θέατρο Μπατακλάν. Ακόμα 200 άνθρωποι τραυματίστηκαν από τις επιθέσεις.

⁹³ Η Hawala, επίσης γνωστή ως hundi σημαίνει μεταφορά ή έμβασμα, είναι μια μέθοδος μεταφοράς χρημάτων χωρίς πραγματική μετακίνηση χρημάτων. Ο ορισμός της Interpol για τη hawala είναι: «μεταφορά χρημάτων χωρίς κίνηση χρημάτων». Ένας άλλος ορισμός είναι απλώς «εμπιστοσύνη». Η Hawala είναι ένας εναλλακτικός διάυλος εμβασμάτων που υπάρχει εκτός των παραδοσιακών τραπεζικών συστημάτων, χρησιμοποιείται ευρέως ακόμα και σήμερα στις περιοχές της Μέσης Ανατολής, της Ινδίας, της Βορείου Αφρικής και στο Κέρας της Αφρικής. Η ιδιοφυής απλότητά του το κάνει πρακτικά αόρατο από κάθε σύγχρονο μέσο εντοπισμού. Οι συναλλαγές μεταξύ μεσιτών της Hawala πραγματοποιούνται χωρίς εντολές πληρωμών και η ελκυστικότητα του δικτύου έγκειται στο ότι έχει πολύ χαμηλότερες προμήθειες, συγκριτικά με τις τράπεζες και τις άλλες μεθόδους money transfer.

είναι οι πιο διαδεδομένες. Τα μετρητά εξακολουθούν να αποτελούν τη συνηθέστερη μέθοδο μεταβίβασης (χρηματοδότησης) ενώ σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ειδικών, η συντριπτική πλειοψηφία των επιθέσεων εξακολουθεί να κοστίζει λιγότερο από 10.000 δολάρια, ένα ποσό που μπορεί κάποιος να έχει επάνω του και συνήθως, όσοι ξένοι μαχητές επιστρέφουν στις πατρίδες τους στην Ευρώπη και αλλού, το προμηθεύονται από το IS περιμένοντας τη σειρά τους για να ενεργοποιηθούν.

Όπως ήταν φυσικό, η διεθνής κοινότητα δεν θα μπορούσε να παραμείνει απαθής εμπρός σε αυτό το φαινόμενο. Έτσι, προκειμένου να διακοπούν τα κανάλια μέσω των οποίων οι διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις αντλούσαν χρήματα με τα οποία προέβαιναν σε τρομοκρατικές ενέργειες και δράσεις, οι χώρες συνασπίστηκαν και προχώρησαν στη θέσπιση νόμων, ειδικών διατάξεων και κανόνων για την εφαρμογή πολιτικών εντός ενός ευρύτερου πλαισίου για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Combating the Financing of Terrorism - CFT). Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει όλα εκείνα τα εργαλεία που επιτρέπουν την καταπολέμηση του εγκλήματος, όπως παρακολούθηση τηλεφώνων ή την ηλεκτρονική επιτήρηση, αλλά μπορεί επίσης να επεκτείνεται και σε οικονομικές κυρώσεις και δέσμευση κεφαλαίων και λογαριασμών ατόμων και οργανισμών που εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο στη διεθνή τρομοκρατία είτε έχουν ειδικές συνδέσεις με τρομοκρατικές οργανώσεις⁹⁴. Οι χώρες έχουν συνειδητοποιήσει ότι για την αποτελεσματική καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας πρέπει να δράσουν συνεργατικά και έτσι σχημάτισαν Κοινές Ομάδες Δράσης (Combined Joint Interagency Task Forces - CJATFs).

Όσο εξελίσσεται η τρομοκρατία θα εμφανίζονται συνεχώς νέες μέθοδοι για τη δημιουργία και τη μετακίνηση κεφαλαίων και νέες επιλογές (μέσω διαδικτύου ή εφαρμογών κινητών κ.λπ.) δημιουργώντας έτσι νέες τρομοκρατικές απειλές και νέες τρωτότητες. Η χρηματοδότηση της χρήσης των κοινωνικών μέσων δικτύωσης συνδυάζεται με καινοτόμες μεθόδους τόσο για την άντληση όσο και για τη μεταφορά χρημάτων. Ακόμα και η απλή χρήση αυτών των δικτύων για την ανταλλαγή λεπτομερειών πληρωμών για τη λήψη χρημάτων, η χρήση

⁹⁴ Clarke, Colin P. Ph.D., «Terrorism, Inc. - The Financing of Terrorism, Insurgency, and Irregular Warfare», Praeger, Santa Barbara, California, 2015, σελ. 12-14.

εικονικών νομισμάτων όπως το BitCoin ή προπληρωμένων καρτών ως υποκατάστατα των παραδοσιακών ταξιδιωτικών επιταγών ή τα νέα συστήματα πληρωμών με βάση το Διαδίκτυο, ανοίγουν ένα ευρύ φάσμα ευκαιριών για τρομοκράτες, δημιουργώντας έτσι νέους πονοκεφάλους για τις δυνάμεις CTF.

Ο Colin Clarke⁹⁵, για να μπορέσει να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρηματοδοτούνται, εισαγάγει τον όρο «Γκρίζα Οικονομία» (Gray Economy), δηλαδή ένα «συνδυασμό νόμιμων και παράνομων δραστηριοτήτων που διεξάγονται από τρομοκρατικές και ανταρτικές ομάδες για νομισματικό κέρδος». Σύμφωνα με τον Clarke:

«Συνολικά, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν την γκρίζα οικονομία δεν είναι εντελώς παράνομες. Η γκρίζα οικονομία περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση από τη διασπορά, τις δωρεές μέσω φιλανθρωπικών οργανώσεων, την απάτη (συμπεριλαμβανομένης της κλοπής ταυτότητας και του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο), τις νόμιμες δραστηριότητες με "μπροστινές" επιχειρήσεις (ξέπλυμα) και τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Η γκρίζα οικονομία συνορεύει και αλληλεπιδρά με την νόμιμη οικονομία και διασταυρώνεται με τις συνήθεις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Όλα αυτά όμως καθιστούν δύσκολη την αντιμετώπισή της καθώς οι κοινότητες της διασποράς αποστέλλουν νόμιμα εμβάσματα πίσω στις χώρες προέλευσής τους για να βοηθήσουν τις οικογενειές τους ενώ τίμια άτομα συμβάλλουν οικονομικά σε μια σειρά φιλανθρωπικών οργανώσεων για να βοηθήσουν τους λιγότερο τυχερούς. Φυσικά, τα κεφάλαια που προορίζονται για τους τρομοκράτες και τους αντάρτες ταξιδεύουν μέσω αυτών των ίδιων διαύλων, όμως οι προσπάθειες για τις αποκρυπτογραφήσεις των κινήσεων αυτών προκειμένου να εντοπιστούν ποια κεφάλαια πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για καλό σκοπό και ποια για να σκοτώσουν και να προκαλέσουν καταστροφές, αποτελούν ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο για τους φορείς επιβολής του νόμου και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι τρομοκράτες και οι αντάρτες επιδιώκουν να επωφεληθούν από την παγκοσμιοποίηση συγκεντρώνοντας τα χρήματά τους με ογκώδη ποσά κεφαλαιακών μεταβιβάσεων που ξεπερνούν τα 1 τρισεκατομμύρια δολάρια την ημέρα. Το γεγονός ότι οι τρομοκράτες και οι εγκληματίες συνδυάζουν τους πόρους και τα κέρδη τους με νόμιμους πόρους, καθιστά εξαιρετικά δύσκολο το έργο του εντοπισμού του σημείου που ξεκινούν τα νόμιμα κεφάλαια και του σημείου που καταλήγουν τα εγκληματικά κεφάλαια (Clarke, Colin, 2015).

Όμως εκτός από τις δραστηριότητες που κινούνται στο όριο της νομιμότητας, οι αντάρτες και οι τρομοκράτες εξαρτώνται επίσης από στοιχεία της «σκοτεινής οικονομίας» (Dark Economy), τα οποία επικεντρώνονται κυρίως σε διάφορες

⁹⁵ Στο ίδιο, σελ.16-19

μορφές του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, όπως: εμπορία ανθρώπων, λαθρεμπόριο ναρκωτικών, εκβιασμοί, εξαναγκασμοί, εκφοβισμοί, απαγωγή για λύτρα (KFR), διαφθορά και εγκλήματα στον κυβερνοχώρο.

«Οι δραστηριότητες που συμβαίνουν στη σκοτεινή οικονομία είναι εντελώς παράνομες και συνήθως περιλαμβάνουν χρήση βίας ή απειλή χρήσης βίας και διακρίνονται σε απαγωγές για λύτρα, ένοπλη ληστεία και κλοπή, εμπορία, λαθρεμπόριο, εμπορία, παραποίηση, πληρωμές εκβιασμών και προστασίας και εξωτερική κρατική υποστήριξη» (Clarke, Colin, 2015)⁹⁶.

Οι προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την καταπολέμηση τη χρηματοδότησης της τρομοκρατίας δεν είναι πάντοτε επιτυχημένες και όπως συμβαίνει συνήθως, μπορεί να χαρακτηρίζονται από πλεονασμό, ανεπαρκή συνεργασία και συντονισμό, εσωτερικές διαφωνίες και ανεπαρκή ανταλλαγή πληροφοριών. Κανένα σύστημα και κανένα εργαλείο δεν είναι τέλειο. Είναι όμως σημαντικό να βελτιωθούν τα χρηματοπιστωτικά συστήματα και οι διαδικασίες που ήδη υπάρχουν για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Στην Ευρώπη, η κατάσταση απεικονίζεται στην ετήσια έκθεση για την τρομοκρατία της Europol (TESAT) και σύμφωνα με το πλαίσιο των τροποποιήσεων στον τρόπο λειτουργίας (modus operandi) ((EUROPOL, 2016):

«Η πλειονότητα των τρομοκρατικών ενεργειών που διεπράχθησαν το 2018 απαιτούσε ελάχιστη ή καθόλου χρηματοδότηση και ήταν απλές στην προετοιμασία και την εκτέλεσή τους. Οι ίδιοι οι δράστες μπορούσαν να βάλουν τα χρήματα για τέτοιες επιθέσεις χωρίς να αφήνουν ίχνη. Όταν απαιτείται εξωτερική χρηματοδότηση, τότε χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι. ...Ο τρόπος μεταφοράς χρημάτων, όπως η hawala, εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό μέσο χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. ...Ερευνες που πραγματοποιήθηκαν σε κράτη μέλη της ΕΕ έδειξαν ότι τα ζητήματα της νομιμοποίησης εσόδων (ξέπλυμα) από παράνομες δραστηριότητες, της εμπορίας ανθρώπων, του λαθρεμπορίου μεταναστών και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας αλληλοσυνδέονται. ...Επίσης τόσο οι κανονικές όσο και οι ιστοσελίδες του "σκοτεινού" δικτύου (Dark Web), χρησιμοποιούνται για να ζητήσουν online δωρεές, συμπεριλαμβανομένων των εικονικών νομισμάτων. Το πιο συνηθισμένο κρυπτονόμισμα είναι το Bitcoin» (EUROPOL, TESAT 2019)⁹⁷.

Το γεγονός που αποτυπώνεται στην αυξημένη αυτοχρηματοδότηση των διαφόρων τρομοκρατικών κυψελών στην Ευρώπη, η οποία όμως βασίζεται σε νόμιμες

⁹⁶ Στο ίδιο, σελ.12-38

⁹⁷ European Union Terrorism Situation And Trend Report 2019, TESAT-2019, σελ. 17-19.

πηγές εισοδήματος είναι ανησυχητικό από την άποψη της πρόληψης, καθώς είναι δύσκολο να εντοπιστούν και να συνδεθούν με την τρομοκρατία. Ελάχιστες από αυτές τις χρηματοοικονομικές δραστηριότητες είναι ύποπτες ή θεαματικές. Εάν τα άτομα σε αυτές τις αυτοχρηματοδοτούμενες κυψέλες δεν είναι ήδη υπό παρακολούθηση για κάποιον άλλο λόγο, οι οικονομικές τους συναλλαγές είναι απίθανο να δημιουργήσουν συναγερμό. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι τα υφιστάμενα αντίμετρα πρέπει να εγκαταλειφθούν αυτόματα. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι και οι τρομοκράτες είναι ευέλικτοι και μπορούν να προσαρμόζονται στις επιβαλλόμενες και εφαρμοζόμενες κάθε φορά πολιτικές. Επομένως, υπάρχει η ανάγκη για συνεχή επανεξέταση των μέτρων κατά της τρομοκρατίας, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο οι σημερινοί τρομοκράτες χρηματοδοτούν τις δραστηριότητές τους⁹⁸.

Κίνητρα - Αιτίες Ριζοσπαστικοποίησης

Τα τελευταία χρόνια πολλοί ερευνητές, προσπάθησαν χρησιμοποιώντας διάφορα μοντέλα και θεωρίες, να αποκτήσουν μια εικόνα γιατί μερικοί άνθρωποι ελκύνονται από εξτρεμιστικές ιδέες και συμπεριφορές. Πλήθος μελετών προσπάθησε να προσδιορίσει ορισμένους κοινά αποδεκτούς δείκτες που θα μπορούσαν να σηματοδοτήσουν την παρουσία μιας διαδικασίας ριζοσπαστικοποίησης. Ο Schmid (2013)⁹⁹ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «όσο περισσότεροι ερευνητές προσπάθησαν να βρουν μεμονωμένες μεταβλητές για τη ριζοσπαστικοποίηση, τόσο περισσότερες βρήκαν». Στην πραγματικότητα, οι λόγοι που καταλήγει κάποιος να γίνει τρομοκράτης είναι απλοί και καθημερινοί λόγοι που συνήθως έχουν σχέση με το φιλικό ή τον κοινωνικό περίγυρο του δράστη. Οι κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώνονται στην δουλειά, σε αθλητικές ομάδες, σε θρησκευτικές ή άλλες δραστηριότητες αναψυχής, αποτελούν το πρόσφορο έδαφος για να στρατολογηθεί όχι ένας, αλλά ολόκληρες ομάδες από νεαρά άτομα. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο παίζει πλέον το διαδίκτυο και οι εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης, αφού στο αχανές αυτό περιβάλλον, μπορεί κάποιος να συναντήσει διαδικτυακά (chat rooms), άτομα με ίδιες αντιλήψεις και πεποιθήσεις, να μοιραστεί την απογοήτευση και τον θυμό και να δεσμευτεί για κοινή δράση.

⁹⁸ Oftedal, Emilie, «The financing of jihadi terrorist cells in Europe», FFI-rapport 2014/02234, Norwegian Defence Research Establishment (FFI), 2015, σελ.45.

⁹⁹ Schmid, Alex P. Dr., «Radicalisation, De-Radicalisation and Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review», International Centre for Counter-Terrorism (ICCT), ICCT Research Paper, March 2013

Στην περίπτωση του ισλαμικού ριζοσπαστισμού, οι παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν στη ριζοσπαστικοποίηση είναι ένας συνδυασμός στέρησης, προκατάληψης, αρνητικών στερεοτύπων και μεταστερεοτύπων¹⁰⁰, διακρίσεων και μη ικανοποιητικών επαφών με την πλειοψηφική κοινότητα. Από κοινού, αυτοί οι παράγοντες αποθαρρύνουν τις προσωπικές επαφές μεταξύ των μελών των μειονοτήτων και της πλειοψηφίας και επηρεάζουν αρνητικά εκείνες που συμβαίνουν. Οι παράγοντες αυτοί και οι λιγότερο θετικές επαφές με την πλειονότητα τείνουν να αφήνουν τη μειοψηφία με την αίσθηση ότι περιβάλλεται από μια ευρύτερη κοινωνία που δεν την εμπιστεύεται και δεν την θεωρεί φιλική: με άλλα λόγια, από μια απειλητική κοινωνία. Η ανάλυση αυτή μπορεί να εφαρμοστεί σε συγκεκριμένες κοινότητες, σε ολόκληρες χώρες αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς και στις σχέσεις μεταξύ χωρών και περιοχών που διαφέρουν ως προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ή την εθνότητα¹⁰¹. Τα όσα αναφέρθησαν όμως δεν σημαίνουν απαραίτητα ότι η ύπαρξη μιας δυσαρεστημένης μειονότητας από κάποια πλειοψηφία αποτελεί προϋπόθεση για την εκδήλωση τρομοκρατίας, διότι πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι δεν οδηγούνται στην τρομοκρατία όλες οι μειοψηφίες και όλοι όσοι δέχονται διακρίσεις.

Τα αίτια ριζοσπαστικοποίησης, για παράδειγμα, ενός νεαρού μουσουλμάνου που ανατράφηκε και διαμένει μόνιμα σε κάποια χώρα της Ευρώπης ή της Δύσης γενικότερα, μπορούν να είναι αρκετά και να ποικίλλουν. Επιγραμματικά, κατόπιν των προαναφερθέντων παραγόντων, τα κίνητρα ριζοσπαστικοποίησης μπορούν να είναι ζητήματα ιθαγένειας, οικονομικά κίνητρα, ψυχολογικά, ιδεολογικά, θρησκευτικά (π.χ. ερμηνείες του Κορανίου και της Χαντίθ, Τζιχάντ), κοινωνικά και πολιτικά (π.χ. οι ευκαιρίες εκπαίδευσης και απασχόλησης, η δυτική εξωτερική πολιτική).

Η Ευρώπη χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεγάλων σε πληθυσμό πόλεων, με υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα και με περιοχές απομονωμένες, κοινωνικά και οικονομικά υποβαθμισμένες καθώς και από γκέτο που χαρακτηρίζονται από περιθωριοποίηση, αποκλεισμό και κοινωνικό διαχωρισμό σε όλα τα επίπεδα.

¹⁰⁰ Μεταστερεότυπο, είναι ο τρόπος που θεωρεί μια ομάδα ότι αντιμετωπίζεται από κάποια άλλη ομάδα, πως δηλαδή την βλέπει η άλλη ομάδα.

¹⁰¹ Koomen, Willem and van der Pligt, Joop, «The Psychology of Radicalization and Terrorism», Routledge, New York, 2016, σελ. 239-240.

Πολλοί μουσουλμάνοι τείνουν να ζουν σε γκέτο στα φτωχότερα προάστια των πόλεων, όπου οι κάτοικοι είναι σαφώς διαχωρισμένοι. Σε αυτά τα περιβάλλοντα είναι προφανές ότι η συνύπαρξη υπάρχει χωρίς πιθανές επιρροές από τους μη μουσουλμάνους, προάγοντας έτσι την πολιτιστική απομόνωση των μουσουλμάνων καθώς η δυνατότητα ανάμειξης με τη γηγενή πληθυσμιακή πλειοψηφία είναι σχεδόν αδύνατη. Με τον καιρό τα γκέτο αυτά γίνονται τόποι στρατολόγησης και τροφοδοτούν τα φονταμενταλιστικά κινήματα με άτομα που καταλήγουν τελικά σε ριζοσπαστικές συμπεριφορές.

Ο ριζοσπαστικός ισλαμισμός στην Ευρώπη σήμερα είναι ένα κίνημα της νεολαίας. Η απόγνωση είναι μια βασική αιτία που οδηγεί στην ριζοσπαστικοποίηση τους, αλλά έχει να κάνει περισσότερο, με τη ψυχολογία παρά με κοινωνικούς ή οικονομικούς λόγους. Οι νέοι έχουν την τάση να ασπάζονται τον εξτρεμισμό, εντός του πλαισίου μικρών τοπικών ομάδων και φίλων, με τους οποίους συναντήθηκαν σε θρησκευτικούς χώρους, σε πανεπιστήμια, στη φυλακή ή κατά τη διάρκεια εγκληματικών ενεργειών. Αυτά αφορούν τους νέους των φτωχών και περιθωριοποιημένων συνοικιών και περιοχών των μεγαλουπόλεων και αναφερόμαστε κυρίως στους μουσουλμάνους πρώτης και δεύτερης γενιάς, για να μην συνυπολογίσουμε και όσους προέρχονται από τις μεταναστευτικές ροές των τελευταίων ετών.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν και αποδεικνύουν παράλληλα την αποτυχία των Ευρωπαϊκών κρατών να ενσωματώσουν τους μουσουλμανικούς κυρίως πληθυσμούς και να κερδίσουν το σεβασμό τους αλλά επίσης αποδεικνύουν και τη δυσκολία αφομοίωσης και ένταξης αυτών των ίδιων πληθυσμών στο δυτικό τρόπο ζωής.

Η Τρομοκρατία ως Ψυχολογικό Φαινόμενο

Οι περισσότερες ψυχολογικές αναλύσεις για τους τρομοκράτες και την τρομοκρατία, έχουν προσπαθήσει να εντοπίσουν τα κίνητρα των τρομοκρατών ή να περιγράψουν τα προσωπικά χαρακτηριστικά τους, υποθέτοντας ότι οι τρομοκράτες θα μπορούν να εντοπιστούν με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά. Όμως, οι περισσότερες ψυχολογικές μελέτες καταλήγουν ότι οι τρομοκράτες δεν είναι κάποια αφύσικα ψυχολογικά ή ψυχοπαθολογικά διεγνωσμένα άτομα. Έτσι λοιπόν οι προσπάθειες για τη δημιουργία του ψυχολογικού προφίλ της προσωπικότητας ενός τρομοκράτη, που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες ώστε να μπορούμε να προβλέπουμε ποιος θα γίνει τρομοκράτης, δεν ήταν και ιδιαίτερα επιτυχείς. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να βρεθούν

συγκεκριμένα ψυχο-θρησκευτικά θέματα ως κοινό χαρακτηριστικό των θρησκευτικά παρακινήμενων τρομοκρατών, μέσω των θρησκευτικών τους παραδόσεων. Με δεδομένο ότι οι περισσότεροι τρομοκράτες είναι ψυχολογικά φυσιολογικοί, οι σχετικές έρευνες έχει δείξει ξεκάθαρα ότι οι πιέσεις από μια ομάδα ανθρώπων μπορούν να παρακινήσουν κάποια συνηθισμένα άτομα να προβούν σε αποτρόπαιες πράξεις.

Στο παρελθόν, οι διάφορες ψυχολογικές μελέτες επικεντρώθηκαν σε αυτές τις ομαδικές διαδικασίες (διαδικασίες στρατολόγησης, ιεραρχικές δομές, ηθική απεμπλοκή, επαναπροσδιορισμός δολοφονίας ως ηθικά δικαιολογημένης κ.λπ.), οι οποίες διέφεραν ανάλογα με την τρομοκρατική ομάδα. Οι σημερινές, όμως, τρομοκρατικές ομάδες φαίνεται ότι είναι μικρότερες, με πιο χαλαρούς δεσμούς, περισσότερο αποκεντρωμένες και μερικές φορές είναι κλίκες φίλων ή συγγενών. Έτσι, οι προσπάθειες να εξηγηθεί η τρομοκρατία με καθαρά ψυχολογικούς όρους συνήθως αγνοούν τους παράγοντες εκείνους που κινητοποιούν τους εξτρεμιστές και είναι οικονομικοί, πολιτικοί και κοινωνικοί και μπορούν να διαδραματίσουν σοβαρό ρόλο ώστε να οδηγήσουν κάποιο άτομο στη διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών.

Οι θρησκευτικοί τρομοκράτες, ανεξαρτήτου θρησκείας, υποκινούνται συνήθως από μια ιδεολογία που συνδυάζει ηθικούς, θρησκευτικούς και πολιτικούς στόχους αποσκοπώντας στην αναμόρφωση της κοινωνίας. Έτσι, στα απολυταρχικά καθεστώτα τα ζητήματα της εθνικής απελευθέρωσης, της αντίστασης και της οικονομικής δικαιοσύνης συχνά αλληλοσυνδέονται και τους προσδίδονται θρησκευτικά και πνευματικά κίνητρα, τα οποία δεν μπορούμε να αγνοήσουμε εάν επιθυμούμε να κατανοήσουμε την σύγχρονη τρομοκρατία ως φαινόμενο.

Έτσι, δεν είναι σαφώς προσδιορισμένο εάν τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των τρομοκρατών είναι κάποια σταθερά χαρακτηριστικά ή είναι συμπεριφορές που προκαλούνται από τις εμπειρίες της ζωής ενός τρομοκράτη. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ούτε η ατομική ψυχολογία ούτε το κοινωνικό περιβάλλον των τρομοκρατών, μπορούν να εξηγήσουν επαρκώς το γεγονός της εμπλοκής κάποιων ατόμων με την τρομοκρατία και την μεταστροφή τους σε τρομοκράτες¹⁰².

¹⁰² Brandon Susan, Bryant Richard, Butler Lisa D., Chiriboga David, Clizbe John A. κ.α., «Ψυχολογία της Τρομοκρατίας», Εκδόσεις Αρχιπέλαγος, 2010

Το Προφίλ του Τρομοκράτη

Σύμφωνα με έρευνα του Edgar O'Ballance¹⁰³ ένας τρομοκράτης για να θεωρηθεί ως επιτυχημένος θα πρέπει να διαθέτει τα παρακάτω χαρακτηριστικά, τα οποία εν ολίγοις ισχύουν μέχρι σήμερα:

«...αφοσίωση, συμπεριλαμβανομένης της απόλυτης υπακοής στον ηγέτη του κινήματος, προσωπική γενναιότητα, έλλειψη συναισθημάτων λύπης ή λύπης ακόμη και αν τα θύματα είναι πιθανό να περιλαμβάνουν αθώους άνδρες, γυναίκες και παιδιά, ένα αρκετά υψηλό δείκτη νοημοσύνης και δυνατότητας συλλογής πληροφοριών, διότι για έναν τρομοκράτη να συλλέγει και να αναλύει πληροφορίες, να σχεδιάζει και να εφαρμόζει πολύπλοκα σχέδια και να αποφεύγει τις αστυνομικές δυνάμεις και τις δυνάμεις ασφαλείας είναι απαραίτητο, ένα αρκετά υψηλό επίπεδο επιτήδευσης, προκειμένου να μπορεί να μετακινείται στην πρώτη θέση των αεροσκαφών, να διαμένει σε ξενοδοχεία πρώτης κατηγορίας και να αναμιγνύεται με επιτυχία με διακεκριμένους διεθνείς παράγοντες, να έχει ένα σχετικά καλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο και ένα γενικό επίπεδο γνώσεων (ένα πανεπιστημιακό δίπλωμα είναι σχεδόν υποχρεωτικό), συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να μιλάει αγγλικά καθώς και μια άλλη σημαντική γλώσσα» (O' Ballance, Edgar, 1979)

Οι τρομοκρατικές ομάδες, όλο και περισσότερο, προσλαμβάνουν μέλη που έχουν υψηλό βαθμό νοημοσύνης και ιδεαλισμού, έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και είναι καλά εκπαιδευμένοι σε ένα νόμιμο επάγγελμα. Εντούτοις, αυτό δεν ισχύει απαραίτητα για τις κατώτερες τάξεις αντάρτικων/τρομοκρατικών οργανώσεων στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, όπως οι ομάδες FARC (The Revolutionary Armed Forces of Colombia) στην Κολομβία, PKK (Partiya Karkeren Kurdistane) σε Τουρκία-Συρία-Ιράκ, LTTE (Liberation Tigers of Tamil Eelam) στη Σρι Λάνκα και αραβικές χώρες, καθώς και με μερικούς από τους ηγέτες των ομάδων αυτών.

Στην προσπάθεια για τον προσδιορισμό του προφίλ ενός τρομοκράτη, δυστυχώς δεν φαίνεται να προκύπτει μια ενιαία προσωπικότητα, με συγκεκριμένα και απτά χαρακτηριστικά που να βοηθούν στον εντοπισμό του. Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγουν, όπως ήδη αναφέραμε, οι ψυχολόγοι ειδικοί περί της τρομοκρατίας καθώς και οι πολιτικοί επιστήμονες και οι κοινωνιολόγοι. Οι προσωπικότητες των τρομοκρατών μπορεί να είναι τόσο διαφορετικές όσο και οι

¹⁰³ Edgar O'Ballance, *The Language of Violence: The Blood Politics of Terrorism*. San Rafael, CA: Presidio Press, 1979, σελ. 300-301. Ο Ταγματάρχης Edgar "Paddy" O' Ballance (17 Ιουλίου 1918, Δουβλίνο, Ιρλανδία - 8 Ιουλίου 2009, Wakebridge, Derbyshire, Αγγλία) ήταν βρετανός στρατιωτικός δημοσιογράφος, ερευνητής, σχολιαστής άμυνας και ακαδημαϊκός λέκτορας ειδικευμένος στις διεθνείς σχέσεις και αμυντικά προβλήματα.

προσωπικότητες των ανθρώπων σε οποιοδήποτε νόμιμο επάγγελμα. Δεν φαίνεται να υπάρχουν ορατά χαρακτηριστικά γνωρίσματα που να επιτρέπουν στις αρχές να εντοπίζουν έναν τρομοκράτη. Ένα δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι ο τρομοκράτης δεν είναι κάποιος διανοητικά ψυχοπαθής ή ψυχολογικά άρρωστος, σε αντίθεση με το στερεότυπο ότι ο τρομοκράτης είναι ένας ψυχοπαθής ή διανοητικά διαταραγμένος. Στην πραγματικότητα ο τρομοκράτης είναι αρκετά υγιής, αλλά παραπλανημένος από τον ιδεολογικό ή θρησκευτικό τρόπο που αντιλαμβάνεται τον κόσμο.

Τα φυσικά χαρακτηριστικά του τρομοκράτη και η ενδυμασία του ποικίλουν ανάλογα με τη φυλή, τον πολιτισμό και την εθνικότητα. Οι τρομοκράτες τείνουν να είναι στην ηλικία των 20 με 30, υγιείς και δυνατοί, καθώς η εκπαίδευσή τους απαιτεί καλή φυσική κατάσταση και αντοχή. Οι άνδρες κυριαρχούν στους ηγετικούς ρόλους αλλά και τα δύο φύλα εμπλέκονται σε διάφορους ρόλους. Οι ηγέτες των τρομοκρατικών οργανώσεων είναι μεγαλύτεροι, από 30 έως 60 ετών.

Ο νεαρός τρομοκράτης, που θα κάνει αεροπειρατεία, που θα διεισδύσει σε κάποιο κυβερνητικό κτίριο, που θα ρίξει χειροβομβίδα σε κάποια καφετέρια, που θα προσπαθήσει να δολοφονήσει έναν αρχηγό κράτους ή που θα πυροδοτήσει μια βόμβα σώματος σε κάποιο λεωφορείο, πιθανότατα θα είναι κατάλληλα ντυμένος και θα συμπεριφέρεται και θα κινείται φυσιολογικά πριν ξεκινήσει την επίθεση. Ο τρομοκράτης πρέπει να είναι αφανής και πέρα από κάθε υποψία έτσι ώστε να προσεγγίσει τον στόχο και στη συνέχεια μετά την εκτέλεση της επίθεσης να δραπετεύσει, εάν η διαφυγή αποτελεί μέρος του σχεδίου. Ο τρομοκράτης αυτοκτονίας (suicide terrorist ή suicide bomber) πρέπει επίσης να πλησιάσει τον στόχο χωρίς να προκαλέσει υποψίες. Μια επίθεση από μια γυναίκα τρομοκράτη είναι λιγότερο αναμενόμενη. Μια γυναίκα που κινείται ελεύθερα δίνει την εντύπωση ότι είναι μια μητέρα, μη βίαιη, εύθραυστη, ακόμα και θύμα, και έτσι μπορεί να περάσει ευκολότερα τον έλεγχο από τις δυνάμεις ασφαλείας ή να προσελκύσει κάποιο υποψήφιο στόχο είτε για απαγωγή είτε για δολοφονία.

Με λίγα λόγια, ένας τρομοκράτης θα μοιάζει, θα ντύνεται και θα συμπεριφέρεται σαν ένας κανονικός άνθρωπος¹⁰⁴, π.χ. όπως ένας φοιτητής πανεπιστημίου ή ένας

¹⁰⁴ Hudson, Rex, «Who Becomes A Terrorist and Why? The Psychology and Sociology of Terrorism, The Government Report on Profiling Terrorists», Skyhorse Publishing, New York, 2018, σελ.87

υπάλληλος γραφείου ή μια κοπέλα, μέχρι αυτός ή αυτή να κληθεί να εκτελέσει την αποστολή που του/της έχει ανατεθεί. Επομένως, το προφίλ του τρομοκράτη που βασίζεται στην προσωπικότητα, στα σωματικά ή κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα χρήσιμο.

Επομένως, ανακεφαλαιώνοντας και με βάση την έρευνα του Edgar O'Ballance¹⁰⁵ (1979) το προφίλ ενός τρομοκράτη θα πρέπει να έχει τουλάχιστον κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως:

- Γενικά χαρακτηριστικά. Οι τρομοκράτες είναι άνθρωποι που αισθάνονται αποξενωμένοι από την κοινωνία και θεωρούν τους εαυτούς τους ως θύματα κάποιας αδικίας. Είναι αφοσιωμένοι στον πολιτικό ή θρησκευτικό τους σκοπό και δεν θεωρούν τις ενέργειές τους ως βίαιες ή εγκληματικές.
- Ηλικία. Τα απλά μέλη είναι 20 με 30 ετών και τα ηγετικά στελέχη άνω των 30 ετών.
- Εκπαιδευτικό, επαγγελματικό και κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο. Γενικά οι τρομοκράτες έχουν δείκτη εκπαίδευσης λίγο πάνω από τον μέσο όρο ενώ πολύ λίγοι δυτικοί τρομοκράτες είναι αγράμματοι ή αναλφάβητοι. Περίπου το 70% των νεαρών τρομοκρατών είναι φοιτητές. Συνήθως είναι από φτωχές οικογένειες.
- Οικογενειακή κατάσταση. Κατά το παρελθόν συνήθως ήταν ανύπαντροι, πλέον πολλοί είναι ζευγάρια.
- Φυσική εμφάνιση. Οι τρομοκράτες είναι υγιείς και δυνατοί αλλά αδιάφοροι σε τρόπους και εμφάνιση.
- Προέλευση. Μπορεί να είναι αγροτική ή αστική.
- Φύλλο. Οι περισσότεροι τρομοκράτες είναι άνδρες αλλά υπάρχει και σημαντικός αριθμός από γυναίκες.
- Ψυχολογικά προβλήματα. Συνήθως δεν έχουν.

¹⁰⁵ Edgar O'Ballance, *The Language of Violence: The Blood Politics of Terrorism*. San Rafael, CA: Presidio Press, 1979.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Παρούσα Κατάσταση στην Ευρώπη

Γενικά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι μια πολιτική και οικονομική ένωση που αντιπροσωπεύει μια μοναδική μορφή συνεργασίας μεταξύ των κυρίαρχων κρατών. Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ξεκίνησε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αρχικά από έξι χώρες της Δυτικής Ευρώπης, για την προώθηση της ειρήνης και της οικονομικής ανάκαμψης. Οι ιδρυτές της είχαν την ελπίδα ότι με την ενοποίηση της κυριαρχίας σε ορισμένους τομείς, κυρίως οικονομικούς, η ολοκλήρωση θα προωθούσε την αλληλεξάρτηση και θα καθιστούσε αδιανόητο έναν νέο πόλεμο στην Ευρώπη.

Σήμερα η ΕΕ αποτελείται από 28 κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων των περισσότερων από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Έχει οικοδομηθεί με μια σειρά δεσμευτικών συνθηκών και έχει χαρακτηριστικά τόσο μιας υπερεθνικής οντότητας σε καθορισμένους τομείς, όσο και ενός διακυβερνητικού οργανισμού σε κάποιους άλλους τομείς. Με τα χρόνια, τα κράτη μέλη προσπάθησαν να εναρμονίσουν τους νόμους και να υιοθετήσουν κοινές πολιτικές σε όλο και μεγαλύτερο αριθμό ζητημάτων. Η ΕΕ διαθέτει τελωνειακή ένωση, μια ενιαία αγορά όπου τα αγαθά, οι υπηρεσίες, οι άνθρωποι και τα κεφάλαια κυκλοφορούν ελεύθερα, οι λεγόμενες «τέσσερις ελευθερίες», μία κοινή εμπορική πολιτική, μία κοινή αγροτική πολιτική και ένα κοινό νόμισμα το ευρώ το οποίο χρησιμοποιείται από 19 κράτη μέλη και συλλογικά αναφέρονται ως «ευρωζώνη». Είκοσι δύο μέλη της ΕΕ και τέσσερις χώρες εκτός της ΕΕ, συμμετέχουν στη Συνθήκη του Σένγκεν, έναν χώρο ελεύθερης κυκλοφορίας που επιτρέπει στα άτομα να ταξιδεύουν χωρίς ελέγχους διαβατηρίων. Ίσως η πιο σημαντική πρόκληση για την ΕΕ είναι η αναμενόμενη έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, γνωστή ως «Brexit».

Επιπλέον, η ΕΕ έχει λάβει μέτρα για την ανάπτυξη κοινών εξωτερικών πολιτικών και πολιτικών ασφάλειας και έχει επιδιώξει τη δημιουργία κοινών μέτρων εσωτερικής ασφάλειας. Με τα μέτρα και τις πολιτικές αυτές η ΕΕ αντιμετωπίζει και ορισμένα άλλα σημαντικά ζητήματα που άπτονται της Κοινής Πολιτικής για την Άμυνα και την Ασφάλεια (ΚΠΑΑ), που περιλαμβάνουν την αντιμετώπιση των ανησυχιών σχετικά με την άνοδο της ακροδεξιάς σε ορισμένα κράτη μέλη (κυρίως Ουγγαρία, Αυστρία και τελευταία Ιταλία), την επιστροφή σε δημοκρατική διακυβέρνηση (Πολωνία και Ουγγαρία), τη

διαχείριση των μεταναστευτικών πιέσεων και την ένταξη των νεοφερμένων, την αντιμετώπιση της ανάκαμψης της Ρωσίας και την καταπολέμηση της αυξημένης τρομοκρατικής απειλής.¹⁰⁶

Πολλές χώρες της ΕΕ έχουν δει μια στροφή του κόσμου προς τα λαϊκιστικά και εθνικιστικά πολιτικά κόμματα. Τα κόμματα αυτά συχνά ονομάζονται «ευρωσκεπτικιστικά», επειδή εκφράζουν τις ανησυχίες τους και θεωρούν ότι έχει παραχωρηθεί υπερβολική εθνική κυριαρχία στις Βρυξέλλες. Η άνοδος των «ευρωσκεπτικιστών» άρχισε σε μεγάλο βαθμό ως αντίδραση στις οικονομικές δυσκολίες της Ευρώπης, στα μέτρα λιτότητας και στην κρίση της ευρωζώνης. Επιπλέον, όσο περισσότερο, αυξανόταν ο φόβος για το φαινόμενο της μετανάστευσης λόγω και της σημαντικής εισροής μεταναστών και προσφύγων στην Ευρώπη, τόσο αυξανόταν ο ρυθμός ανόδου της δημοτικότητας των λαϊκιστικών και ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων σε κάποια κράτη μέλη, εκμεταλλευόμενα τις ροές αυτές προς όφελός τους.

Το κύμα της μετανάστευσης που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια είναι όντως ασύλληπτο. Η Ευρώπη γνωρίζει σημαντικές ροές μεταναστών και προσφύγων, οι οποίες κορυφώθηκαν το 2015, καθώς οι άνθρωποι αυτοί προσπαθούν να ξεφύγουν από τις συγκρούσεις στη Συρία, το Ιράκ, το Αφγανιστάν, την Αφρική, τη Νότια Ασία και αλλού. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες έφτασαν στην Ευρώπη διασχίζοντας τη Μεσόγειο Θάλασσα μόνο το 2015, περίπου 363.000 το 2016, πάνω από 172.000 το 2017 και περισσότεροι από 105.000 το 2018. Η Ελλάδα και η Ιταλία αποτέλεσαν τα κυριότερα σημεία εισόδου ενώ και η Ισπανία σημείωσε άνοδο στις αφίξεις από το 2017. Η Γερμανία και η Σουηδία ήταν οι περισσότερο επιθυμητοί τελικοί προορισμοί των μεταναστών, λόγω των ισχυρών οικονομιών τους και των αντιλήψεων που κυκλοφορούσαν μεταξύ των μεταναστών ότι αυτές οι χώρες είναι πιθανότερο να τους χορηγήσουν άσυλο και καλύτερα κοινωνικά επιδόματα.

Οι εξαιρετικά υψηλοί αριθμοί αφίξεων μεταναστών και προσφύγων το 2015, ανάγκασε την ΕΕ να αναλάβει διάφορες πρωτοβουλίες για τη διαχείριση της κρίσης, οι οποίες όμως αποδείχθηκαν σε μεγάλο βαθμό ανεπιτυχείς. Έτσι, από το 2016, η

¹⁰⁶ Murray, Douglas, «The Strange Death of Europe - Immigration, Identity, Islam», Bloomsbury, London, 2017 σελ. 263-295.

ΕΕ άρχισε να επικεντρώνεται στην αποθάρρυνση των ανθρώπων αυτών. Ταυτόχρονα, η ΕΕ ανακοίνωσε μια συμφωνία με την Τουρκία για τον περιορισμό των ροών προς την Ελλάδα, ενώ παράλληλα έκλεισε και ο περίφημος Βαλκανικός διάδρομος. Το 2017, η Ιταλία και η ΕΕ εισήγαγαν νέα μέτρα για να βοηθήσουν την υποστηριζόμενη από τον ΟΗΕ κυβέρνηση της Λιβύης, για τον περιορισμό της μετανάστευσης από την Κεντρική Μεσόγειο. Εντούτοις, παρά τη σημαντική μείωση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών που κατορθώθηκε με τα παραπάνω μέτρα, ακόμα και σήμερα μετανάστες και πρόσφυγες επιδιώκουν να εισέλθουν στην Ευρώπη και οι εισροές εξακολουθούν να έχουν σημαντικές πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις στην ΕΕ, ιδίως με την πρόσφατη αύξηση των ροών προς την Ευρώπη λόγω της τακτικής της Τουρκίας. Οι προσφυγικές ροές εξακολουθούν να είναι μεγάλες καθώς όπως διαφαίνεται η συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία για τον περιορισμό τους, δεν δείχνει να έχει αποτέλεσμα. Ήδη μέσα στο δεύτερο μισό του 2019 οι ροές έχουν αυξηθεί και πάλι ίσως και με τη βοήθεια της Τουρκίας, η οποία φαίνεται ότι τις ρυθμίζει κατά το δοκούν και τις χρησιμοποιεί για να διεξάγει εξωτερική πολιτική πίεσης ώστε να επιτύχει τους δικούς της γεωπολιτικούς στόχους στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου.

Οι μεταναστευτικές και οι προσφυγικές ροές έχουν φέρει τη Συνθήκη του Σένγκεν, στα όριά της. Η Συνθήκη του Σένγκεν εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων στην ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και δοκιμάζεται όχι μόνο από το μέγεθος των μεταναστευτικών ρευμάτων αλλά και από τις δικαιολογημένες ανησυχίες ότι ορισμένοι τρομοκράτες, πρώην μαχητές του IS, ενδέχεται να μπήκαν στην Ευρώπη μέσω των ροών αυτών. Το 2015, αρκετές χώρες του Σένγκεν, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Δανίας και της Σουηδίας, θέσπισαν προσωρινούς συνοριακούς ελέγχους σε ορισμένες περιοχές, αντιδρώντας στις μεταναστευτικές πιέσεις οι οποίοι παραμένουν σε ισχύ. Η ΕΕ δεν διαθέτει τις απαιτούμενες και απαραίτητες υποδομές ώστε να μπορέσει να φιλοξενήσει και να συντηρήσει όλους όσους περνούν μαζικά τα σύνορά της. Οι μοναδικοί που φαίνεται ότι επωφελούνται από την κατάσταση αυτή είναι οι δουλέμποροι του οργανωμένου εγκλήματος και όσοι, συμπεριλαμβανομένων και χωρών, ενεργούν καιροσκοπικά εκμεταλλευόμενοι την προσφυγική κρίση.

Οι εισροές των προσφύγων και μεταναστών έχουν ξαναφέρει στην επικαιρότητα τα ερωτήματα σχετικά με την ικανότητα και τη δυνατότητα των χωρών της ΕΕ να ενσωματώσουν στον ευρωπαϊκό πολιτισμό και στην ευρωπαϊκή κοινωνία τις μειονότητες αυτές. Οι ανησυχίες γίνονται ακόμα εντονότερες λόγω των συχνών αναφορών περί εγκληματικής δραστηριότητας και σεξουαλικών επιθέσεων, που διαπράττονται από μερικούς μετανάστες και αιτούμενους ασύλου, αλλά και από τις αποκαλύψεις ότι πολλές από τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη διεξήχθησαν από εξτρεμιστές μουσουλμάνους, που είχαν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ευρώπη και είχαν μόλις επιστρέψει στις εστίες τους μέσω των ροών αυτών. Η είσοδος και εγκατάσταση στην Ευρώπη μεταναστών από εμπόλεμες ζώνες ή και εμπειροπόλεμων πρώην μαχητών του IS, δημιουργεί και επιπλέον θέματα εσωτερικής ασφάλειας στην ΕΕ. Έτσι, σύμφωνα με την Μαίρη Μπόση «η είσοδος νέων ζητημάτων ασφαλείας για το εθνικό κράτος περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την πτώση του βιοτικού επιπέδου, τη φτώχεια, την καταστροφή του περιβάλλοντος αλλά και τις μολυσματικά μεταδιδόμενες ασθένειες» (Μπόση Μ., 2018)¹⁰⁷.

Σχετικά με τις μεταδιδόμενες ασθένειες και τις εύλογες ανησυχίες που δημιουργούνται στους τοπικούς πληθυσμούς των κρατών μελών της ΕΕ, υπάρχουν προγράμματα υγείας και μέτρα που εφαρμόζονται στην ΕΕ, αλλά το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέχει και ο Παγκόσμιος Οργανισμός για την Υγεία (Π.Ο.Υ.)¹⁰⁸. Η οργάνωση και η υλοποίηση κοινών προγραμμάτων υγειονομικής περίθαλψης είναι παράγοντες καθοριστικής σημασίας για την προώθηση της υγείας των προσφύγων και των μεταναστών. Παρ' όλα αυτά, τα περισσότερα κράτη μέλη δεν διαθέτουν εθνικό πρόγραμμα ανοσοποίησης – εμβολιασμού το οποίο να συμπεριλαμβάνει και τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Επιπλέον, παράγοντες όπως η διαφορετική γλώσσα, η ελλιπής πληροφόρηση, οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, η οικονομική αδυναμία αλλά και η νομιμότητα παραμονής των προσφύγων και των μεταναστών σε μια περιοχή, ενδέχεται να ενισχύσουν την τρωτότητά τους στις ασθένειες που προλαμβάνονται με εμβολιασμό. Οι ασθένειες που μπορούν να προληφθούν με

¹⁰⁷ Μπόση Μαίρη, «Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2018, σελ. 394.

¹⁰⁸ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας - Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη, «Εκθεση για την Υγεία των Προσφύγων και των Μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια του Π.Ο.Υ. 2018»

εμβολιασμό είναι πιθανό να προκαλέσουν νόσηση σε άτομα που δεν έχουν εμβολιαστεί και τα οποία είναι εκτεθειμένα ή ζουν σε χαμηλού επιπέδου συνθήκες διαβίωσης. Γίνεται αντιληπτό ότι η ομάδα που διατρέχει τον υψηλότερο κίνδυνο είναι τα παιδιά των προσφύγων και των μεταναστών, καθώς ενδέχεται να μην έχουν εμβολιαστεί επαρκώς¹⁰⁹.

Ορισμένα από τα κράτη μέλη της ΕΕ από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη χρησιμοποιώντας ως πρόσχημα την πιθανότητα κάποιας τρομοκρατικής ενέργειας και επικαλούμενες ενδεχόμενους κινδύνους για την ασφάλεια των πολιτών τους, τάχθηκαν φανερά ενάντια στην αποδοχή και υποδοχή των μεταναστών και των προσφύγων στις χώρες τους. Ταυτόχρονα, υπάρχουν ανησυχίες για την αύξηση των κοινωνικών εντάσεων και της ξеноφοβίας στο εσωτερικό της ΕΕ. Στη Γερμανία, τη Σουηδία, την Ιταλία αλλά και σε άλλες χώρες της ΕΕ ήδη παρατηρείται αύξηση του αριθμού των βίαιων περιστατικών εναντίον των μεταναστών και των προσφύγων, ως αποτέλεσμα της παραπάνω φοβίας.

Διάφορα ακροδεξιά πολιτικά κόμματα σε διάφορες χώρες της ΕΕ, όπως το Εθνικό Κόμμα της Βρετανίας (British National Party) με επικεφαλής τον Nick Griffin, το Κόμμα για την Ελευθερία της Ολλανδίας (Netherland's Party for Freedom) του Geert Wilders, το Εθνικό Μέτωπο της Marine Le Pen στη Γαλλία και άλλα ακροδεξιά εθνικιστικά και λαϊκιστικά κόμματα της ΕΕ, βρήκαν την ευκαιρία και επανέφεραν το ζήτημα της ισλαμοφοβίας με ανακριβείς και αλλοπρόσαλλες αφηγήσεις και ιδιαίτερα αντιμουσουλμανικές πολιτικές και σχετικά με τους μουσουλμάνους και το Ισλάμ. Το αποτέλεσμα αυτού του ακραίου ξеноφοβικού, αντιμουσουλμανικού και ρατσιστικού εξτρεμιστικού κινήματος στην Ευρώπη και στην Αμερική εύκολα γίνεται αντιληπτό από τη ρητορική, τις επιθέσεις εναντίον Μουσουλμάνων και τζαμιών και τις σημαντικές εκλογικές επιδόσεις των ακροδεξιών πολιτικών κομμάτων της Ευρώπης, αλλά κυρίως από την εκλογή του Donald Trump στην Αμερική¹¹⁰.

Μπορεί οι πρώτες αφίξεις μεταναστών και προσφύγων από τις εμπόλεμες περιοχές να ωφέλησαν κατά κάποιον τρόπο την Ευρώπη φέρνοντας μια διαφορετική κουλτούρα εντούτοις, αυτή η ποικιλομορφία αν και μπορεί να είναι επωφελής

¹⁰⁹ Στο ίδιο.

¹¹⁰ Esposito, John L. and Kalin, Ibrahim, «Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century», Oxford University Press, 2011, σελ.21.

σε μικρούς αριθμούς, σε μεγάλους αριθμούς απειλεί να καταργήσει τελειωτικά και αμετάκλητα την κοινωνία μας όπως την ξέρουμε αλλάζοντας και μετασχηματίζοντάς την θεμελιωδώς. Η μετανάστευση στο βαθμό που συμβαίνει μπορεί να αλλάξει εκ βάθρων τις χώρες της ΕΕ. Αυτός είναι και λόγος ή ο φόβος καλύτερα που έχει αυξηθεί το φαινόμενο της ισλαμοφοβίας, ευνοώντας και την αύξηση της δύναμης των εθνικιστικών κομμάτων, διότι οι μετανάστες ή οι πρόσφυγες έχουν ταυτιστεί στην κοινή γνώμη με τους μουσουλμάνους.

Ο απλός κόσμος, ο απλός Ευρωπαίος πολίτης κάθε κράτους μέλους είχε ήδη αντιληφθεί το πρόβλημα, ίσως πιο νωρίς από τους πολιτικούς (οι οποίοι μάλλον έκαναν ότι δεν το έβλεπαν), καθώς είδαν ότι τα οφέλη δεν ήταν ατελείωτα και ότι μια ήπειρος η οποία εισάγει λαούς από όλο τον κόσμο είναι προφανές ότι θα εισάγει επίσης και τα παγκόσμια προβλήματα¹¹¹.

Η ανησυχία αυτή γίνεται ακόμα μεγαλύτερη από τους Ευρωπαίους πολίτες όταν παρατηρούν ότι πολλοί από εκείνους που καταφθάνουν στην Ευρώπη, ακόμη και όταν δεν έχουν καμία επιθυμία για να βλάψουν ή να σκοτώσουν, εντούτοις φαίνονται ευτυχείς για το μετασχηματισμό των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Εάν προσθέσουμε στην εξίσωση και τους εξτρεμιστές μουσουλμάνους πρώην μαχητές του IS και τους τζιχαντιστές που καταφθάνουν επίσης στην ΕΕ με την κάλυψη των προσφυγικών ροών, οι οποίοι επιδιώκουν κιάλας αυτόν τον μετασχηματισμό, τότε αντιλαμβανόμαστε ότι το μέγεθος του προβλήματος ξεφεύγει. Τέλος, εάν η Ευρώπη ανησυχεί για τη γήρανση του πληθυσμού της, σίγουρα υπάρχουν πολύ πιο λογικές πολιτικές από την εισαγωγή της επόμενης γενιάς Ευρωπαίων από την Αφρική.

Ο οικονομικός αντίκτυπος των ροών των μεταναστών και των προσφύγων στην ΕΕ δεν μπορεί επίσης να αγνοηθεί. Η Μαίρη Μπόση προσθέτει ότι:

«Οι μετανάστες θα επιλέξουν για τελικό προορισμό τους ένα κράτος το οποίο πιστεύουν πως θα τους παράσχει δυνατότητες για την πρωτίστως οικονομική και δευτερευόντως κοινωνική ενσωμάτωσή τους. Σημαντικό ρόλο στις συγκεκριμένες επιλογές διαδραματίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλά και οι συγγενείς, όταν ήδη κατοικούν και εργάζονται στη χώρα επιλογής. Η συγκεκριμένη διάσταση δίνει βαρύτητα στο οικονομικό σκέλος της μετανάστευσης η οποία φέρνει εγγύτερα τον ρόλο που διαδραματίζει η οικονομία στην

¹¹¹ Στο ίδιο

ασφάλεια και σταθερότητα των κρατών» (Μπόση Μαίρη, 2018)¹¹².

Η αύξηση των μεταναστών και των προσφύγων το 2015-2016 έφερε στα όρια τους τα συστήματα πρόνοιας, εκπαίδευσης και στέγασης σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Μέρος της κοινής γνώμης ανησύχησε ότι οι νεοφερμένοι θα μπορούσαν να πάρουν τις θέσεις εργασίας ή να οδηγήσουν σε μείωση τους μισθούς. Μακροπρόθεσμα, υποστηρίζεται ότι η εισροή μεταναστών και προσφύγων θα μπορούσε να είναι οικονομικά επωφελής και ότι θα βοηθήσει στην αντιστάθμιση των δυσμενών δημογραφικών εξελίξεων της ΕΕ, όπως η γήρανση του πληθυσμού και η συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού, ενισχύοντας έτσι τη δημοσιονομική βιωσιμότητα. Πολλοί ειδικοί επισημαίνουν ωστόσο ότι πολλά θα εξαρτηθούν από το πόσο καλά θα ενσωματωθούν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες στην αγορά εργασίας στις ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής.

Εντούτοις, η ΕΕ συνεχίζει να εργάζεται για την ανάπτυξη μιας πιο ολοκληρωμένης πολιτικής για το άσυλο και τη μετανάστευση και για τη λήψη μέτρων για την καλύτερη διαχείριση τόσο της νόμιμης όσο και της παράνομης μετανάστευσης. Ωστόσο, η πρόοδος είναι αργή και πολλές κυβερνήσεις της ΕΕ, αντιμετωπίζουν μεγάλες εγχώριες πιέσεις για ακόμα αυστηρότερες πολιτικές που θα αποσκοπούν στη συγκράτηση τόσο της συνεχιζόμενης όσο και της μελλοντικής μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ και στο Άρθρο 79, καθορίζεται ότι:

«1. Η Ένωση αναπτύσσει κοινή μεταναστευτική πολιτική, η οποία έχει ως στόχο να εξασφαλίζει, σε όλα τα στάδια, την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στα κράτη μέλη καθώς και την πρόληψη της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων και την ενισχυμένη καταπολέμησή της...

4. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, μπορούν να θεσπίζουν μέτρα ενθάρρυνσης και στήριξης της δράσης των κρατών μελών με στόχο τη διευκόλυνση της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι διαμένουν νόμιμα στο έδαφός τους, αποκλεισμένης οποιασδήποτε εναρμόνισης των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών.

5. Το παρόν άρθρο δεν θίγει το δικαίωμα των κρατών μελών να καθορίζουν τον όγκο των εισερχομένων υπηκόων τρίτων

¹¹² Μπόση Μαίρη, «Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2018, σελ. 392-393.

χωρών, προερχομένων από τρίτες χώρες, στο έδαφός τους με σκοπό την αναζήτηση μισθωτής ή μη μισθωτής εργασίας.»¹¹³

Ένα ιδιαίτερα κρίσιμο ζήτημα έχει να κάνει με την αναθεώρηση του κανονισμού του Δουβλίνου. Οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις του κανονισμού του Δουβλίνου περιλαμβάνουν έναν «μηχανισμό δίκαιης μεταχείρισης» για την ελάφρυνση μέρους των επιβαρύνσεων που υφίστανται τα συνοριακά κράτη της ΕΕ, που αντιμετωπίζουν αυξημένες μεταναστευτικές ροές και επομένως αυξημένες αιτήσεις ασύλου, καθώς και μέτρα για τη συγκράτηση δευτερογενών κινήσεων που μπορούν να εντείνουν τις πιέσεις, στις χώρες τελικού προορισμού. Αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ αντιτίθενται στις προτεινόμενες τροποποιήσεις του κανονισμού του Δουβλίνου και έτσι, ελλείψει συναίνεσης από την ΕΕ, η Γερμανία προσπάθησε να επιτύχει «διμερείς ή τριμερείς συμφωνίες», για να σταματήσει τη δευτερογενή μετακίνηση των αιτούντων άσυλο στη Γερμανία. Η γερμανική κυβέρνηση έχει συνάψει συμφωνίες για δευτερογενείς κινήσεις με την Ισπανία και την Ελλάδα και φέρεται να συνεργάζεται με την Ιταλία, ωστόσο ειδικοί αναλυτές πιστεύουν ότι αυτές οι ξεχωριστές συμφωνίες θα μπορούσαν να ενισχύσουν την υιοθέτηση επιμέρους πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και να εμποδίσουν την περαιτέρω συμφωνία για κοινά μέτρα από την ΕΕ.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ εξακολουθούν να υποστηρίζουν διαφορετικές μεταναστευτικές πολιτικές και προσεγγίσεις του θέματος και η εφαρμογή των συμφωνημένων πολιτικών είναι συχνά δύσκολη. Τον Ιούνιο του 2018, οι ηγέτες της ΕΕ ανακοίνωσαν ότι θα δημιουργήσουν «ελεγχόμενα κέντρα» εντός της ΕΕ για τη στέγαση όσων αιτούνται άσυλο, τη διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου και την επιτάχυνση των επαναπατρισμών όσων οι αιτήσεις για άσυλο απορριφθούν. Αποφάσισαν επίσης να διερευνήσουν τη δυνατότητα ανάπτυξης «περιφερειακών σημείων αποβίβασης» εκτός της ΕΕ για τους ανθρώπους που σώζονται στη θάλασσα. Ωστόσο, καμία χώρα της ΕΕ δεν προσφέρθηκε να φιλοξενήσει ένα «ελεγχόμενο κέντρο» στο έδαφός της και ορισμένα κράτη μέλη αμφισβητούν εάν είναι εφικτό και νόμιμο να δημιουργηθούν «σημεία αποβίβασης» εκτός της ΕΕ. Το τελευταίο είναι προφανές ότι θα απαιτούσε από την ΕΕ να πείσει κάποιες χώρες εκτός ΕΕ, κυρίως στην Αφρική, να φιλοξενήσουν τέτοιες εγκαταστάσεις, ενδεχομένως με την καταβολή κάποιου

¹¹³ Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ, C 326/47, 26 Οκτ 2012

είδους ενοικίου. Όμως, διάφορα δημοσιεύματα Τύπου δείχνουν ότι ορισμένες χώρες, όπως το Μαρόκο, η Τυνησία και η Λιβύη, απέκλεισαν ήδη ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Από τον Οκτώβριο του 2016, άρχισε να λειτουργεί και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (European Border and Coast Guard Agency), ο οποίος πρόκειται να βοηθήσει το Frontex και να ενισχύσει τις ικανότητες των κρατών μελών στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, μέσω κοινών επιχειρήσεων και άμεσων συνοριακών παρεμβάσεων.¹¹⁴

Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ

Από το 2005, κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέληξε στη λήψη απόφασης για την αντιτρομοκρατική στρατηγική που θα εφαρμόσει τόσο στο εσωτερικό της, για την ενίσχυση της αίσθησης ασφάλειας στους πολίτες της Ένωσης, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, ευελπιστώντας να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κοινής αυτής απειλής.

Η στρατηγική αυτή περιγράφεται διεξοδικά στην Οδηγία Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας επικεντρώνεται σε τέσσερις πυλώνες:

- α. Πρόληψη
- β. Προστασία
- γ. Καταδίωξη
- δ. Αντίδραση

«Σε όλους τους πυλώνες, η στρατηγική αναγνωρίζει τη σημασία που έχει η συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς φορείς.

Πρόληψη. Το 2008, το Συμβούλιο θέσπισε τη στρατηγική της ΕΕ για την καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης τρομοκρατών, η οποία αναθεωρήθηκε τον Ιούνιο του 2014.

Προστασία. Αφορά τη θωράκιση των εξωτερικών συνόρων, τη βελτίωση της ασφάλειας των μεταφορών, την προστασία στρατηγικών στόχων και τη μείωση της τρωτότητας των υποδομών ζωτικής σημασίας.

Καταδίωξη. Οι δυνατότητες της ΕΕ να πλήξει την ικανότητα σχεδιασμού και οργάνωσης των τρομοκρατών και να εξασφαλίσει την προσαγωγή τους στη δικαιοσύνη.

Αντίδραση. Η προετοιμασία, η διαχείριση και η ελαχιστοποίηση των συνεπειών των τρομοκρατικών επιθέσεων που επιτυγχάνεται με τη βελτίωση των ικανοτήτων

¹¹⁴ Μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/migratory-pressures/>, τελευταία επίσκεψη: 10/12/2019.

για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων, τον συντονισμό της αντίδρασης και την κάλυψη των αναγκών των θυμάτων».¹¹⁵

Επιπλέον, με τα πρόσθετα μέτρα, τα οποία θεσπίστηκαν με την κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ για την εφαρμογή της απόφασης αριθ. 1373 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και στο πλαίσιο της αντιτρομοκρατικής δράσης που ανέλαβε μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η Ευρωπαϊκή Ένωση κατήρτισε τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους κατάλογο προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο σε τρομοκρατικές πράξεις και τους επιβάλλονται περιοριστικά μέτρα¹¹⁶.

Στο πλαίσιο εντατικοποίησης της καταπολέμησης της τρομοκρατίας τον Ιανουάριο του 2016 εγκαινιάστηκε το Ευρωπαϊκό Αντιτρομοκρατικό Κέντρο της Ευροπολ (ECTC). Επίσης, Στις 7 Μαρτίου 2017 το Συμβούλιο της ΕΕ εξέδωσε οδηγία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

«Οι νέοι κανόνες ενισχύουν το νομικό πλαίσιο της ΕΕ για την αποτροπή τρομοκρατικών επιθέσεων και την αντιμετώπιση του φαινομένου των αλλοδαπών τρομοκρατών μαχητών. Με την οδηγία ποινικοποιούνται πράξεις όπως:

- η παρακολούθηση εκπαίδευσης ή η πραγματοποίηση ταξιδιών για τρομοκρατικούς σκοπούς
- η οργάνωση ή η διευκόλυνση τέτοιων ταξιδιών
- η παροχή ή η συγκέντρωση κεφαλαίων που συνδέονται με τρομοκρατικές ομάδες ή δραστηριότητες».¹¹⁷

Συνεργασία με διεθνείς εταίρους

Τον Φεβρουάριο του 2015, οι ηγέτες της ΕΕ τόνισαν την ανάγκη περαιτέρω συνεργασίας της ΕΕ με τρίτες χώρες σε θέματα ασφάλειας και καταπολέμησης της τρομοκρατίας και ότι η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ πρέπει να λειτουργεί σε παγκόσμια κλίμακα. Έτσι, η ΕΕ συνεργάζεται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας με χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, της Αφρικής (Σαχέλ, Βόρεια Αφρική, Κέρας της Αφρικής), της Μέσης Ανατολής, της Βόρειας Αμερικής και της Ασίας.

Επίσης, η συνεργασία με τις ΗΠΑ αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της στρατηγικής της ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια έχουν συναφθεί συμφωνίες συνεργασίας ενώ και οι

¹¹⁵ α. «Οδηγία Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου», Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2017 και,

β. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ - Consilium, τελευταία επίσκεψη: 18/04/2019.

¹¹⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο - Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/>, τελευταία επίσκεψη: 10/12/2019.

¹¹⁷ Αντίδραση στις τρομοκρατικές απειλές και τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη – Consilium, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/>, τελευταία επίσκεψη: 10/12/2019.

αρχές των ΗΠΑ συνεργάζονται όλο και στενότερα με την Europol και την Eurojust.

Η ΕΕ συνεργάζεται επιπλέον, με τον ΟΗΕ και το Παγκόσμιο Φόρουμ κατά της Τρομοκρατίας, καθώς και με περιφερειακούς οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο ΟΑΣΕ, ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών και ο Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας, μεταξύ άλλων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας της με τον ΟΗΕ και κατόπιν σειράς αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του, η ΕΕ έχει θεσπίσει περιοριστικά μέτρα κατά προσώπων ή οντοτήτων που συνδέονται με το δίκτυο της Αλ Κάιντα¹¹⁸.

Αντιμετώπιση της τρομοκρατίας

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και η ΕΕ ανησυχούν για τις συνδέσεις και την επιρροή του Ισλαμικού Κράτους στην Ευρώπη. Τα πιο πρόσφατα τρομοκρατικά περιστατικά στην Ευρώπη, διεξήχθησαν από ευρωπαίους πολίτες που είχαν εκπαιδευτεί και πολεμήσει με το Ισλαμικό κράτος στη Συρία ή το Ιράκ. Οι ειδικοί πιστεύουν ότι το Ισλαμικό Κράτος μπορεί να είχε κατευθύνει τις επιθέσεις του Παρισιού και των Βρυξελλών από τη Συρία. Η ικανότητα, επίσης, του Ισλαμικού Κράτους να προσελκύει ευρωπαίους οπαδούς καθώς και η χρήση των κοινωνικών μέσων ενημέρωσης και της βίαιης εξτρεμιστικής προπαγάνδας για να εμπνεύσει τις επιθέσεις «μοναχικών λύκων», προβληματίζει τις ευρωπαϊκές αρχές, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τα περιστατικά του 2016 και του 2017 όπου είχαμε αυτοκίνητα ή φορτηγά να χρησιμοποιούνται ως όπλα στη Γαλλία, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σουηδία και την Ισπανία, ενώ το Ισλαμικό Κράτος ισχυρίστηκε ότι υπεύθυνοι ήταν οι «στρατιώτες» του.

Αν και οι ηγέτες της ΕΕ υποστηρίζουν ότι δεν μπορούν να εξισωθούν οι πρόσφυγες με τους επίδοξους τρομοκράτες, εντούτοις αναγνωρίζουν ότι οι τρομοκράτες θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και να εκμεταλλευθούν τις μεταναστευτικές διαδρομές για να εισέλθουν στην Ευρώπη. Αποδείχτηκε ότι δύο από τους επιτιθέμενους του Παρισιού το Νοέμβριο του 2015 ενδέχεται να είχαν εισέλθει στην Ευρώπη μέσω της Ελλάδας αρκετές εβδομάδες πριν από τις επιθέσεις, ως πρόσφυγες με πλαστά Συριακά διαβατήρια. Σύμφωνα με άλλα δημοσιεύματα, ένας σουηδός υπήκοος που κατηγορείται για τις επιθέσεις τόσο στο Παρίσι όσο και στις Βρυξέλλες ενδέχεται να είχε ταξιδέψει στην Ευρώπη από τη Συρία ως μέρος των προσφυγικών ροών. Επιπλέον, πολλά επεισόδια μοναχικών λύκων

¹¹⁸ Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>, τελευταία πρόσβαση: 10 Δεκ 2019.

τα τελευταία τρία χρόνια (2015-18), που διαπράττονται από μουσουλμάνους αιτούμενους άσυλο ή πρόσφυγες στη Γερμανία, τη Σουηδία και τη Φινλανδία έχουν αυξήσει τους φόβους ότι ορισμένοι πρόσφυγες ή μετανάστες, ιδίως οι νέοι, θα μπορούσαν να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στη ριζοσπαστικοποίηση λόγω συναισθηματικής κατάστασης, ψυχολογικών τραυμάτων από τα βιώματά τους και τον ξεριζωμό τους και λόγω της περιθωριοποίησης και των προβλημάτων εύρεσης εργασίας και αδυναμίας ένταξης στις χώρες τελικού προορισμού της Ευρώπης.

Οι αναλυτές προειδοποιούν ότι το Ισλαμικό Κράτος αύξησε τις εκκλήσεις προς τους οπαδούς του για επιθέσεις στην Ευρώπη, μόλις άρχισε να χάνει εδάφη στη Συρία και το Ιράκ. Η αύξηση της τρομοκρατικής δραστηριότητας έχει ενισχύσει τις ανησυχίες σχετικά με την ομαλή ένταξη των μουσουλμάνων στην Ευρώπη και τις δυνατότητες ριζοσπαστικοποίησης ορισμένων τμημάτων των μουσουλμανικών πληθυσμών της Ευρώπης.

Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας αποτελεί μία από τις προτεραιότητες της ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια, σημειώθηκε αύξηση του αριθμού των τρομοκρατικών απειλών και επιθέσεων, μια τάση που ξεκίνησε το 2015 με τους πυροβολισμούς στο σατιρικό περιοδικό Charlie Hebdo στο Παρίσι. Το 2017, 62 άνθρωποι σκοτώθηκαν σε θρησκευτικά εμπνευσμένες τρομοκρατικές επιθέσεις στην ΕΕ, σε σύγκριση με 135 θανάτους το 2016, σύμφωνα με τα στοιχεία της Europol. Επίσης, το 2017 εξουδετερώθηκαν ή απέτυχαν, ακόμα περισσότερες επιθέσεις από το 2016.

Στις 28 Απριλίου 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για την ασφάλεια 2015-2020, με στόχο τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος και του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο. Τον Απρίλιο του 2016, η Επιτροπή αφού αξιολόγησε την πρόοδο που σημειώθηκε, προσδιόρισε τα κενά εφαρμογής και καθόρισε τις ενέργειες που πρέπει να αναληφθούν για την αντιμετώπισή τους.

Στα τέλη Νοεμβρίου του 2015, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο συμφώνησαν για νέους κανόνες για την υπηρεσία της Europol της ΕΕ, που άρχισαν να ισχύουν από την 1η Μαΐου 2017, προκειμένου να μπορέσει να εντείνει τις προσπάθειές της για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο και άλλων ποινικών αδικημάτων και να μπορεί να

ανταποκρίνεται ταχύτερα. Επίσης, ξεκίνησε τη λειτουργία του στις 25 Ιανουαρίου 2016, το νέο Ευρωπαϊκό Κέντρο Καταπολέμησης της Τρομοκρατίας (European Counter Terrorism Centre).

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις με την υιοθέτηση μιας σειράς μέτρων για την καταπολέμηση της ισλαμικής τρομοκρατίας και των ξένων μαχητών, όπως είναι η αυξανόμενη επιτήρηση και η απαγόρευση των ταξιδιών, έχουν κατορθώσει να αποτρέψουν μια σειρά επιθέσεων πριν την εκδήλωσή τους. Οι προσπάθειες για τη βελτίωση της ικανότητας καταπολέμησης της τρομοκρατίας σε επίπεδο ΕΕ περιλαμβάνουν τη βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εθνικών αρχών και των αρχών της ΕΕ, την ενίσχυση των ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα του χώρου Σένγκεν, την ενίσχυση των μέτρων κατά της ριζοσπαστικοποίησης και την αύξηση των προσπαθειών για την καταπολέμηση των τρόπων χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Στην πραγματικότητα, η απειλή που αντιπροσώπευε η ισλαμική τρομοκρατία υποτιμήθηκε, αγνοήθηκε και συχνά παρεξηγήθηκε. Αν και η ισλαμική τρομοκρατία δεν ήταν καινούργια, εντούτοις, η κοινή γνώμη, μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου και τις επιθέσεις που ακολούθησαν και στην Ευρώπη, θεώρησε ότι αυτό το είδος τρομοκρατίας έφτασε πλέον στην Ευρώπη και ότι πλέον πολλές ευρωπαϊκές χώρες θα μπορούσαν να αποτελέσουν στόχο.

Οι ισλαμιστές τρομοκράτες που έδρασαν στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όπως ότι όλοι τους είναι μετανάστες δεύτερης γενιάς, κανείς από αυτούς δεν είχε παρελθόν πιστού μουσουλμάνου, πολλοί είχαν ποινικό μητρώο, ενώ χαρακτηριστική είναι η σχεδόν πλήρης απουσία μεταξύ αυτών, των Παλαιστίνιων, των Ιρακινών και των Αφγανών, που φυσιολογικά θα επιθυμούσαν ένα είδος εκδίκησης για τα δεινά των χωρών τους ένεκα των ενεργειών της Δύσης και ενδεχομένως να είχαν και ένα είδος δίκιου σε αυτό.

Μελλοντικές Προοπτικές

Οι περισσότεροι μουσουλμάνοι στην Ευρώπη είναι μετανάστες ή έχουν μεταναστευτικό υπόβαθρο. Τα υπάρχοντα στατιστικά δημογραφικά στοιχεία για την ΕΕ, μπορούν να μας παράσχουν μόνο εκτιμήσεις σχετικά με τον αριθμό των Μουσουλμάνων που διαμένουν στην ΕΕ. Σύμφωνα με τις καλύτερες εκτιμήσεις, οι μουσουλμάνοι σήμερα αποτελούν περίπου το 5% των 425 εκατομμυρίων κατοίκων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπάρχουν περίπου 4,5 εκατομμύρια μουσουλμάνοι στη Γαλλία,

ακολουθούμενοι από τα 3 εκατομμύρια της Γερμανίας, 1,6 εκατομμύρια στο Ηνωμένο Βασίλειο και πάνω από μισό εκατομμύριο στην Ιταλία και τις Κάτω Χώρες. Όμως και σε χώρες όπως η Αυστρία, η Σουηδία και το Βέλγιο αποτελούν σημαντικές μειονότητες. Γενικά, ο πληθυσμός είναι νεότερος και πιο γόνιμος από τον εγχώριο πληθυσμό. Επίσης, οι Μουσουλμάνοι αποτελούν τη δεύτερη μεγαλύτερη θρησκευτική ομάδα στην πολυθρησκευτική κοινωνία της ΕΕ. Οι Μουσουλμάνοι που διαμένουν στην ΕΕ συνθέτουν ένα περίεργο όσο και ανομοιογενές συνονθύλευμα, διαφορετικών εθνοτήτων, γλωσσών, κοσμικών και θρησκευτικών τάσεων, πολιτιστικών παραδόσεων και πολιτικών πεποιθήσεων.

Είτε μας αρέσει είτε όχι, οι δυτικές χώρες έχουν γίνει και θα συνεχίσουν να γίνονται όλο και πιο πολυσυλλεκτικές, πολυπολιτισμικές και πολυθρησκευτικές και το γεγονός αυτό θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν κινητήριο δύναμη και όχι σαν μια αναπόφευκτη απειλή. Η Ευρώπη, αλλά και η Αμερική, πρέπει να ακολουθήσουν πιο άκαμπτες πολιτικές ως προς την ένταξη των μουσουλμάνων πολιτών τους, την ισότητα και τις πολιτικές ελευθερίες τους και να αποφύγουν την ισλαμοφοβία, την ξενοφοβία και το ρατσισμό. Δεν είναι το Ισλάμ και οι Μουσουλμάνοι το πρόβλημα. Απεναντίας οι μουσουλμάνοι πρέπει να αναγνωρίζονται και να αντιμετωπίζονται ως ίσοι σε όλες τις χώρες υποδοχής. Όμως η εκθετική ανάπτυξη της ισλαμοφοβίας, η δυσανάλογη κάλυψη της βίας και του εξτρεμισμού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η αυξημένη πολιτική επιρροή των αντιμουσουλμάνων πολιτικών, ακτιβιστών και οργανισμών και η αδυναμία να καλυφθούν επαρκώς οι βασικές μουσουλμανικές πεποιθήσεις, ενισχύουν την αίσθηση της περιθωριοποίησης και τροφοδοτούν την ανάπτυξη της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Αυτές οι συνθήκες, και όχι η θρησκεία μπορούν να οδηγήσουν σε ριζοσπαστικοποίηση¹¹⁹.

Η ανεξέλεγκτη ισλαμοφοβία στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, η ακραία πολιτική ρητορική και οι πράξεις κάποιων δυτικών κυβερνήσεων κάνουν τις μουσουλμανικές μειονότητες να αισθάνονται ότι δεν έχουν θέση στην ΕΕ, δεν έχουν ισότιμους όρους ανταγωνισμού και ότι είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας, δαιμονοποιημένοι και πολύ συχνά θεωρούνται ένοχοι αν και αποδεδειγμένα είναι αθώοι.

¹¹⁹ Esposito, John L. and Kalin, Ibrahim, «Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century», Oxford University Press, 2011, σελ.29-31.

Μια άλλη, πιο ευαίσθητη πολιτική πάνω στο μεταναστευτικό η οποία πιθανότατα να συνέβαλλε και στην αύξηση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τις κυβερνήσεις, θα ήταν η απονομή προσωρινού ασύλου η οποία φυσικά θα έχει προβλήματα στην εφαρμογή της, καθώς η ζωή των μεταναστών συνεχίζεται, τα παιδιά τους εισέρχονται στο σχολικό σύστημα, οι οικογένειές τους αρχίζουν να απολαμβάνουν τα οφέλη του συστήματος πρόνοιας της ΕΕ με αποτέλεσμα να γίνεται όλο και πιο δύσκολη η επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής τους. Το πρόβλημα είναι ότι όσο περισσότερο μένει κάποιος στην ΕΕ τόσο περισσότερο δυσκολεύει το ζήτημα της απομάκρυνσής του και της επιστροφής του. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα πρέπει να είναι αυστηρές και πολύ προσεκτικές με μια τέτοια πολιτική. Εάν οι πρόσφυγες υποβάλλουν αίτηση για άσυλο και τους δοθεί, τότε θα πρέπει να αποδεχτούν ότι αυτό έγινε από φιλανθρωπία και δεν είναι σε καμιά περίπτωση μόνιμη κατάσταση.

Μια συντονισμένη προσπάθεια σε ολόκληρη την Ευρώπη προκειμένου να οργανωθεί η απέλαση όλων εκείνων που βρέθηκαν ότι δεν έχουν δικαίωμα ασύλου, θα μπορούσε να ήταν κάποια λύση. Σήμερα στην Ευρώπη βρίσκονται εκατομμύρια άνθρωποι που δεν έχουν νόμιμο δικαίωμα να είναι εδώ. Κάποιοι μπορεί να δεχτούν τη βοήθεια για να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, βλέποντας ότι κατέληξαν να δουλεύουν για συμμορίες ή επειδή ενδεχομένως βρίσκουν το δυτικό τρόπο ζωής λιγότερο ελκυστικό από ότι περίμεναν. Αυτή η προσπάθεια για την επιστροφή όσων δεν έχουν δικαίωμα ασύλου στην Ευρώπη πίσω στις εστίες τους αποτελεί στα σίγουρα ένα τεράστιο και πολύ δύσκολο έργο αλλά με κάποιον τρόπο πρέπει και η Ευρώπη να διαφυλάξει τα κεκτημένα της, διότι για να μπορέσει να συμπεριλάβει ορισμένους ανθρώπους στις κοινωνίες της σημαίνει απαραίτητα τον αποκλεισμό κάποιων άλλων.

Παρά την πραγματικότητα αυτή και τις τρομοκρατικές πράξεις τόσο σε Ευρώπη και Αμερική όσο και στις μουσουλμανικές χώρες, από τρομοκράτες και τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Αλ Κάιντα και το ISIS, ο αριθμός των οπαδών τους παρέμεινε μικρός σε σχέση με τους 1,2 δισεκατομμύρια μουσουλμάνους όλου του κόσμου. Επιπλέον, μεγάλος αριθμός δημοσκοπήσεων και στον μουσουλμανικό κόσμο και στη Δύση, έχουν δείξει ότι παρά τις προσπάθειες και την προπαγάνδα των μαχητικών τρομοκρατικών ομάδων, οι πλειοψηφίες των μουσουλμάνων απορρίπτουν τη βία και είναι

πιστοί πολίτες που δεν έχουν πρόβλημα με τους μη μουσουλμάνους συμπολίτες τους και επιθυμούν να αποτελέσουν ενεργό μέρος των κοινωνιών στις χώρες τους.

Οι μουσουλμάνοι θρησκευτικοί ηγέτες και οι μουσουλμανικές κοινότητες μέσω σχολείων, τζαμιών, κοινοτικών κέντρων και μη κυβερνητικών οργανώσεων πρέπει να συνεχίσουν να αναδιαμορφώνουν και να επαναβεβαιώνουν την πίστη τους στις δυτικές κοινωνίες και να ενσωματώνουν στις παραδόσεις τους εκείνες τις στάσεις και αξίες που θα τους επιτρέπουν να συνδυάζουν τη θρησκευτική και πολιτισμική τους ταυτότητα με μια υγιή αίσθηση εθνικισμού και ιθαγένειας και να συνεργάζονται με εθνικές και τοπικές θρησκευτικές και πολιτικές οργανώσεις.

Η ριζοσπαστικοποίηση Ευρωπαίων πολιτών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το θρήσκευμα, αποτελεί απειλή που είναι πιθανόν να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών απαιτείται συνολική προσέγγιση και μακρόχρονη προσπάθεια. Σύμφωνα με τη Συνθήκη Λειτουργίας της ΕΕ, την πρωταρχική ευθύνη για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας φέρουν τα κράτη μέλη. Ωστόσο, η ΕΕ μπορεί και πρέπει να αναλάβει υποστηρικτικό ρόλο στην αντιμετώπιση των διασυνοριακών διαστάσεων της απειλής. Μια νέα πρόκληση ασφάλειας αλλά με τη μορφή απειλής είναι ο τρόπος διαχείρισης των επαναπατριζόμενων ευρωπαίων μαχητών από τις εμπόλεμες περιοχές. Από τους άντρες που επαναπατριζονται πολλοί είναι πρώην μαχητές του IS και επομένως έχουν έρθει σε επαφή με ακραία βία και έχουν ζήσει κάτω από επικίνδυνες και ανθυγιεινές συνθήκες. Οι επαναπατριζόμενες γυναίκες συνήθως επιστρέφουν στις χώρες καταγωγής τους εντός της ΕΕ όπου βρίσκονται ήδη και περιμένουν άλλες γυναίκες υποστηρικτές της ιδεολογίας του ISIS οι οποίες πιθανότατα θα ασκήσουν πιέσεις στις επαναπατριζόμενες μόλις επιστρέψουν. Πολλές γυναίκες έμειναν γρήγορα έγκυες καθώς η αντισύλληψη είναι παράνομη αλλά κυρίως ως ένδειξη υποταγής και αποδοχής των κηρυγμάτων του ISIS και επειδή το Daesh ήθελε οικογένειες με όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά. Η αντιμετώπιση αυτής της κατηγορίας ατόμων, πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή αλλά και με φροντίδα όσον αφορά τα παιδιά και τις γυναίκες. Όλοι και όλες τους έχουν βιώσει τραυματικές στιγμές και σίγουρα αρκετοί από αυτούς επιθυμούν απλά να επιστρέψουν στην παλιά ζωή τους, εάν είναι εφικτό, αλλά υπάρχουν και αυτοί

που παραμένουν φανατικοί και πρόκειται να συνεχίσουν τον αγώνα τους αμέσως μόλις θα έχουν την ευκαιρία.

Τα μέτρα της ΕΕ για την πρόληψη νέων επιθέσεων είναι ευρύτατα και διεξοδικά.

Κάποια από τα μέτρα και τις δράσεις που έχει ήδη αναλάβει και εφαρμόζει η ΕΕ, μέσω των οδηγιών που έχει εκδώσει, είναι η ποινικοποίηση των τρομοκρατικών εγκλημάτων, μέτρα για την περικοπή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, οι ενισχυμένοι έλεγχοι στα εξωτερικά σύνορα, η βελτιωμένη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών της, η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Αντιτρομοκρατικού Κέντρου της Europol (ECTC), η καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης μέσω του διαδικτύου κ.λπ.. Μετά όμως, τις τρομοκρατικές επιθέσεις του Ιανουαρίου του 2015 στο Παρίσι¹²⁰, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να αντιδράσει πιο δυναμικά και να επιταχύνει την εφαρμογή των συμφωνηθέντων μέτρων και συγκεκριμένα σε τρεις ουσιαστικά τομείς δράσης: την κατοχύρωση της ασφάλειας των πολιτών, την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης και τη διαφύλαξη των αξιών καθώς και τη συνεργασία με διεθνείς εταίρους.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι την 13^η Νοεμβρίου 2015, υπογράμμισαν και πάλι τον επείγοντα χαρακτήρα της αντιμετώπισης των κυριότερων αδυναμιών της ΕΕ στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Με δεδομένο ότι οι αρμοδιότητες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ανήκουν στις εθνικές αρχές, τα κράτη μέλη έχουν την πρωταρχική ευθύνη για την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ. Από την 11^η Σεπτεμβρίου, η ΕΕ έχει εγκρίνει πολλές νομοθετικές πράξεις, αλλά τα κράτη μέλη της δεν τις έχουν εφαρμόσει όπως θα έπρεπε και κυρίως σε ότι αφορά τη συνεργασία τους με την Europol.

Σύμφωνα με το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο της ΕΕ, υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη της αντιτρομοκρατικής ικανότητας της ΕΕ. Η καλύτερη χρήση των υφιστάμενων εργαλείων και ο βελτιωμένος συντονισμός μεταξύ των διαφόρων τομέων πολιτικής και ασφάλειας μπορούν να αποτελέσουν έναν καλύτερο

¹²⁰ Δύο τζιχαντιστές του Ισλαμικού Κράτους εισβάλουν στο γαλλικό σατυρικό περιοδικό Charlie Hebdo στις 7 Ιανουαρίου και το γαζώνουν με σφαίρες, σκοτώνοντας 17 ανθρώπους. Ένας άλλος τζιχαντιστής σκοτώνει μία γυναίκα αστυνομικό την επόμενη ημέρα και παίρνει ομήρους σε ένα παντοπωλείο στις 9 Ιανουαρίου, σκοτώνοντας 4 προτού πέσει νεκρός από τα πυρά αστυνομικών. Οι επιθέσεις προκαλούν ένα παγκόσμιο κύμα αλληλεγγύης με σύνθημα «Je Suis Charlie». Πηγή: <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/39400/oi-tromokratikes-epitheseis-stin-eyropi-apo-to-2014>, τελευταία πρόσβαση: 21 Δεκ 2019.

τρόπο για να προχωρήσει η ΕΕ προς το μέλλον με αισιοδοξία, παρά η βιαστική υιοθέτηση νέων μέτρων χωρίς να εξεταστεί πρώτα εξονυχιστικά ο πιθανός αντίκτυπός τους.

Τα κράτη μέλη επιθυμούν να διατηρήσουν τον έλεγχο επί των ζητημάτων εθνικής ασφάλειας. Με δεδομένο ότι το σημαντικότερο εμπόδιο για την επιτυχή συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ θα παραμείνει η απροθυμία των κρατών μελών να μοιράζονται πληροφορίες, τότε η αυξημένη συμβολή τους στο Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν, στο Σύστημα Πληροφοριών της Europol και σε άλλα εργαλεία διαμοιρασμού πληροφοριών εντός του πλαισίου της ΕΕ, φαίνεται ότι θα είναι ζωτικής σημασίας. Ο βελτιωμένος τεχνικός σχεδιασμός αυτών των βάσεων δεδομένων θα μπορούσε να διευκολύνει σημαντικά τους συνοριακούς ελέγχους και την επιβολή του νόμου. Βραχυπρόθεσμα, θα μπορούσαν να ενισχυθούν και να βελτιωθούν οι δυνατότητες αντιστοίχισης μεταξύ των βάσεων δεδομένων της ΕΕ προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης διαλειτουργικότητα σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Σε θεσμικό επίπεδο, η σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελικής Αρχής (European Public Prosecutor's Office - EPPO) θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντική συνεισφορά της ΕΕ, καθώς το άρθρο 86 της ΣΛΕΕ (Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ), επιτρέπει την επέκταση της αρμοδιότητας του EPPO για σοβαρό έγκλημα που έχει διασυνοριακή διάσταση, όπως η τρομοκρατία.

Όσον αφορά τις εξωτερικές πτυχές της αντιτρομοκρατικής δράσης της ΕΕ, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν καλύτερα οι υπηρεσίες του AFSJ (Agencies in the European Union area of freedom, security and justice: Frontex, Europol and Eurojust), στην περιοχή MENA και να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην αντιμετώπιση των πρωταρχικών αιτίων της ρίζοσπαστικοποίησης εκτός των συνόρων της ΕΕ, στις χώρες προέλευσης.

Συμπεράσματα

Σε όποια μελλοντική δράση και εάν αποφασισθεί, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερο βάρος στις χώρες προέλευσης, διότι εκεί ακριβώς βρίσκεται η αιτία του προβλήματος. Το ζήτημα είναι να προσπαθήσει, όχι μόνο η ΕΕ αλλά και ολόκληρος ο δυτικός κόσμος, να εξαλειφθούν οι αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους σε απόγνωση και τους αναγκάζουν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους εστίες διασχίζοντας εκατοντάδες χιλιάδες χιλιόμετρα, σε στεριά και θάλασσα, αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον για αυτούς και τα παιδιά τους. Το πρόβλημα είναι βαθιά ανθρωπιστικό και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από τον προηγμένο κόσμο. Επομένως, η υιοθέτηση πολιτικών και πρακτικών σε συνεργασία με τις νόμιμα εκλεγμένες τοπικές κυβερνήσεις, για την ανακούφιση του πληθυσμού τους, πρέπει να είναι η πρώτη προτεραιότητα.

Σήμερα, μιλάμε για ανθρωπιστικές δράσεις, κυρίως με επίκεντρο τις διάφορες ΜΚΟ, ωστόσο κάτι τέτοιο θα πρέπει να γίνει σε διακρατική βάση, χωρίς τις ΜΚΟ ως μεσάζοντες, και για λόγους διαφάνειας των οικονομικών αλλά και για λόγους νομιμοποίησης της «κακής» Δύσης στα μάτια των απλών ανθρώπων που υποφέρουν από την φτώχεια. Έτσι, θα εξαλειφθούν και οι λόγοι που εκμεταλλεύονται κάποιοι επιτήδριοι, που με πρόσχημα τη θρησκεία και με όπλο την αμάθεια των τοπικών πληθυσμών, δημιουργούν, διατηρούν, φανατίζουν και τελικά οπλίζουν τα χέρια κάποιων λίγων, προκαλώντας τον όλεθρο και το φόβο, πρώτα στις δικές τους χώρες, αλλά και στη Δύση για να «νομιμοποιήσουν» τις ενέργειές τους. Ωστόσο, φαίνεται ότι το κίνητρό τους, είναι μάλλον οικονομικό και πολιτικό, με την έννοια της απόκτησης του ελέγχου στην χώρα τους, με μέσο το θρησκευτικό φανατισμό και με το πρόσχημα «της δημιουργίας ενός χαλιφάτου, ενός κράτους υπό μουσουλμανικό νόμο» κ.λπ..

Ο θρησκευτικός τρομοκράτης θα δημιουργηθεί διότι θα παρασυρθεί και θα καθοδηγηθεί λανθασμένα και επί τούτου, προκειμένου να φανατιστεί και να καταστεί ικανός για αποτρόπαιες πράξεις. Εδώ, σοβαρό έργο έχουν όχι μόνο οι δυτικές κοινωνίες αλλά κυρίως, κατά τη γνώμη μου, οι μουσουλμανικές ανά τον κόσμο κοινωνίες, οι οποίες θα πρέπει να διδάξουν, αν δεν το κάνουν ήδη, ότι όλος ο κόσμος πρέπει να συνυπάρχει αρμονικά και ειρηνικά, σεβόμενος ο ένας τα δικαιώματα και τις πεποιθήσεις του άλλου.

Δυστυχώς, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του βίαιου εξτρεμισμού είναι εξαιρετικά πιθανό να παραμείνει στην πολιτική ατζέντα και τα επόμενα χρόνια.

Ως εκ τούτου, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να προετοιμαστεί για ένα μακροχρόνιο επίπονο αγώνα και όχι για κάτι που θα είναι βραχυπρόθεσμο.

Καταλήγοντας, αξίζει να μνημονευτούν τα λόγια του Αιγύπτιου Προέδρου Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι (Abdel Fattah el-Sisi) κατά τη διάρκεια του Παγκόσμιου Φόρουμ Νεολαίας που πραγματοποιήθηκε στο Σάρμ ελ Σεϊχ (Sharm El Sheikh) της Αιγύπτου όπου όταν ερωτήθηκε «πώς βλέπει το γεγονός ότι αρκετές ευρωπαϊκές χώρες κλείνουν τα σύνορά τους για όσους θέλουν να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη», έδωσε με απλότητα και εξαιρετική σαφήνεια ένα μήνυμα προς όλους εκείνους που σχεδιάζουν να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη:

«Αντί να ρωτάτε γιατί η Ευρώπη, μας κλείνει την πόρτα, πρέπει να ρωτήσετε γιατί οι άνθρωποι στο Αφγανιστάν δεν ενδιαφέρονται να κάνουν τη χώρα τους καλύτερη. Το ίδιο ισχύει για το Πακιστάν, την Αίγυπτο, τη Συρία, τη Λιβύη, το Ιράκ, την Υεμένη και τη Σομαλία. Θεωρείτε άδικο που ο Ορμπάν και οι άλλοι, δεν είναι πρόθυμοι να αποδεχθούν μετανάστες με τους όρους σας. Είναι γιατί οι ξένοι που συχνά θέλουν να έχουν τα προνόμια μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας, πασχίζουν λανθασμένα να διατηρήσουν τους πολιτισμούς τους που είναι διαφορετικοί από τον δυτικό κόσμο. Επιδιώκετε τη μετανάστευση μαζί και με τους πολιτισμούς σας και διατείνεστε ότι αυτό ανήκει στα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι λάθος! Όταν μεταναστεύετε σε ένα άλλο κράτος δεν επιδιώκετε να το αλλάξετε, αλλά να ακολουθήσετε πλήρως τους νόμους, τις διαδικασίες, τις παραδόσεις και τον πολιτισμό του. Εάν δεν είστε διατεθειμένοι να το πράξετε, δεν πρέπει να μεταναστεύσετε. Να παραμείνετε στις χώρες σας και να επιδιώξετε να φέρετε εκεί την αλλαγή για τη βελτίωση της ζωής σας» (Abdel Fattah el-Sisi, 2018).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βανδώρος Σωτήρης, «Εισαγωγή στις Πολιτικές Ιδεολογίες», Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ), Αθήνα, 2015, www.kallipos.gr
- Γιαννακόπουλος, Βασίλης, «Αραβική Άνοιξη - Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Εκδόσεις Λύχνος Printhouse, Αθήνα, 2012
- Γιαννόπουλος Νικόλαος, «Οι Επιθέσεις Αυτοκτονίας ως μορφή Τρομοκρατίας - Κατανόηση του φαινομένου με χρήση της Θεωρίας Παιγνίων», Αθήνα, Νικόλαος Γιαννόπουλος, 2019
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Οδηγία Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου», Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2017
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ - Consilium, τελευταία πρόσβαση 18 Απριλίου 2019
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ενωσιακός κατάλογος τρομοκρατών - Consilium, τελευταία πρόσβαση 18 Απριλίου 2019
- Ζιάκας, Γρηγόριος, «Ιστορία θρησκευμάτων Β' Τόμος - Το Ισλάμ», Εκδόσεις Π. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 1991
- Ζιάκας, Γρηγόριος, «Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία», Εκδόσεις Σφακιανάκη, 2003.
- Ζιάκας, Γρηγόριος, «Ισλάμ, Οι Βασικές του Αρχές και η Σχέση του με τον Χριστιανισμό», 2016, <http://blogs.auth.gr/ziaka/files/2013/03/ISLAM.pdf>, τελευταία πρόσβαση 20 Απριλίου 2019
- Κουμ, Μπιόρν, «Η Ιστορία της Τρομοκρατίας», Εκδόσεις Εμπειρία Εκδοτική, Αθήνα, 2010
- Λυγερός Σταύρος, «Ισλαμική Τρομοκρατία», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2016
- Μάξης Ιωάννης Θ., «Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002
- Μπόση Μαίρη, «Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας», Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα, 2000
- Μπόση Μαίρη, «Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2018

- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας - Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη, «Εκθεση για την Υγεία των Προσφύγων και των Μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια του Π.Ο.Υ. 2018»
- Πατραγάς-Νικολάου, Κυριακός Θ., «Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Η Μήτρα της Ισλαμιστικής Ενόπλου Βίας. Η Μαρτυρία του εξ Απορρήτων του Εθνάρχου Νάσερ Σάμη Σαράφ», Εκδόσεις Λειμών, 2017
- Σκούρα, Σπυριδούλα, <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/39400/oi-tromokratikes-epitheseis-stin-eyropi-aro-to-2014>, τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019
- Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ, C 326/47, 26 Οκτ 2012
- Brandon Susan, Bryant Richard, Butler Lisa D., Chiriboga David, Clizbe John A. κ.α., «Ψυχολογία της Τρομοκρατίας», Εκδόσεις Αρχιπέλαγος, 2010
- Buresi, Pascal, «Ο Κόσμος του Ισλάμ - Μία Πίστη, Πολλοί Πολιτισμοί», Εκδόσεις Κασταλία, Αθήνα, 2007.
- Roy, Olivier, «Το Παγκοσμιοποιημένο Ισλάμ», Εκδόσεις SCRIPTA, Αθήνα, 2006

Ξενόγλωσση

- Afsaruddin, Asma, «Striving in the Path of God: Jihād and Martyrdom in Islamic Thought», Oxford University Press, New York, 2013
- BBC News, «The rise and fall of the Islamic State group: The long and short story» (23 March 2019), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47210891> , τελευταία πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2019
- Beam, Louis, «Leaderless Resistance», The Seditonist #12, February 1992, <http://reactor-core.org/leaderless-resistance.html>, τελευταία πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2019
- Burke, Jason, «Al-Qaeda - The True Story of Radical Islam» 3rd Edition, Penguin Books, London, 2007
- Clarke, Colin P. Ph.D., «Terrorism, Inc. - The Financing of Terrorism, Insurgency, and Irregular Warfare», Praeger, Santa Barbara, California, 2015
- CTC-Sentinel, June/July 2018, · Volume 11, ISS, Paul Cruickshank, «A View from the CT Foxhole: Catherine De Bolle, Executive Director, Europol»
- Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Islam>, τελευταία πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2019
- Esposito, John L., «The Oxford history of Islam», Oxford University Press, New York, 1999

- Esposito, John L., «Unholy War - Terror in the Name of Islam», Oxford University Press, New York, 2002
- Esposito, John L. and Kalin, Ibrahim, «Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century», Oxford University Press, New York, 2011
- European Union Terrorism Situation and Trend Report 2017 (TESAT 2017), europol, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports>, τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019
- European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018 (TESAT 2018), EUROPOL, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports>, τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019
- European Union Terrorism Situation and Trend Report 2019 (TESAT 2019), EUROPOL, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports>, τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019
- Gabriel, Mark A., PhD, «Islam and Terrorism - Revised and Updated», Front Line, Lake Mary, Florida 2002 and 2015
- Hamm, Mark S. and Spaaij, Ramón, «The Age of Lone Wolf Terrorism», Columbia University Press, New York, 2017
- Hippel, Karin von, «Europe Confronts Terrorism», Palgrave Macmillan, New York, 2005
- Hudson, Rex, «Who Becomes A Terrorist and Why? The Psychology and Sociology of Terrorism, The Government Report on Profiling Terrorists», Skyhorse Publishing, New York, 2018
- Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2019: Measuring the Impact of Terrorism, Sydney, November 2019. Available from: <http://visionofhumanity.org/reports>, τελευταία πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2019
- Jackson, Richard, «Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies», Routledge, New York, 2016
- Kamolnick Paul, «The Al-Qaeda Organization and the Islamic State Organization: History, Doctrine, Modus Operandi, and U.S. Policy to Degrade and Defeat Terrorism Conducted in the Name of Sunni Islam», Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2017
- Koomen, Willem and van der Pligt, Joop, «The Psychology of Radicalization and Terrorism», Routledge, New York, 2016

- Lovelace, Douglas C. Jr. κ.ά., «Terrorism: Commentary on Security Documents, Vol. 143 - The Evolution of The Islamic State», Blanchard Christopher M. et al, CRS Report No. R43612, Oxford University Press, New York, 2016.
- Murray, Douglas, «The Strange Death of Europe - Immigration, Identity, Islam», Bloomsbury, London, 2017
- O' Ballance, Edgar, «The Language of Violence: The Blood Politics of Terrorism», San Rafael, CA: Presidio Press, 1979
- Oftedal, Emilie, «The financing of jihadi terrorist cells in Europe», FFI-rapport 2014/02234, Norwegian Defence Research Establishment (FFI), 2015
- Orton, Kyle , « Foreign Terrorist Attacks By The Islamic State, 2002-2016 », The Henry Jackson Society, London, 2017
- Parker, Tom, and Sitter, Nick, «The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strains», Terrorism and Political Violence, vol. 28, Issue 2, Published online: 17 Dec 2015, <https://doi.org/10.1080/09546553.2015.1112277> , τελευταία πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2019
- Perspectives on Terrorism, Volume II, Issue 4, Feb. 2008, Article: Sinai Joshua, «How to Define Terrorism», <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/%20article/view/33/67>, τελευταία πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2019
- Rabasa, Angel M. et al., «The Muslim World After 9/11», RAND Corporation, Santa Monica, 2004
- Radicalisation Awareness Network (RAN) Manual, «Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families», RAN Centre of Excellence, July 2017
- Sageman, Marc, «Leaderless Jihad - Terror Networks in the Twenty-First Century», University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008
- Sandler, Todd, «Terrorism - What Everyone Needs to Know», Oxford University Press, New York, 2018
- Spaaij, Ramon, «Understanding Lone Wolf Terrorism - Global Patterns, Motivations and Prevention», Springer, Dordrecht Netherlands, 2012
- Schmid, Alex P. Dr., «Radicalisation, De-Radicalisation and Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review», International Centre for Counter-Terrorism (ICCT), ICCT Research Paper, March 2013
- Soage, Ana Belen, «Introduction to Political Islam», Journal Compilation Blackwell Publishing Ltd, Religion Compass 3/5, 2009

- Statement of General Joseph L. Votel on the posture of U.S. Central Command - SASC Hearing, Δήλωση 5 Φεβρουαρίου 2019, <https://www.centcom.mil/ABOUT-US/POSTURE-STATEMENT/>, τελευταία πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2019
- Stratfor, <https://worldview.stratfor.com/article/lone-wolf-lessons>, τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019
- The New York Times, Ben Hubbard and Karam Shoumali, 27 Οκτωβρίου 2019, <https://www.nytimes.com/2019/10/27/world/middleeast/al-baghdadi-successor-reported-killed.html>, τελευταία πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2019
- The Oxford Dictionary of Islam, <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1157>, τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019
- Tibi, Bassam, «Political Islam, World Politics and Europe - From Jihadist to Institutional Islamism», Routledge, New York, 2014
- UN Security Council /RES/2178 (2014)
- Warraq, Ibn, «The Islam in Islamic Terrorism - The Importance of Beliefs, Ideas, and Ideology», New English Review Press, London, 2017
- Weinberg Leonard, Pedahzur Ami, «Religious Fundamentalism and Political Extremism», Frank Cass Publishers, London, 2004
- Wilkinson, Paul, «Terrorism and the Liberal State», The Macmillan Press Ltd, London, 1977
- Wilkinson, Paul, «Terrorism Versus Democracy - The Liberal State Response, 2nd Edition», Routledge, New York, 2001

